

4. Er is beslist over de kostenconcurrerende energievoorziening voor verwerking van bauxiet tot aluinaarde, aluminium en andere downstreamactiviteiten en de nodige investeringen zijn gepleegd.
5. De op gang gekomen bauxiet-, aluinaarde-, aluminium- en verdere downstreamactiviteiten verhogen de werkgelegenheid, exportopbrengsten en de Overheidsinkomsten.
6. Het Bauxiet Instituut Suriname of een delfstoffeninstituut) is volledig operationeel, draagt bij aan verruiming van de nationale kennisbasis en verricht onderzoek naar en monitort de bauxietindustrie in het belang van een rationele en duurzame ontwikkeling en een rechtvaardig aandeel voor de Staat, en de wetgeving is aangepast.
7. Een milieustudie naar de gevolgen van de bauxiet- en goudexploitatie is uitgevoerd. Voor wat betreft de bauxietexploitatie is nagegaan in hoeverre voorzieningen zijn getroffen in de Brokopondo Overeenkomst om de milieuschade van de uitgemijnde gebieden te herstellen.
8. De Overheid heeft een studie doen uitvoeren naar een optimale configuratie van het mijnen, transporteren en verwerken van bauxietvoorraden in West-Suriname.
9. Lokale en internationale investeringen in de bauxietsector worden bevorderd door aanpassing van de Mijnbouwwet en de invoering van 'standard mineral agreements' en 'impact benefit agreements'.

Bij de uitwerking van dit strategisch doel en de verwachte uitkomsten zal in de eerste plaats uitgegaan moeten worden van de wederzijdse relaties van deze sector met de rest van de economie. Zeker in de infrastructuur en de energie is het principe dat gevolgd moet worden dat voorzieningen voor infrastructuur en energie niet gepland worden voor alleen de minerale sector, maar dat altijd een 'multipurpose-benadering' zal gelden. Ten aanzien van de bauxietsector zelf wordt uitgegaan van het volgende:

1. Alleen al de bauxietreserves in West-Suriname zijn goed voor 70 jaren bauxietproductie³⁷.
2. Surinames positie en mogelijke rol in de internationale markt van bauxiet-, aluinaarde- en aluminiumproductie en -handel en de up- en downstreamactiviteiten. Hiertoe zal een baseline-studie uitgevoerd moeten worden en monitoring van een selectie van issues en indicatoren zal regelmatig deze analyse moeten bijstellen.
3. Suriname zal, waar het de capaciteit bezit, zelf de productie en export van secties in deze value-chain ontwikkelen, waarbij het lokaal bedrijfsleven een sleutelrol zal spelen, met de nadruk op lokale particuliere bedrijven. Na meer dan honderd jaren ervaring in deze sector, zijn lokaal aanwezige expertise en vakbekwaamheid voor bauxietontginning opgebouwd. Zeker in het mijnen van bauxiet is er weinig of geen reden om in dit deel van de value-chain multinationals een sleutelpositie te geven. In de laatste decennia hadden de multinationals het mijnen in toenemende mate 'ge-outsourced' aan lokale bedrijven. Suriname beschikt over gecertificeerde lokale bedrijven en in tegenstelling tot voorgaande perioden, is de technologie voor de aluinaarde- en aluminiumproductie te koop op de internationale markt.
4. Waar vanwege verschillende redenen het verstandig is om multinationale ondernemingen te betrekken in productie en management van de bauxietsector, zal dit gebeuren op basis van wederzijds voordeel en het aangaan van duurzame partnerschappen. Zonder een duidelijke nationale strategie op dit stuk, de nodige voorstudie, deskundigheid en een goede onderhandelingspositie, zal het niet mogelijk zijn deze ontwikkelingsdoelstelling te realiseren.
5. De (transport)infrastructuur³⁸. Beslissingen hierover zullen genomen worden tegen de achtergrond van andere Ontwikkelings Plannen van Suriname en opties waar de kosten voor infrastructuur gedragen worden door meerdere economische activiteiten en de daarbij betrokken investeerders.
6. Energie³⁹. Net als in het geval van de infrastructuur zullen beslissingen over de energie-opties voor de bauxietsector in een breder kader genomen worden.

³⁷ De bauxietvoorraden van deze afzettingen zijn volgens de Joint Ore Reserves Committee Code (JORC) vastgesteld op 324,7 Mt, het resultaat van het exploratieprogramma dat Suralco en BMS in de periode 2003-2005 hebben uitgevoerd in het Bakhuisgebied. Deze studie is door betrokken partijen niet ter beschikking gesteld van Suriname en er is dus behoefte aan een degelijke voorstudie van Suriname, die als fundament kan dienen voor een solide onderhandelingspositie voor het toekennen van exploitatierechten op deze voorraden.

³⁸ De afstand Bakhuis-Paranam over land bedraagt circa 300 km

7. Milieuvraagstukken. Technisch gezien is het mogelijk de red mud op te slaan te Paranam. Naast de bestaande opslagplaatsen waren er reeds nieuwe geprojecteerd, in geval er bauxiet gewonnen zou worden uit het Bakhuisgebied.

VI.3. De Agrarische Sector

VI.3.1. Twee Sporenstrategie in de Agrarische Sector: Grote en Kleine Bedrijvigheid

In de agrarische ontwikkelingsstrategie wordt niet gekozen voor het klein en middengroot bedrijf of de grootschalige landbouw. Het bevorderen en faciliteren van deze twee sferen in de economie vereist uiteenlopende instituten en beleid, en er zijn ook duidelijk verschillen in de verwachte ontwikkelingsuitkomsten zoals de bbp-bijdrage, de bijdrage aan het netto nationaal inkomen, de (netto) deviezenopbrengsten, de kapitaalsformatie, werkgelegenheid, inkomensspreiding en armoedebestrijding. De assumptie is dat er synergiën mogelijk zijn tussen beide oriëntaties, maar de uitdaging is om die synergiën te identificeren per specifieke subsector, de realisatie te plannen en constant de resultaten te evalueren. Verwacht wordt dat de gecombineerde impact van de sterke punten van de kleine bedrijvigheid en die van het grootbedrijf, de uitkomsten van het ontwikkelingsproces zal verbreden en versterken.

Uitgaande hiervan zal de agrarische ontwikkeling in de komende planperiode volgens een tweesporenbeleid plaatsvinden. Zowel de bevolkings- als de grootlandbouw zullen de nodige aandacht krijgen met als doel de veerkracht van de sector te vergroten. Ontwikkeling van de sector zal meer dan ooit in samenspraak met alle belanghebbenden en actoren plaatsvinden: voor de ontwikkeling van de bevolkingslandbouw is dit een essentiële voorwaarde voor succes. Randvoorwaarden, waaronder ruimtelijke ordening, milieu, gezondheid, financiering, onderzoek, administratieve organisatie, management, onderwijs, training, voorlichting, opslag, verwerking en afzetgaranties, zullen worden meegenomen.

VI.3.1.1 Bevolkingslandbouw en Agro-industrie

De verdere ontwikkeling van de bevolkingslandbouw zal een centrale plaats innemen. Een belangrijk aspect bij dit type landbouw is dat vele producten, die niet grootschalig verbouwd kunnen worden onder de lokale groeiomstandigheden, goed gedijen binnen de productieketen van de bevolkingslandbouw. De bevolkingslandbouw leent zich ook voor kassenteelt, hydroponics en biologische landbouw. Een bijzonder voordeel is dat in moeilijke tijden de veerkracht binnen de productie heel groot is, waardoor de kansen op overleving in extreme omstandigheden beter zijn, aangezien de producenten de eigenaar zijn van het bedrijf, de grond en/of de productiemiddelen. Een ander voordeel is dat vanwege de globalisatie de toegang tot agrarische technologie is vergroot, waardoor de kans op innovaties in de praktijk, met name in moeilijke perioden, heel groot is, hetgeen weer leidt tot vergroting van de weerbaarheid van de bedrijven.

Het beleid zal erop gericht zijn de verantwoordelijkheid van de verschillende onderdelen van de productiecyclus zoveel mogelijk te delegeren naar de belanghebbenden. In de praktijk komt het erop neer dat de individuele gezinsbedrijven, zelfstandige werkers, samenwerkende groepen of coöperaties, vrouwenorganisaties en georganiseerde jongeren, de verschillende diensten zelfstandig zullen beheersen. In dezen gaat het om voorzieningen voor de productie, zoals kleine machines en werktuigen,

³⁹ Historisch heeft Suriname steeds gedacht aan hydro-energie voor vooral het proces van smelten van aluminium, terwijl de energiebehoefte voor het raffinageproces van aluinaarde middels 'hydro-carbons' gedekt werd. Dit laatste voor de opwekking van thermische energie voor de productie van stoom. De ontdekking van grote gas- of olievoorraden in Guyana heeft de verwachting van soortgelijke vondsten voor de Surinaamse kust, versterkt. Gas als energieoptie in de aluinaarde- en aluminiumproductie opent nieuwe gezichtspunten in de strategische benadering van deze sector, waarbij zeker in een overgangperiode, de optie van 'liquefied gas' bestudeerd zal moeten worden.

zaaizaadvoorziening, inputs, aanvoer van deeltijdse arbeid in piekperioden, zoals de inzaai, het inplanten en de oogst, voorlichting, transport, opkoop, opslag, verwerking en marketing.

De Overheid zal zorgdragen voor het beschikbaar stellen van de nodige productie-arealen en ondersteuning bieden bij de aanleg van de daarbij behorende infrastructuur, zoals ontsluitingswegen en kunstwerken. De afzet van verse producten afkomstig uit de bevolkingslandbouw zal worden gekoppeld aan de lokale consumptie en het toerisme en waar mogelijk aan de export. Voor opslag, verwerking en conservering van producten, afkomstig uit de bevolkingslandbouw, zullen de nodige voorzieningen worden getroffen. Industriecentra met kleine verwerkingseenheden worden opgezet voor de opvang van overschotten. De verwerking zal plaatsvinden ten behoeve van de export naar de buurlanden en de regio. Door de inzet van gastarbeiders uit de regio kunnen de arbeidskosten verlaagd worden in relatie tot de arbeidsproductiviteit verlaagd worden.

VI.3.1.2 Grootlandbouw en Agro-Industrie

De grootlandbouw in Suriname wordt hoofdzakelijk uitgeoefend in de subsectoren rijst en bacoven door zowel lokale als buitenlandse ondernemers. Er is een ruime beschikbaarheid van bodem en water tegen relatief lage kosten, inclusief de reeds ontgonnen arealen. Binnen deze categorie is de mechanisatie ver doorgevoerd. Bij de grootlandbouw is sprake van een gedegen planning voor wat betreft landinrichting, productie, verwerking, marketing en export. Het voordeel bij de grootlandbouw is dat de aandeelhouders beschikken over netwerken die professioneel kunnen inspringen bij het ontstaan van problemen binnen alle fasen van de productie. Grootlandbouwbedrijven zijn veelal onderdeel van grote internationale ondernemingen, waardoor de toegang tot afzetmarkten minder problemen oplevert. Het klimaat is gunstig en er is geen sprake van ernstige ziekten en plagen.

Ondanks deze gunstige kenmerken wordt deze categorie geplaagd door relatief hoge arbeidskosten in verhouding tot arbeidsproductiviteit, hoge vrachtkosten en relatief dure inputvoorziening. Ook heeft de sector te kampen met zwakke R&D en overige ondersteunende diensten. De kredietvoorzieningen voor de sector zijn ongunstig, evenals de fiscale facilitering. Er is sprake van onderbenutting van de waardetoevoeging aan de producten uit de sector. De gebrekkige fysieke infrastructuur (doorlaat, overloop en lekbeteugeling en begroeide kanalen) leidt tot onderbenutting van het bestaand areaal.

De landelijk beschikbare ontsloten arealen vruchtbare grond bieden mogelijkheden ter ontwikkeling van agrarische bedrijven met financiering, technologie en management van zowel binnen- als buitenland. Het immigratiebeleid zal worden afgestemd op de omstandigheden en de behoefte van de productiebedrijven. Een aantal producten biedt goede kansen voor importvervanging vanwege de aantrekkelijke en gewenste moderne productietechnologie en uitdagingen. In dit kader kunnen genoemd worden: groenten en kruiden (organisch en in kassenteelt), moderne pluimveehouderij, aquacultuur, sierteelt, etcetera, waarbij het kennisniveau en de specialisatie per product van groot belang zijn.

Er is bovendien preferentiële markttoegang mogelijk voor een deel van deze hoofdproducten, waarbij product- en marktontwikkeling hand in hand kunnen gaan door te produceren wat de markt wenst. De benutting van reeds ontsloten, ontgonnen en gedraineerde arealen alsook kennis en ervaring bieden tevens goede mogelijkheden voor gerichte keuzen van een beperkt aantal exportproducten, in hoofdzaak rijst en boomgewassen. Kansen voor directe buitenlandse investeringen zijn gunstig voor oliepalm, kokos, cacao en citrus, waarbij de keten van deze producten industriële verwerking omvat.

Het is van groot belang dat de ruimtelijke informatie beter benut wordt ten behoeve van de beleidsontwikkeling en -uitvoering in de agrarische sector. Door een gecoördineerde interdepartementale samenwerking is het mogelijk een effectiever en efficiënter meerjarenbeleid te voeren en de effecten van beleid inzichtelijk te maken. Besluitvorming ten behoeve van agrarische doeleinden is daardoor beter gefundeerd en transparanter. In de komende planperiode zal in samenwerking met het Braziliaanse onderzoeksinstituut Embrapa de Agro Ecologische Zonering (AEZ) van het Surinaams grondgebied worden uitgevoerd.

Voor de verdere ontwikkeling van de agrarische sector en het bijhouden van het internationaal onderzoekgebeuren, is het van belang dat geïnvesteerd wordt in R&D. Behalve de Anton de Kom Universiteit van Suriname met haar onderzoeksinstituten Celos en Intec, zal een apart instituut voor de agrarische sector worden opgezet. Daarbij zullen landbouwers nauw betrokken worden.

VI.3.2. Bestaande Productieclusters Agrarische Sector en Agro-industrie

VI.3.2.1 Gronden Geschikt voor Agrarische Activiteiten

Voor de mens is (geschikte) grond nog steeds een primaire voorwaarde voor productie in agrarische sector, ondanks de nieuwe technologieën zoals het manipuleren van de grondkwaliteit en hydroponic. De inventarisatie van grond geschikt voor agrarische activiteiten is daarom het startpunt van de ontwikkelingsstrategie voor deze sector. Bij de inschatting van de agrarische potentie van de grond gaat het OP 2017-2021 uit van de toepassing van recente technologieën die beschikbaar zijn alsook de onderzoeks- en analyseresultaten. Hierbij wordt de classificatie van naar geschiktheid voor agrarische doeleinden hoofdzakelijk bepaald door beoordeling van de fysische en chemische eigenschappen van de beschreven bodemformaties⁴⁰.

De kwalificatie ‘ontsloten’ agrarische gronden is grotendeels verlaten, aangezien dit concept doorgaans verwijst naar gronden die via wegtransport, dus wegen, ontsloten zijn: waterwegen werden hierbij niet meegenomen. Het uitgangspunt is dat moderne technologieën een nauwkeurigere en meer gedetailleerde beoordeling mogelijk maken, waardoor het vraagstuk van ontsluiting van de grond veel meer gezien moet worden als een vraagstuk van investeringsplanning dan onderdeel van de inventarisatie van voor de agrarische sector geschikte gronden. Tegen deze achtergrond wordt hieronder in tabel VI.3.2.1 en figuur VI.3.2.1 een overzicht van gronden, geschikt voor agrarische activiteiten gepresenteerd in tabel VI.3.2.1 en Figuur VI.3.2.1.

Tabel VI.3.2.1: Totale, in het GIS-systeem geclassificeerde grond, ontginnings- en productiestatus van de grond naar geschiktheid voor agrarische activiteiten in 2015 (in hectaren)

	Totaal ha	Zone 2	Zone 3	Zone 4	Zone 5	Zone 6
Totaal grondoppervlak in Suriname	16.382.100					
Nog niet in het SPS-GIS-model geclassificeerd (t/m de 4 e breedte graad)	8.825.405					
In het SPS-GIS-model geclassificeerd; Waarvan geclassificeerd als:	7.556.695					
Niet geschikt voor agrarische doelen* Zone 1 (licht geel)	3.283.600					
Voor agrarische doelen geschikte grond	4.273.095	296.228	312.628	2.937.458	175.351	551.334
a Ontgonnen**	280.620	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
i. in productie*	56.000	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
ii. niet in productie*	90.000	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
ii. status onbekend*	134.620	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
b. Niet ontgonnen	3.992.475	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

Bronnen: Agrarisch Potentieel in Suriname, Planbureau 2005; Data ontgonnen agrarische grond: Nationaal Master Plan voor de Agrarische Ontwikkeling (LVV, 2015)

Noten:

* Verzilte gebleekte gronden en rotsbodem

** Ontgonnen grond is grond die het Ministerie van LVV gekwalificeerd heeft als agrarische gronden, ongeacht of het in productie is of niet

⁴⁰ Agrarisch Potentieel in Suriname, Planbureau 2005

Legenda (zie ook figuur VI.3.2.1):

Zone 1		Ongeschikt voor de directe productie.
Zone 2		Geschikt voor: gemechaniseerde rijstcultuur, tuinbouw, bloemen, fruittuinen (bacove, papaja, manja, citrus, West-Indische kers, markoesa, tamarinde, carambola, sapotilië, zuurzak en advocaat.), kokoscultuur, aquacultuur, graslandcultuur (veeteelt voornamelijk runderen), bataat, cassave en tayer.
Zone 3		Geschikt voor: tuinbouw, bloemen, fruittuinen (bacove, papaja, manja, citrus, West-Indische kers, markoesa, tamarinde, carambola, sapotilië, zuurzak en advocaat.), kokoscultuur, aquacultuur, graslandcultuur. (veeteelt voornamelijk runderen) bataat, cassave en tayer.
Zone 4		Geschikt voor: gemechaniseerde productie van kortgroeiende éénjarige gewassen als mais, pinda, soja, sorgum, hoogland rijst, zonnebloem, aardappelen en suikerriet (20 tot 25 m boven zeespiegel), graslanden ten behoeve van veeteelt voor zowel grootvee (runderen) als kleinvee (schapen), ananas, zwarte en witte peper, kasjoe, en sawarinoten (zogenaamde Braziliaanse noten), kokos- en palmolie, gember, tayer, yams, napie, bataat en cassave, wilde bloemen en medicinale planten (20 tot 25 meter boven zeespiegel).
Zone 5		Geschikt voor: (tuinbouw) de productie van groentesoorten als kool, paprika, Spaanse peper, tomaat, sla, boudier en andere groenten, bloemen, handmatige kleinschalige productie van pinda, soja, mais, oerdi, wandoe.
Zone 6		Geschikt voor de aquacultuur.

Bron: SPS

Tot het potentieel beschikbaar agrarische gebied moet ook de Exclusieve Economische Zone (EEZ) gerekend worden. Deze is recentelijk uitgebreid van 200 naar 345 zeemijlen. Het in kaart brengen van dit gebied en de beoordeling van potenties zijn praktisch nog niet begonnen, met uitzondering van de aardolie-exploratie. In deze planperiode zal een strategie hiertoe ontwikkeld moeten worden. Opvallend is dat van de 4.273.095 ha voor agrarische doeleinden geschikte grond in Suriname slechts 280.620 ha ontgonnen areaal is dat bovendien grotendeels niet in productie is (zie tabel VI.3.2.1). In 2015 was volgens het Nationaal Master Plan voor de Agrarische Ontwikkeling (LVV, 2015) van het ontgonnen areaal circa 56.000 ha of 20 procent in productie. Het in productie zijnde agrarisch areaal is grotendeels in de kustvlakte en wordt voornamelijk voor de padieteeit gebruikt. De conclusie dat het beschikbaar en ontgonnen agrarisch areaal zwaar onderbenut is, wordt door deze data onderschreven.

Bij de strategische planning in de agrarische sector zijn de volgende drie factoren van doorslaggevend belang voor het duurzaam in productie brengen van voor agrarische activiteiten geschikte gronden, inclusief reeds ontgonnen gronden:

- Mogelijke geografische clustering van min of meer homogene agrarische grond.
- Het niveau van aanwezige infrastructuur.
- De geografische spreiding van de bevolking, dus het arbeidsaanbod.

Dit uitgangspunt zal richtinggevend zijn bij ontwikkeling van agrarische en regionale ontwikkelingsplannen, in het bijzonder plannen voor urbane centra (paragraaf VII.2) en zonering, dus de vaststelling van structuur- en bestemmingsplannen (paragraaf VII.4). Het is een voorwaarde voor het voorkómen van enclavevorming in de mijnbouwgebieden en moet integratie van de verschillende sectorale activiteiten bevorderen. Dit zal tot uiting moeten komen in regionale ontwikkelingsplannen en 'local economic development' (zie paragraaf VII). Verder moeten bij de planning voor duurzame uitbreiding van het in productie zijnde agrarisch areaal ook meegenomen worden de geprojecteerde effecten van klimaatverandering, zeespiegelstijging en de toename van neerslag en rukwinden. Deze laatste kunnen extra investeringen vereisen in cultuurtechnische werken, zoals zwampkerende dammen, overlaten, distributiewerken, irrigatie- en drainagekanalen, pompen en sluizen.

Een specifieke vorm van onderbenutting van ontgonnen agrarische gronden betreft de landbouwarealen van inactieve staatsbedrijven of ander overheidsrechtspersonen. Vooral de periode van de Nederlandse ontwikkelingshulp kenmerkt zich door het operationeel worden van grote, moderne staats- of semi-staatsbedrijven (waaronder zogenaamde jointventures), maar ook de snelle terugval van de kleine en

middelgrote landbouwbedrijven en de ‘subsistance’ of zelfvoorzienende landbouw⁴¹ in de ‘niet-binnenlandgebieden’.

In de afgelopen decennia heeft de Overheid haar directe participatie in de commerciële landbouw (oliepalm, rijst, suikerriet) vrijwel geheel beëindigd en zijn deze veelal met ontwikkelingshulp opgezette grote (staats)landbouwbedrijven inactief. Slechts in hoogst uitzonderlijke gevallen zijn deze bedrijven geprivatiseerd. De landbouwvelden van deze bedrijven vormen een heel specifieke en significante categorie van onbenutte agrarische productiecapaciteit en landbouwgrond, die vrij snel wederom in productie gebracht zou kunnen worden.

VI.3.2.2 De Productie in de Bestaande Agrarische Subsectoren

Ten behoeve van de agrarische ontwikkelingsstrategie en beleid wordt uitgegaan van de volgende opdeling van dit beleidsgebied in drie subsectoren en veertien (15) productclusters. Het gaat om de volgende subsectoren en productclusters:

A. Gewassenteelt met 8 productclusters⁴²:

1. granen, in het bijzonder rijst, maïs;
2. groenten en peulgewassen;
3. knol- en wortelgewassen, in het bijzonder cassave;
4. bacoen en banaan;
5. overig fruit, in het bijzonder citrus;
6. eetbare oliën, in het bijzonder oliepalm en kokos;
7. stimulantia, in het bijzonder cacao, kruiden en niet-voedselgewassen: bio-energie, sierteelt en vezelgewassen

B. Veehouderij met 4 clusters in hoofdzaak:

1. pluimvee: vlees en eieren;
2. rundvee: melk/slacht
3. kleine herkauwers;
4. varkensteelt

C. Visserij en Aquacultuur (onderontwikkeld) met 3 productclusters:

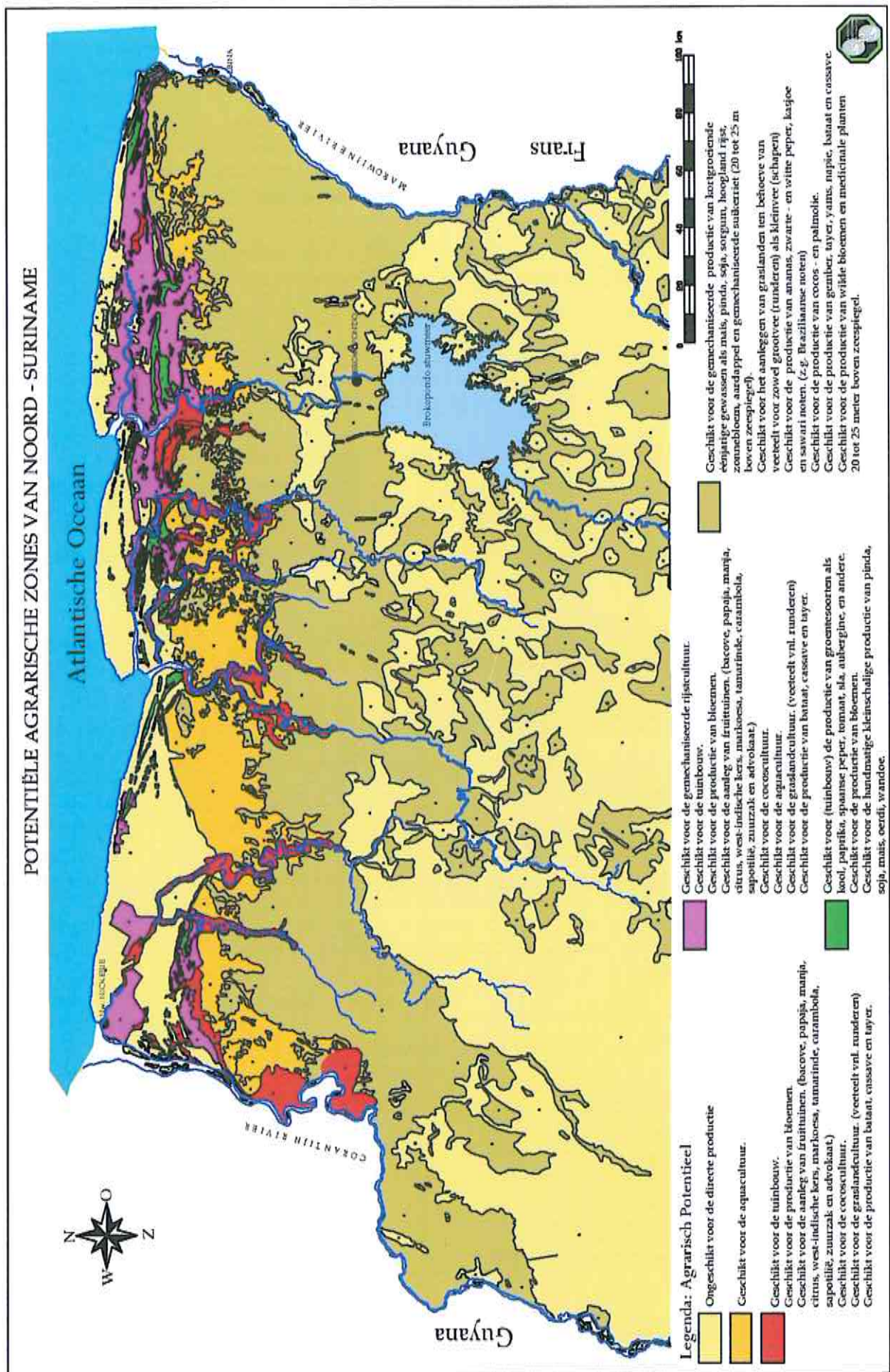
1. bevolkingsvisserij
2. zeevisserij
3. aquacultuur

Het aandeel van de agrarische sector en de bosbouwsector in procent van het bbp, is in onderstaande figuur gepresenteerd. In een periode van twaalf jaar is een toename te zien in het aandeel. De periode 2005-2009

⁴¹ Uit de Volkstelling 1972 en de publicatie Landbouwtelling 1974 bleek dat het aantal full-time kleine landbouwers in de ‘niet-binnenland gebieden’ gedaald was tot onder 5000 boeren.

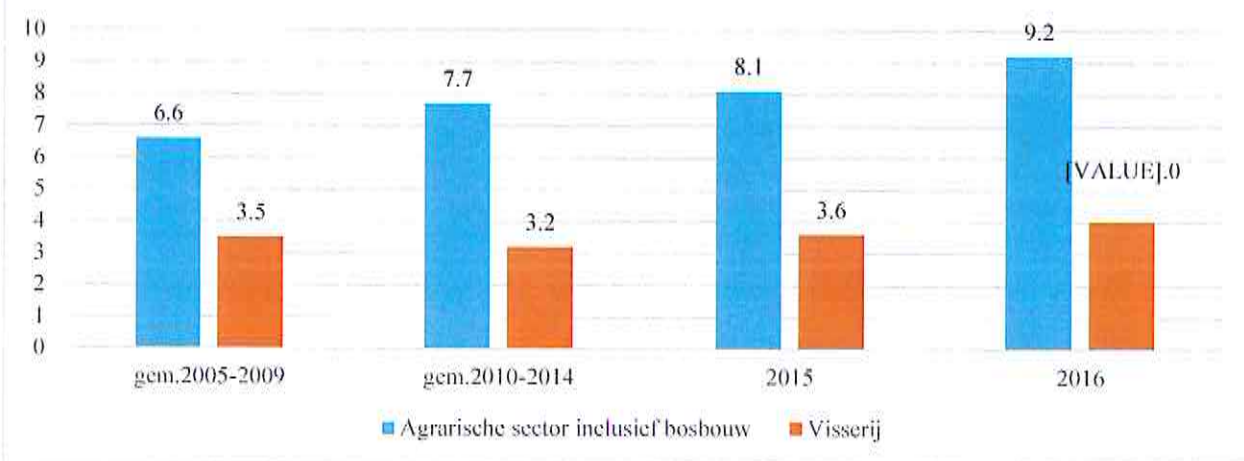
⁴² De clusters 6-8 zijn niet ontwikkeld, ondanks potenties

Figuur VI.3.2.1

heeft een gemiddelde bijdrage van 6,6 procent en in de periode 2010-2014 is het aandeel 7,7 procent ; 2015 en 2016 laten een verdere stijging zien van respectievelijk 8,1 en 9,2 procent. De groei is het gevolg van de groei in het aandeel van de bosbouwproductie. De visserij heeft in de periode 2005-2014 een aandeel van gemiddeld 3,3 procent en de laatste twee jaren is er een stijging te zien van 3,6 procent in 2015, oplopend naar 4 procent van het bbp. Echter, het saldo van de agrarische handelsbalans is negatief⁴³, met in het jaar 2015 circa USD 193,3 mln aan importen van voedsel en andere agrarische importen, tegenover USD 97,2 mln aan exporten (rijst, bacoven, garnalen en vis en overige producten).

Figuur VI.3.2.2: Procentueel aandeel van de agrarische sector (inclusief bosbouwsector) en de visserij in het bbpmp in constante (2007) prijzen

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, bewerking SPS

Tabel VI.3.2.2 Kengetallen van de Totale Landbouwsector 2005, 2010 en 2013-2015

	2005	2010	2012	2013	2014	2015
Groeicijfers in procenten						
Groei totale beplante areaal	-5,9	-1,3	-8,8	14,9	7,3	-4,3
Groei totale landbouwproductie naar hoeveelheid	1,4	2,9	0,0	15,6	3,3	-4,7
Groei totale exportwaarde in USD	13,3	31,1	-9,1	25,1	18,3	-30,1
Arealen in 1000 ha						
Totale beplante arealen	52,4	60,3	57,4	65,9	70,7	67,7
Productiecijfers in 1000 ton.						
Totale landbouwproductie	279,4	388,3	382,8	442,6	457,3	435,6
Productie eenjarige gewassen	187,1	247,8	242,7	292,0	312,5	306,5
w.v. groenteproductie	15,1	13,7	11,4	18,7	24,6	24,1
Productie semi-meerjarige gewassen	67,5	107,6	112,9	111,2	104,7	92,1
Productie meerjarige gewassen	24,9	32,9	27,2	39,4	40,1	37,0
Productie meerjarige gewassen	24,9	32,9	27,2	39,4	40,1	37,0
Totale landbouwproductie in tonnen per ha	5,3	6,4	6,7	6,7	6,5	6,4
Aandeel Bevolkingslandbouw in totale landbouw	0,53	0,47	0,47	0,51	0,51	0,53
Aandeel Ondernemerslandbouw in totale landbouw	0,47	0,53	0,53	0,49	0,49	0,47
Exportcijfers						
Totale exportwaarde landbouwsector in USD mln	21,0	65,1	61,5	76,9	91	63,6

Bron: LVV, Agrarische statistieken 2005, 2010, 2013-2015. Bewerking SPS

⁴³ Bron: Ministerie van LVV en Douane/ASYCUDA-cijfers

In tabel VI.3.2.2 worden belangrijke kengetallen van de landbouwsector gepresenteerd. In de periode 2005-2015 is er een gestage groei van het totale beplante areaal: ten opzichte van 2005 is het beplant areaal gestegen met 29,2 procent. Echter, in 2015 werd deze stijgende trend onderbroken, omdat het beplant areaal in dat jaar terugviel met 4,2 procent ten opzichte van 2014. Deze terugval volgde op een forse stijging van het beplant areaal in 2014: in dat jaar groeide het beplant areaal (ten opzichte van 2013) fors met 7,8 procent. Ook de exportwaarde van de landbouw is gestaag en significant toegenomen in de analyseperiode (2005-2015): van USD 25,8 mln in 2005 naar USD 63,6 mln in 2015, een groei van 146,7 procent. Het beleid zal in de planperiode gericht zijn om het totaal beplant areaal, de totale productie en de productiviteit verder te verhogen door de landbouwsector te stimuleren en te faciliteren, en steeds meer toegang te krijgen tot markten.

Tabel VI.3.2.3 Kengetallen Visserijsector 2005, 2010, 2013-2015

	2005	2010	2013	2014	2015
Groei Visserijsector (procent)	-10,5	6,8	9,6	4,6	4,3
Aandeel visserijsector in bbp lopende prijzen (basisprijzen)	0,9	2,6	3,2	3,9	5,3
Productiecijfers (ton)					
Diepzeegarnalen	1335	525	400	610,2	610,2
Seabob	8927	7600	8033	5656,3	6310
Vis	17395	25717	25913	26473	31852
Exportcijfers					
Totale exporthoeveelheid Vis (ton)	11926	21235	25568	28991	29270
Totale exporthoeveelheid Schaal- en Weekdieren (ton)	5412	6692	4053	2778	3136
Totale exportwaarde Vis (in SRD 1000)	25812	44414	69780	80157	78722
Totale exportwaarde Schaal- en Weekdieren (in SRD 1000)	69603	41957	54205	38854	45504

Bron: Visserijdienst, Douane (ASSYCUDA) en Algemeen Bureau voor de Statistiek

Bovenstaande tabel geeft een aantal belangrijke kengetallen weer van de visserijsector. De cijfers weerspiegelen de groei van de bbp-waarde in de periode 2010-2015 en ook het aandeel in de sector in het totale bbp is toegenomen van 0,9 procent in 2005 naar 5,3 procent in 2015. Opvallend is de forse terugval in de productiewaarde van de subsector Garnalen in de periode 2005-2015, terwijl de visproductie gemeten in tonnen in dezelfde periode toeneemt met 37,8 procent. Ook de exportwaarde van vis is verdrievoudigd in 2015 ten opzichte van 2005.

VI.3.3. Strategische Visie op de Agrarische Ontwikkeling

De ontwikkeling van de agrarische en agro-industriële sector zal zich per cluster voornamelijk richten op een aantal hoofdproducten met gunstig potentieel voor importvervanging en exportgroei. Het strategisch doel voor de bestaande productieclusters op lange termijn is:

Onderzoek, toepassing van technologie en dienstverlening door efficiënte (kennis)instituten, competitieve micro-, kleine, middelgrote en grote bedrijven in de agrarische sector en de agro-industrie garanderen de voedselveiligheid en -zekerheid van het Surinaams volk, export naar regionale en internationale markten en werkgelegenheid in verschillende subsectoren.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Overheids- en particuliere investeringen en bestedingen vestigen duurzame commerciële bedrijven en dienstverlenende instituten ten behoeve van de agrarische sector en agro-industrie die uitblinken in onderzoek en toepassing van 'state of the art'-technologie en dienstverlening in het bijzonder in de zogenaamde agrarische prioriteitsproductieclusters (palmolie, kokos, cacao, groenten en fruit, vezelgewassen, padie, pluim- en rundvee en zeevisserij).
2. De groeiende productie en export van competitieve micro-, kleine, middelgrote en grote bedrijven in de agrarische sector en de agro-industrie is duurzaam versterkt door goede infrastructuur en

- efficiënte dienstverlenende bedrijven en instituten die agrarisch ondernemerschap bevorderen, investeringen stimuleren en de toepassing van (moderne) technologie faciliteren.
- 3. De voedselveiligheid en -zekerheid van het Surinaams volk, als voornaamste ontwikkelingsdoel van de landbouwontwikkeling, is gerealiseerd.
- 4. Exporten naar regionale en internationale markten zijn toegenomen.
- 5. De verschillende vormen van werkgelegenheid in verschillende subsectoren van de agrarische sector en agro-industrie zijn behouden en/of toegenomen en de mechanismen en programma's, zoals vastgelegd in het migratiebeleid, zijn operationeel.
- 6. De inventarisatie, ontwikkeling, het gebruik en de bescherming van agrarische gebieden is gerationaliseerd en vindt plaats met inachtneming van de goedgekeurde nationale en regionale structuur en bestemmingsplannen

Uitgaande van deze strategie zal in de komende planperiode zal voor een snelle groei van de agrarische sector op een verscheidenheid van gebieden, de verschillende actoren tegelijkertijd plannen moeten maken en actie ondernemen moeten worden. Juist vanwege de brede reikwijdte en veelheid van actoren zal hoge prioriteit gegeven worden aan de volgende gebieden:

- 1) zonering, benutting en bescherming van voor agrarische activiteit geschikte en beschikbare gronden;
- 2) identificatie van prioriteiten en versterking van de kritieke delen van de voorwaardenscheppende sectoren die verbonden zijn aan de agrarische sector: hierbij zal zowel op nationaal als regionaal niveau duidelijkheid moeten komen over de prioriteiten ten aanzien van:
 - a) infrastructuur en energie: waaronder transport, van haven- en luchthavenvoorzieningen, opslag, verwerking en verpakking;
 - b) kennis en technologie;
 - c) markten en marketing: distributie als bij de export; en
 - d) overige dienstverlening.
- 3) arbeidsvoorziening voor de agrarische sector waaronder ook begrepen een (arbeids)migratiebeleid.

Op al deze gebieden zal meer gebruik worden gemaakt van internationale kennis en ervaring evenals moderne technologieën. In de agrarische productie zal dit mechanisatie moeten stimuleren en de toepassing van overige arbeidsbesparende en -aangename systemen bevorderen. In het algemeen zijn de doelen die hier nagestreefd worden, de uitbreiding van het agrarisch geschoold kader, de verhoging van de organisatiegraad en het inkomen van de agrarische beroepsbevolking op basis van het moderne agri-businessconcept. Speciale aandacht zal worden besteed aan het verlenen van agrarische studiebeurzen in bevriende landen en aan het creëren van arbeidsplaatsen voor jongeren en vrouwen. Met het oog hierop zal het agrarisch onderwijs, zowel op praktisch als wetenschappelijk gebied, ontwikkelingsgericht gestimuleerd worden. Als uitvloeisel van gecoördineerd en praktijkgericht agrarisch onderzoek zullen alternatieve productiemethoden worden geïntroduceerd, waardoor geteelde producten voldoen aan aangepaste eisen van de tijd, terwijl het onderzoek naar niet-traditionele gewassen, waaronder soja en maïs, zal worden uitgebreid. Verder zal de verhoogde toepassing van nieuwe technologieën gericht zijn op:

- 1. Verhoging van de productie per eenheid areaal, middels het verrichten van onderzoek naar variëteiten, geschikt voor onze agro-ecologische omstandigheden;
- 2. Verhoging van de productiviteit van arbeid, grond, water en kapitaalgoederen door middel van toegepast onderzoek;
- 3. Bevordering van milieuvriendelijke productiesystemen met de nadruk op conservering en duurzaamheid;
- 4. Voorziening in training, scholing, voorlichting en verzekering van de productie-infrastructuur; ;
- 5. Verlaging van de kostprijs door introductie van efficiënte systemen van bodem- en watergebruik en het beheersbaar maken van ziekten en plagen volgens internationaal aanvaarde regels, waardoor eventuele schade aan het milieu tot een minimum wordt beperkt;
- 6. Ontwikkeling en uitvoering van onderzoeksprogramma's die middels toegepaste onderzoek een snelle groei van niet-seizoengebonden productiesystemen moet bevorderen en faciliteren. De prioriteit voor dit soort programma's wordt gelegd bij het ondersteunen van kassenteelt en hydroponics.

VI.3.4. Specifieke Maatregelen voor de Gewassenteelt

VI.3.4.1 Rijst

In de periode 2011 en 2015 was de bijdrage van de rijstketen (padi en rijstverwerking) aan het bbp 1,0 procent⁴⁴, terwijl de sector in dezelfde periode aan ongeveer 4.500 personen direct of indirect werkgelegenheid bood. De kennis en ervaring van Surinamers in deze subsector is enorm aangezien het zich sinds het begin van de vorige eeuw als onderdeel van de bevolkingslandbouw gevestigd heeft als lokaal en exportproduct.

De teelt van padi is de basis van de rijstketen: dit ruw product verschaft in de 'upstream', maar ook in de 'downstream' werkgelegenheid en inkomen (lokaal en exportinkomsten). De rijstproductie vertoont over de afgelopen vijf jaren (2011-2015) een stijgende, zij het fluctuerende trend. Zowel het beplante areaal, de totale padieproductie als de gemiddelde productie per ha nam in deze periode toe. De daling in 2015 wordt, totdat er andere informatie beschikbaar is, niet gezien als een ommekeer in de trend die uit bovenstaande tijdreeks blijkt (zie onderstaande tabel VI.3.4.1.1). Desondanks kampt de sector met een gecompliceerde problematiek waarbij de voornaamste vraagstukken zijn:

- een aanhoudende financieringsproblematiek (waaronder schuldaccumulatie en hoge rentepercentages), gebrekkige fiscale faciliteiten in het bijzonder voor wat betreft investeringen (in kapitaalgoederen) en voor inputs (brandstoffen en smeermiddelen);
- onderbenutting van de beschikbare rijstarealen en van het machinepark. Ten aanzien van het laatste is niet slechts sprake van gebruikelijke onderbenutting van productiecapaciteit, maar ook scheefgegroeide investeringsgewoonten als gevolg van gebrekkige samenwerkingsverbanden en sectororganisaties;
- onvoldoende onderhoud van de nodige infrastructuur deels door tekortschietende participatie van belanghebbenden en hun organisaties, onder meer in waterschappen;
- lage productiviteit als gevolg van sub-optimaal zaaizaad, onvoldoende garantie voor irrigatiewater en andere vraagstukken die te maken hebben met het productiemanagement;
- tekortschietende kennissector die de rijstkolom moet bedienen in het bijzonder Onderzoek en Ontwikkeling onder meer van rijststrassen.

Tabel VI.3.4.1.1 Kernindicatoren Rijstsector 2011 - 2015

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015
Ontgonnen of beschikbaar areaal	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000
Totaal in gebruik zijnde areaal (ha)	29.346	26.785	30.434	31.478	30.559
Totaal beplant areaal (ha) in voor- en najaars inzaai	56.930	51.379	58.274	62.211	59.741
Onderbenutting beschikbaar areaal* (%)	51,1	55,4	49,3	47,5	49,1
Droge padieproductie (ton)	235.298	224.127	262.029	275.851	271.665
Witte rijstproductie (ton)	117.858	108.949	117.162	113.668	105.295
Exportvolume rijst (ton)	46.109	56.317	77.161	103.755	99.663
Exportwaarde rijst (SRD 1000)	99.664	103.155	132.114	179.814	147.097

Bron: LVV, bewerking SPS

* *In gebruik zijnde areaal* is het areaal dat is ingezaaid bij de voor- of najaarsinzaai, waarbij voor dat jaar de hoogste inzaai gekozen wordt als vertegenwoordigend cijfer voor dat jaar gekozen

** *Onderbenutting* is gedefinieerd als het verschil tussen het totaal beschikbaar rijstareaal minus het in gebruik zijnde rijstareaal gedeeld door het totaal beschikbaar rijstareaal in een gegeven jaar

De rijstprijzen zijn na de invoering van de Economic Partnership Agreement (EPA) in 2009 gedaald, enerzijds als gevolg van de afgenomen preferentie voor ACP-rijst en anderzijds door de concurrerende landen uit Azië (Vietnam en Cambodja) (zie figuur VI.4.2.1.1 hieronder).

⁴⁴ Bronnen ABS Nationale Rekeningen data en SPS schattingen.

Voorts is het aandeel van Surinaamse rijst op de wereldmarkt gering. Fundamenteel in het vinden van antwoorden op de problematiek rond de marketing is het aanknopen van optimale relaties tussen de belanghebbenden in de waardeketen rijst, waardoor alle delen van deze productiecluster duurzaam kunnen groeien. Binnen deze waardeketen moet de spreiding van het door de sector gegenereerd inkomen tussen belanghebbenden, duurzame groei garanderen van kleine, middelgrote en grote padieboeren, -opkopers, -verwerkers en -exporteurs, maar ook andere dienstverleners. Dit kan alleen als de belanghebbenden een institutionele structuur voor de sector ontwikkelen die transparant en efficiënt hun commerciële relaties regelt.

Figuur VI.4.2.1.1 Wereldmarktprijzen Rijst per Mtn 2010-2016 in USD

Bron: WB, oktober 2016

Markten voor Surinaamse rijst zijn historisch hoofdzakelijk de lokale markt, de Europese Unie, het Caribisch gebied en Zuid-Amerika. Strategisch gezien zullen inspanningen zich moeten concentreren op effectieve toegang tot buitenlandse markten en de voorwaarden hiervoor, evenals productafstemming op de vraag. Zulke inspanningen moeten ook andere gerelateerde dienstverlening aan de sector meenemen, zoals (commerciële) marktinformatie, transport en (export)financiering. Wat in Suriname 'de Caribische rijstmarkt' genoemd wordt, is momenteel de hoogste prioriteit. Deze markt (zie tabel VI.3.4.1.2 hieronder) heeft een importbehoefte van ongeveer 500.000 ton rijstproducten per jaar, welke voor een belangrijk deel van buiten de CARICOM wordt ingevuld. Ondanks onze formele, vrije toegang tot deze markt zijn er verscheidene barrières die de effectieve toegang beperken: afspraken binnen de CARICOM worden onvoldoende nagekomen.

Tabel VI.3.4.1.2 Vraag naar rijstproducten binnen de CARICOM (inclusief Cuba) in 2014

Land	Geschatte importbehoefte		Bevolkingsomvang (mln)	Consumptie (kg per capita)
	In tonnen	%		
Jamaica	80.000	7,8	2.6	31
Haïti	185.000	18,0	7.0	26
Trinidad	38.000	3,7	1.2	32
Cuba	700.000	68,1	11.0	64
Overig CARICOM	25.000	2,4	1.0	25
Totaal	1.028.000	100,0	22.8	178

Bron: Caribbean Rice Association

Ten aanzien van de Zuid-Amerikaanse markt ligt de problematiek momenteel anders: Suriname benut haar exportkansen voor rijst onvoldoende. De exporten naar de EU-markt zijn in de afgelopen jaren teruggevallen naar minder dan een vijfde van het niveau van 2010 of daarvoor.

Het institutioneel kader en de faciliteiten voor onderzoek en ontwikkeling zullen worden verbeterd, zodat het beter in staat is het nog vast te stellen meerjaren onderzoeksprogramma voor de rijstsector uit te voeren. Het ADRON zal worden versterkt zodat het ook kan participeren in internationale onderzoeksprogramma's. De Anton de Kom Universiteit van Suriname, met haar onderzoeksinstituten CELOS en Intec, zal samen met de landbouwers worden betrokken bij de ontwikkeling van veerkracht binnen de sector.

Het totaal ontgonnen of beschikbaar areaal voor padieteelt is thans circa 60.000 ha, waarvan in de periode 2011 tot 2015 gemiddeld 29.720 ha in gebruik was (zie ook tabel VI.3.4.1.2). Bij conceptualisering van de productie-uitbreiding wordt uitgegaan van een tweesporenbeleid:

- a. Verlaging van de onderbenuttingsgraad van het in totaal 60.000 ha groot beschikbaar rijstareaal van 49,1 procent (2015) naar 10 procent (2021). Dit vereist bijkans een verdubbeling van het in gebruik zijnde rijstareaal met 24.280 ha. Het is duidelijk dat een dergelijke uitbreiding slechts mogelijk zal zijn indien met groot-investeerders hierover afspraken gemaakt worden.
- b. Verhoging van de opbrengsten per ha per oogst. Als 'benchmark' wordt gekozen de situatie in de periode 2013-2015 toen de opbrengsten tot gemiddeld 4,493 ton/ha/per oogst waren opgelopen⁴⁵. Indien de gemiddelde areaalopbrengst per ha per jaar met 200 kg kan stijgen, zou aan het eind van deze planperiode (2021) de gemiddelde opbrengst naar 5.0 ton per ha/per oogst getild kunnen worden.

Bij de verdere uitwerking van een kortetermijn-groeipad voor de rijstketen, zullen maatregelen en voorzieningen voor oplossing of verlichting moeten brengen voor elk van de eerdergenoemde problemen:

- a. ontwikkelen van speciale producten in de financiële sector en een pakket van fiscale maatregelen die verlichting of oplossing moeten brengen in de aanhoudende financieringsproblematiek. Hierbij zullen aan de orde moeten komen vraagstukken, zoals indirecte belastingen op brandstof, invoerrechten voor de import van machines, werktuigen en onderdelen;
- b. verlagen van de onderbenuttingsgraad van de beschikbare rijstarealen;
- c. intensiveren van de samenwerking en integratie tussen producenten om een hogere benuttingsgraad of efficiëntie van het kapitaal te halen
- d. intensiveren van de participatie van belanghebbenden en belangenorganisaties in sectorinstituten, in elk geval de waterschappen en het in te stellen productschap rijst. Dit moet onder meer betere uitkomsten garanderen op gebieden zoals onderhoud van de collectieve infrastructuur en de voorziening van irrigatiewater;
- e. introduceren van nieuwe rijstvariëteiten, het garanderen van kwalitatief goed zaaizaad en de introductie van nieuwe technologieën om de opbrengsten per ha te vergroten;
- f. versterken van de kennissector die de rijstkolom bedient, in het bijzonder Onderzoek en Ontwikkeling onder meer van rijstrassen.

VI.3.4.2 Bacove

Bacove is thans het tweede belangrijkste landbouwgewas na rijst. Voor dit gewas is er ruime beschikbaarheid en bereikbaarheid van arealen en irrigatiewater. Binnen de sector is er midden- en hooggeschoold kader, die de sector goed kent en ruime ervaring bezit. De sector heeft geen last van tropische stormen of orkanen, zoals de vele Caribische landen. De bacovensector beschikt over redelijke kansen voor overleven en een van de kansen is de toegang tot preferentiële markten en externe financiering tegen lage kosten. Begin 2014 zijn de toenmalige arealen en bedrijfsbezittingen van Surland te Jarikaba en Nickerie verkocht aan Food and Agricultural Industries (FAI NV). Surland kampte met problemen, zoals slecht management, achterstallig onderhoud, lage productiviteit en hoog verzuim van personeel. Door de problemen was de productie sterk gedaald en had het bedrijf aanzienlijke verliezen geleden. Met de overname door FAI, waarbij de directie werd vervangen en diverse interne maatregelen werden doorgevoerd, schijnt het tij te keren. Het bedrijf is per eind 2016 nog niet uit de rode cijfers, maar de projecties geven aan dat met ondersteuning van de Overheid middels fiscale voorzieningen, het bedrijf in 2017 weer winstgevend gemaakt zal kunnen worden.

Tabel VI.3.4.2.1: Kernindicatoren Bacovensector 2011-2015

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015
Beplant areaal (ha)	2,044	2,051	2,173	2,164	1,993

⁴⁵ Gebaseerd op data in de publicatie Agrarische Statistieken van het Ministerie van LVV 2010-2015, (2016)

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015
Productie (ton)	85,017	92,391	85,584	77,014	68,991
Exportvolume (ton)	68,138	62,213	76,585	75,261	66,178
Exportwaarde (SRD 1000)	110,986	89,110	110,740	109,446	83,273

Bron: Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij, bewerking SPS

De toekomstperspectieven voor de bacovensector zijn goed. De bacovenexport biedt goede kansen voor uitbreiding. De Overheid is in onderhandeling met FAI om het areaal met 1.000 ha uit te breiden. De geschatte investering bedraagt USD 14 mln. In het kader van diversificatie is FAI gestart met de productie van kookbanaan. De bedoeling was om ultimo eind 2016 additioneel ongeveer 20 ha in productie te hebben gebracht, maar hierover zijn er nog geen definitieve cijfers beschikbaar. Kookbanaan biedt goede mogelijkheden voor verwerking en export, vanwege relatief minder stringente eisen die gesteld worden ten aanzien van het product. Het tekort aan arbeidskrachten, een eeuwenoud probleem in de groot-landbouw, zal worden aangepakt door een arbeidsmigratiebeleid, terwijl de mogelijkheden voor 'outgrowers' in de bacovensector middels 'contract farming' wordt bestudeerd door FAI.

Het afkeurpercentage van bacoven bestemd voor de export naar Europa zal verlaagd worden, terwijl er ook betere benuttingsmogelijkheden gecreëerd zullen worden voor bacoven die afgekeurd zijn voor de export door het opgang komen van 'downstream'-activiteiten. Ook aan de ontwikkeling van upstream-activiteiten van de sector wordt gedacht onder meer aan de productie van kartonnendozen.

VI.3.4.3 Veeteelt

De veeteeltsector produceert vooralsnog uitsluitend voor de lokale markt en is voor haar inputvoorziening grotendeels afhankelijk van inputs uit het buitenland; deze sector is dus deviezenafhankelijk. Suriname beschikt over voldoende grond en water die getransformeerd kunnen worden tot grasland voor veeteelt. Het onderdirectoraat Veeteelt van het Ministerie van Landbouw Veeteelt en Visserij heeft een gedecentraliseerde structuur waarin de ressortkantoren en de aldaar gestationeerde technische dienstverleners het beleid toepassen en uitvoeren in nauwe samenwerking met de belanghebbenden. De voorwaarden voor groei in de sector zijn aanwezig, want er zijn reeds agro-industriële bedrijven die de verwerking van de primaire productie ter hand nemen en er zijn mogelijkheden voor toenemende innovatie in de pluimvee-sector waaronder de ontwikkeling van een outgrowerssysteem en de exportproductie gericht op de regionale markt.

Een probleem voor de sector is de kleinschaligheid die resulteert in hogere eenheidskosten, en het fenomeen van 'parttime veehouder'. Er zijn slechts vijf grote veehoudersbedrijven in het land en (enkele) belangenorganisaties, maar praktisch geen structuren of organisaties zoals coöperaties, die 'economies of scale' kunnen creëren. Een ander probleem voor deze subsector is de onderontwikkelde R&D. Er zijn onvoldoende technische specialisten op topniveau, een gebrekkige infrastructuur, alsook faciliteiten en instrumenten die allemaal organisatorisch ingebed zijn in de bureaucratische Overheidsstructuur.

Tabel VI.3.4.3.1 Kernindicatoren Veeteelt 2005, 2010, 2013-2015

	2005	2010	2013	2014	2015
Groeicijfers in procenten					
Totale vleesproductie	-0,4	4,9	-20,3	6,5	2,9
Totale melkproductie	29,15	6,10	-11,19	-4,37	-0,98
Totale productie van eieren	-33,6	-1,7	3,6	-6,1	36,0
Productiecijfers:					
Rundvlees (in ton)	1,338	1,882	1,674	1,660	1,474
Varkensvlees (in ton)	1,766	1,911	1,920	2,245	2,231
Geiten- en schapenvlees (in ton)	12	15	17	18	18
Kippenvlees (in ton)	6,688	11,984	8,433	8,901	9,476
Melkproductie in 1000 liters	5,684	5,236	4,261	4,075	4,035
Eierenproductie in 1000 stuks	38,539	45,956	56,397	52,937	72,017
Prijzen (gemid. af-boerderij prijs):					
Rundvlees in SRD/kg	10	12,3	20,5	21	22
Varkensvlees in SRD/kg	8,5	8,88	10,25	10,2	9,5

Kippenvlees in SRD/kg	6,8	9,8	11,45	11,16	9,05
Melkproductie in SRD/liter	1,6	1,9	2,5	2,5	2,5
Eierenproductie in SRD/stuk	0,33	0,51	0,69	0,8	0,75
Importen kippenvlees:					
In mln. US\$	14,9	20,9	26,5	28,7	34,4
Totaal in ton	14.147	17.940	20.483	18.848	24.458

Bron: LVV Agrarische Statistieken, en Douane/ASYCUDA systeem: bewerking SPS

Het beleid voor de veeteeltsector zal zich in de planperiode 2017-2021 concentreren op het ombuigen van de dalende veeteeltproductie naar een situatie van duurzame groei. Het is van belang dat de voedselveiligheid gewaarborgd blijft. In dit verband zal in de komende planperiode wetgeving betreffende controle op vlees worden afgekondigd en operationeel worden gemaakt. In het belang van de nationale voedselveiligheid en voedselzekerheid zal de Veterinaire Dienst adequaat uitgerust worden met middelen om op basis van autoriteit en dialoog met belanghebbenden uiteindelijk toegang tot markten voor producten te realiseren. Deze dienst is een vereiste in het veld, evenals bij identificatie, registratie, de verwerking van vlees na het slachten en bij handelingen tot het ten verkoop aanbieden. In dit kader zal de ingebruikname van het geïntegreerde laboratorium, waaronder het veterinaire laboratorium, in de komende beleidsperiode 2017-2021 worden gerealiseerd. Ook zal de opleiding van Animal Health Assistants (AHA's), zowel voor veld- als keuringswerkzaamheden en ten behoeve van de dierziektebewaking worden gecontinueerd. Een Nationaal Rampenplan bij uitbraak van dierziekten zal door een specialistische commissie worden opgesteld, waarbij er per dierziekte een draaiboek zal worden samengesteld. Ook zal ter verbetering van voedselveiligheid en dierwelzijn, wet- en regelgeving worden aangepast.

De veeteeltsector zal zich moeten transformeren van een kleine op zelfvoorziening gerichte bedrijfstak naar een aantal, mogelijk samenwerkende groepen van bedrijven die uiteindelijk concurrerend zijn op de regionale markt. Deze bedrijven zijn namelijk in staat om door toepassing van moderne productiesystemen, het potentieel van ons land optimaal te benutten. Dit proces zal zich in twee stappen voltrekken, namelijk de optimale bediening van de lokale markt en vervolgens penetratie op de Caribische markt. Veel aandacht zal worden besteed aan capaciteitsopbouw van de sector, onder andere middels voorlichting en trainingen, evenals aan de lokale productie van voercomponenten. Goede bronnen van eiwitten en energie in het voer zullen lokaal grootschalig gemechaniseerd en duurzaam verbouwd worden. Dit geldt in het bijzonder voor de teelt van pluimvee en varkens. Ook voor rund en kleine herkauwers wordt de export interessant bij het beschikbaar zijn van lokale voercomponenten. De kostprijzen liggen traditioneel hoog en het aandeel van de voerkosten in de kostprijsstructuur is aanzienlijk.

De ontwikkeling van aanleg van graslanden zal in diverse districten en regio's worden gestimuleerd ter ontwikkeling van een gezonde veestapel. De verdere verwerking van vlees en melk zal worden bevorderd middels adequate kredietverlening, voorlichting en training.

Training in management en begeleiding in 'Good Agriculture Practices' (GAP)-certificering van bedrijven moet onder meer bijdragen aan een betere concurrentiepositie voor de productie van vlees, melk en eieren. Ten behoeve van vergroting van het marktaandeel van lokaal geproduceerde kip, van veertig naar zestig procent, zal het beleid gericht zijn op het terugdringen van de import van kip en kipdelen. Bij de Melkcentrale NV zal een steriele lijn worden opgezet voor verduurzaming van melk en melkproducten. Productie in meerdere subsectoren zal ter hand worden genomen middels rasverbetering en vermeerdering van het vee middels het opzetten van vermeerderingsstations. Er zal worden geïnvesteerd in de verbetering van het genetisch materiaal bij de runderen. Behalve onderzoek naar de ontwikkeling van veevoeding met meer lokale componenten, zullen haalbaarheidsstudies worden uitgevoerd voor grootschalige slacht- en melkveeproductie. Het strategisch doel voor veeteelt is:

Competitieve micro-, kleine, middelgrote en grote bedrijven in de deelgebieden van de veeteeltsector en de gerelateerde industrie garanderen de voedselveiligheid en -zekerheid van het Surinaams volk, exporteren naar regionale en internationale markten en verschaffen werkgelegenheid in verschillende subsectoren gefaciliteerd door een intensief programma voor onderzoek, toepassing van technologie en dienstverlening middels efficiënte (kennis)instituten.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De (productie)capaciteit van micro-, kleine, middelgrote en grote bedrijven in de deelgebieden van de veeteeltsector en de gerelateerde industrie is toegenomen en exporten naar regionale en internationale markten zijn geïnitieerd.
2. Overheidsinvesteringen in de fysieke infrastructuur en de R&D-sector faciliteren en versterken de productie-, export- en verdien capaciteit van de veeteeltsector.
3. Arbeidsbemiddeling en vakscholing, training en de verhoogde verdien capaciteit in de veeteelt garanderen de afstemming van vraag naar en aanbod van werkers.

VI.3.5. Visserij

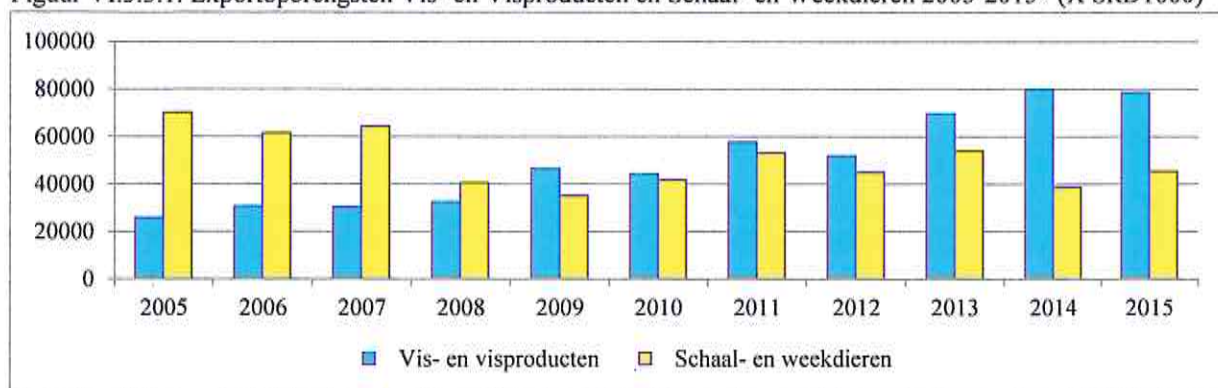
Suriname beschikt over rijke visgronden en er is een grote vraag naar vis en garnalen op de lokale, regionale en internationale markten. De groei van de wereldbevolking zal de vraag naar deze eiwitrijke bron alleen maar doen toenemen. Voor een duurzaam visserijbeheer zal het beleid zich richten op het ondernemen en treffen van maatregelen voor de toepassing van aangepaste visvangsttechnologie en -methoden. Het beleid zal zich verder concentreren op verhoging van de productie door meer waarde toe te voegen aan visproducten, alsmede het efficiënter benutten van visafval middels verdere verwerking ten behoeve van menselijke consumptie en als veevoeder. De wetgevingsproducten van de sector zijn achterhaald en geactualiseerde wetsvoorstellen zullen spoedig aan het parlement worden aangeboden ter behandeling en goedkeuring. Er zullen geïnstitutionaliseerde onderzoeks- en statistische programma's ingezet worden om de statistieken te analyseren, die inzicht kunnen verschaffen voor het ontwikkelen van een goed beleid voor de visserijsector.

Om de ondernemingswijze vis- en garnalenteelt op gang te brengen, zijn de grote uitdagingen: a) het ontwikkelen van R&D voor deze industrie en het aantrekken van terzake specialisten; b) het ontwikkelen van lokale voerproductie en c) de keuze doen van vissoorten die het best gedijen in de Surinaamse situatie. Om de visserijbronnen duurzaam te exploiteren, zal het geactualiseerde Visserij Management Plan (VMP) worden geïmplementeerd. Het VMP is een belangrijk instrument ter ontwikkeling van diverse visserijtypen en om duurzame visserij te bewerkstelligen. De Kustwacht werkt nauw samen met de Marine. Met de aanname van de conceptwet Kustwacht zal zij volledig operationeel zijn, waardoor de veiligheid op zee wordt verbeterd. Om 'bycatch en discard' terug te dringen, zullen maatregelen worden getroffen ter verbetering van vangsttechnieken, gebruik van BRD's (Bycatch Reduction Device) en ontmoediging van niet-selectieve vismethoden. Er zal onderzoek worden gedaan naar mogelijkheden om aangelande 'bycatch' beter te benutten.

In deze planperiode zal het waarborgen van gezondheid en voedselveiligheid van visserijproducten worden gecontinueerd volgens internationaal geldende voedselveiligheidsstandaarden. Het Instituut voor Viskeuring is bevoegd en verantwoordelijk voor de uitvoering van maatregelen op het gebied van gezondheid en voedselveiligheid. Voor de verdere ontwikkeling van de Visserijsector zal klein- en middelgroot ondernemerschap worden gestimuleerd. Om duurzame werkgelegenheid te bevorderen, zullen regelmatig scholing en training worden verzorgd voor vissers en andere belanghebbenden in de sector. Inspanningen zullen gericht zijn op een intensievere samenwerking met landen binnen het Caribisch gebied en de rest van de wereld.

Aquacultuur heeft de potentie uit te groeien tot een belangrijke deviezenverdiener. Om deze sector duurzaam te ontwikkelen, zal de geactualiseerde conceptwet inzake aquacultuur binnenkort aan DNA voor behandeling en goedkeuring worden gepresenteerd. Met de nieuwe wet zal de sector worden geordend, waardoor voldaan wordt aan internationale standaarden betreffende dierziekten, milieu en dierwelzijn. De verdere ontwikkeling van de sector zal in deze planperiode haar beslag krijgen door stimulering van het kweken, de verwerking en de export van tilapia en pacu. Om een duurzame ontwikkeling van de sector te bewerkstelligen, zal een onderzoeks- en trainingsstation voor de kweek van zoetwater- en brakwatervissen worden opgezet. Bijzondere aandacht zal worden besteed aan toegepast onderzoek van meer vissoorten en garnalen die gekweekt kunnen worden in Suriname. Hierdoor wordt diversificatie voor de lokale en de internationale markt gegarandeerd.

Figuur VI.3.5.1: Exportopbrengsten Vis- en Visproducten en Schaal- en Weekdieren 2005-2015* (X SRD1000)

Bron: Visserijdienst van het Ministerie van Landbouw, Veeveelt en Visserij/Douane Automated System for Customs Data (ASYCUDA)

* de exportcijfers over het jaar 2012 zijn van de maanden januari tot en met juli, november en december: door een technisch probleem bij de Douane zijn de cijfers van de overige maanden niet beschikbaar.

Het aquacultuurpotentieel zal nader worden onderzocht en in kaart worden gebracht, zodat gebieden en regio's die geschikt zijn voor productie, gereserveerd kunnen worden. Om deze doelen te bereiken zijn een aantal randvoorwaarden noodzakelijk. Deze zijn:

- Het gronduitgiftebeleid moet afgestemd zijn op bestemmingsgebieden.
- Het beschikbaar zijn van goedkoop en kwalitatief geschikt voer voor de aquacultuur.
- Het in voldoende mate aanwezig zijn van kweekmateriaal.
- Het beschermen van de waterkwaliteit middels het naleven van de voorwaarden ter zake, zodat vervuiling wordt voorkomen.

De export van visserijproducten zal verder verhoogd worden door de productie op een duurzame wijze te vergroten via investeringen van lokale en buitenlandse ondernemers. Onderstaande figuur toont een toename van de export in de periode 2013-2015 van vis- en visproducten.

Het strategisch doel van de visserijsector is:

Concurrerende en duurzame visserijbedrijven, actief in de aquacultuur, zoetwater-, kust- of diepzeevisserij en visverwerkingsbedrijven, waarborgen de voedselveiligheid en -zekerheid van het Surinaamse volk, exporteren naar regionale en internationale markten, verschaffen werkgelegenheid in verschillende subsectoren en voorkomen uitputting van visvoorraden gebruikmakend van onderzoek, toepassing van technologie en dienstverlening door efficiënte (kennis)instituten.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De productie van zeevisserijbedrijven, die voor de lokale en internationale markt gecertificeerd zijn, is verder toegenomen en het optreden van de volledig operationele Surinaamse Kustwacht tegen de illegale visserij heeft overbevissing van de Surinaamse visgronden teruggedrongen.
2. De haalbaarheidsstudie over de diepzeevisserij van garnalen is uitgevoerd, de beleidsdoelen zijn geformuleerd en de beleidsmaatregelen zijn uitgevoerd.
3. Voor de lokale en internationale markt gecertificeerde bedrijven telen en exporteren vis en garnalen, gebruik makend van lokaal geproduceerd voer en ondersteund door dynamische en competitieve R&D-bedrijven en -instituten.
4. Arbeidsbemiddeling, vakscholing en training garanderen de afstemming van vraag naar en aanbod van werkers in de aquacultuur, zoetwater-, kust- en diepzeevisserij en visverwerkingsbedrijven.

VI.4. Nieuwe Productieclusters in de Landbouw en Agro-Industrie

Behalve de bestaande en bekende productclusters is er ook de groep van nieuwe en nog onbekende productclusters voor de export. Deze groep is overwegend ontstaan door initiatieven van buitenlandse investeerders. Tot deze nieuwe clusters behoren de producten:

- oliepalm met verwerkingsindustrie: loonbedrijf en outgrowers;
- cacao met verwerkingsindustrie;
- teelt van biomassa voor energie en vezelindustrie: olifantsgras, suikerriet, bamboe, jatropa;
- aquacultuur: vis, garnalen, siervissen;
- sukade en andere lokale vruchten met verwerkingsindustrie;
- nieuwe citrusvariëteiten;
- gemechaniseerde maïs- en pindateelt in de oude kustvlakte nabij de savannes;
- nieuwe variëteiten kookbanaan.

Alhoewel producten als oliepalm en cacao reeds eerder in Suriname werden geteeld, is er als gevolg van de eerder vermelde initiatieven van de buitenlandse investeerders, weer belangstelling ontstaan.

Oliepalm biedt goede vooruitzichten voor Suriname vanwege de volgende omstandigheden: i) natuurlijke beregening, ii) verwachte gunstige prijsontwikkeling en iii) gunstige productiviteit van arbeid en kapitaal, hetgeen tot uiting komt in productie van meer dan 5 ton per ha (4 ton ruwe palmolie en 1 ton palmkernen).

Het gewas heeft ook gunstige investeringscriteria zoals: i) investeringen per arbeidsplaats, ii) netto deviezenrendement per investering, iii) nationaal inkomen ten opzichte van soya en kokos en iv) bereidheid van buitenlanders om in de sector te investeren. In de komende planperiode zal de palmolie-industrie weer ter hand genomen worden waarbij directe buitenlandse investeringen een voornamelijk rol zullen spelen in locaties die het meest geschikt voor de grootschalige productie zoals Patamacca, Apoera (district Sipaliwini), Phedra en Victoria (district Brokopondo).

De teelt van cacao en de gerelateerde verwerkingsindustrie is recent weer in de belangstelling gekomen, na het beschikbaar komen van het National Masterplan For Agricultural Development en gegeven het feit dat cacao al enige jaren op de wereldmarkt goede prijzen opbrengt. Het ligt in de planning om 2000 tot 3000 ha te beplanten op Phedra en Victoria. Bij dit project kunnen circa 1000 personen emplooi vinden. De export van halffabricaten die verwacht wordt na drie jaren, zal de (onze?) deviezen-verdiencapaciteit verhogen.

De vooruitzichten voor de teelt van biomassa zijn positief en de volgende opties zijn:

1. Bamboeteelt en –verwerking: het gaat hierbij om duurzame agrarische ontwikkeling met als doel industrialisatie. Er zijn vergevorderde plannen van een lokaal bedrijf om bamboe te telen en te verwerken. De geteelde bamboe zal worden verwerkt tot bouwmaterialen, waaronder triplex, panelen en dakplaten. De bamboe zal worden geteeld in het Patamaccagebied (district Sipaliwini). Het ligt in de planning om enkele van de eindproducten te exporteren.
2. Biomassaproject te Phedra: teneinde de geplande energiecentrales in Frans-Guyana te voeden met organisch materiaal, is te Phedra (district Brokopondo) een aanvang gemaakt met het aanmaken van biomassa. Dit geschiedt met Franse technologie en deskundigheid, waarbij gericht wordt gewerkt aan de productie van plantmateriaal om de energiecentrales te voeden. Het betreft in deze de Franse onderneming PFX Energy, die het project heeft opgezet in Public Private Partnership-verband met de Overheid. Tezamen met een Surinaamse partner worden diverse grassoorten op Phedra geplant op een areaal van ongeveer 2000 ha met een productie van 100 ton gras per areaal. PFX Energy streeft naar de uitbreiding van de concessie om uiteindelijk 300.000 ton aan biomassa per jaar te kunnen produceren. Met een prijs van USD 60 per ton kan de jaarlijkse omzet dichtbij USD 20 mln liggen. De Overheid krijgt haar aandeel conform de gemaakte afspraken in het partnerschap en de verplichte belastingafdrachten die de wet voorschrijft. Als de energiecentrales over enkele jaren operationeel zijn, zal er dan inmiddels voldoende biomassa in Suriname zijn geproduceerd om de export rendabel te maken.

3. Haalbaarheidsstudie van het Inter-Amerikaans Instituut voor Samenwerking op Agrarisch gebied (IICA) voor de teelt van grassen in de verlaten mijnen te Moengo bestemd voor de productie van bio-brandstof.

De teelt van moderne Braziliaanse citrus-variëteiten en de verwerking tot onder meer sappen en jam bieden uitstekende kansen voor sterke groei, zowel voor de lokale markt als voor de export. Beschikbaarstelling van krediet onder aantrekkelijke voorwaarden is evenwel noodzakelijk, evenals toegepast onderzoek en ondersteuning in de voorziening van plantmateriaal.

De subsector groenten biedt goede perspectieven en is ook bijzonder nuttig vanwege: i) werkgelegenheids- en inkomenskansen voor vrouwen (inclusief kassenteelt), ii) geringe investeringen per arbeidsplaats en iii) gunstig nationaal inkomen per investeringseenheid. Beschikbaarstelling van kleine kredieten, samenwerking met verpakkingsbedrijven en controle van bestrijdingsmiddelen zullen in deze planperiode gestimuleerd worden. De Overheid bereid in samenwerking met belanghebbenden en hun organisaties de opzet van een 'packing-house' voor dat speciaal gericht is op de (export gerichte) groentensector. Voor verdere diversificatie van de subsector groenten zal de ontwikkeling worden gestimuleerd van professioneel ingerichte productiesystemen en/of -bedrijven voor de teelt van knol- en wortelgewassen.

Sierteelt en overige niet-voedselgewassen, vooral de zogeheten exotische bloemen en planten, bieden mogelijkheden, hetgeen wel een bijzondere aanpak vereist vanuit het Ministerie van Landbouw Veeteelt en Visserij en toekomstige onderzoeksinstituten. In vergelijking met groenten biedt de sierteelt goede perspectieven als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan: i) betere kredietverlening, ii) fiscale faciliteiten, zoals winst- en omzetbelasting, iii) lagere luchtvrachttarieven en iv) onderzoek op bedrijven.

De kokoscultuur biedt goede mogelijkheden zowel voor de productie van kokosolie en vezelproducten als van kokoswater en -melk. Kokos heeft bovendien nog andere voordelen ten opzichte van oliepalm. Het is namelijk een component bij de samenstelling van vele eindproducten en de prijs is stabiel. In het verleden was meer dan 600 ha aan kokos geplant met een productie van circa 4.000 ton aan noten en circa 53.000 liters kokosolie. Het ligt in de planning om 5.000 ha te beplanten in verschillende districten (Coronie, Saramacca en Wanica).

VI.5. Productiecluster Bosbouw en Verwante Industrie

Suriname is één van de groenste landen ter wereld, waar ruim 90 procent van de landoppervlakte bedekt is met bos en een historische ontbossingsgraad lager dan 0,1 procent. De Overheid heeft als doel deze status te behouden (Intended National Determined Contribution 2015). Gestreefd wordt naar het verhogen van de bijdrage van de bossen aan de economie en het welzijn van deze en toekomstige generaties, waarbij het behoud van de biodiversiteit in acht wordt genomen (interim Strategisch Actieplan voor de bos- en houtsector 2009-2013, Nationaal Bosbeleid 2003). Dit zal worden verwezenlijkt door het verhogen van de inkomsten uit de houtproductie, maar ook door het stimuleren van de markten voor bosbijproducten en het te gelde maken van ecosysteemdiensten. In de toekomst zullen deze doelen verder vorm krijgen, zodat een bijdrage wordt geleverd aan de diversificatie van de nationale economie. De geïnstalleerde inputverwerkingscapaciteit van de houtverwerkingsindustrie bedraagt 850.000 m³ per jaar en er wordt ongeveer 40 procent van de capaciteit benut. De omzet, gerealiseerd door het verhandelen van hout en houtproducten op de lokale markt, wordt geschat op SRD 266 mln. Het verhandelen van hout en houtproducten op de internationale markt brengt circa USD 32 mln op. De directe inkomsten voor de Staat bedragen circa SRD 31 mln en circa 5500 personen vinden een bestaan in de sector. De bijdrage van de bosbouwsector aan het BBP is 1,7 procent. Het beleid zal gericht zijn op:

- 1) Verhoging van de nationale houtproductie middels:
 - a) intensievere benutting van de reeds uitgegeven 2,8 mln ha productiebos, ondersteund door fiscale voorzieningen, infrastructurele voorzieningen, personele capaciteitsversterking en investeringskrediet voor nationale private ondernemers;

- b) vergroting van de efficiëntie (rendementsverhoging) in houtwinning, transport, verwerking en afzet, middels toepassen van instrumenten als Reduced Impact Logging (RIL), certificering en code of practice (praktijkrichtlijnen voor duurzame houtoogst in Suriname).
 - c) introductie van nieuwe bosbenuttingsmethoden
 - d) het toegankelijk maken van alle aan het bos gerelateerde informatie via een National Forest Monitoring System (NFMS).
 - e) Het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek ter verhoging van de bosbenutting.
 - f) het bevorderen van de benutting van niet commerciële houtsoorten (minder bekende houtsoorten), waarbij de opzet en operationalisering van een houtlaboratorium van eminent belang is;
 - g) het bevorderen van de duurzame productie van kleine houtwaren.
 - h) stimulering van het gebruik van houtenergie.
 - i) gefaseerde opheffing van de export van rondhout: nationaal toegevoegde waarde.
 - j) vergroting van de nationale beheersbaarheid van de houtsector door wetgeving en bevordering van nationale private investeringen.
 - k) uitvoering van een landelijk houtteeltprogramma in het kader van landdegradatie in zowel de uitgemijnde bauxiet- als goudmijnen.
- 2) Verhoging van de bijdrage van de productie van bosbijproducten aan de nationale economie. Behalve voor het traditioneel voorzien in de eigen behoefte van woongemeenschappen in het binnenland, worden bosbijproducten in beperkte mate ook commercieel verhandeld. Momenteel is weinig betrouwbare informatie beschikbaar over de hoeveelheid en waarde van deze verhandelde producten. Plaatselijk vormt de verkoop van bosbijproducten een belangrijke bron van inkomsten. De potentie van deze inkomstenbron zal nader in kaart worden gebracht. Ook kunnen de inkomsten van de binnenlandbewoners en de Overheid en het welzijn van de burgers worden geoptimaliseerd door onder meer het ver-groten van het commerciële aanbod van duurzaam geoogste bosbijproducten. De experimenten met onder andere krapa (*Carapa sobre forídeo* (sp.)), maripa (*Atalea* sp.), sawari-noto en ingi-noto hebben positieve resultaten opgeleverd. Ook zijn er pilot- en operationele projecten in uitvoering met bamboe, angelloze bijen en medicinale planten. Ten behoeve van de diversificatie van de nationale economie behoeven deze initiatieven verdere ondersteuning.
- 3) Verhoging van de inkomsten van ecoysteemdiensten (onder andere REDD+)⁴⁶. Deze zin heeft geen gezegde.
- 4) Behalve hout- en bosbijproducten levert het bos een aantal ecosysteemdiensten. De mangrovebossen die de kustlijn beschermen, vormen een concreet voorbeeld. Deze ecosysteemdiensten hebben een intrinsieke waarde, maar kunnen ook te gelde gemaakt worden, zoals via het mechanisme voor REDD+. Sinds de Klimaatconferentie te Parijs in 2015, is een kader samengesteld voor landen om financieel gecompenseerd te worden voor het behalen van resultaten met het uitvoeren van REDD+ activiteiten. Wanneer landen klaar zijn voor REDD+, kunnen ze in aanmerking komen voor fondsen uit het Green Climate Fund. Suriname streeft ernaar om in 2018 klaar te zijn voor REDD+. Daarvoor is een fonds van USD 3,8 mln ter beschikking gesteld waarna voor het behalen van de geplande resultaten, nog eens USD 5 mln kan worden toegevoegd. Om klaar te zijn voor REDD+ moet aan vier voorwaarden voldaan zijn:
- a) Finalisering van de Nationale REDD+-strategie medio 2017.
 - b) Opzet van een Safeguard Information System: gepland voor 2017.
 - c) Coördinatie van het National Forest Monitoring System (NFMS) door de Stichting voor Bosbeheer en Bostoezicht (SBB). Dit systeem zal voorzien in data voor het berekenen van de hoeveelheid koolstof en relevante bos gerelateerde informatie via een 'online geo-loket'.
 - d) Instelling van een Forest Reference (Emission) Level: geeft het zogenaamde uitstootplafond aan. Op basis van de hoeveelheid koolstof waarmee een land onder dit plafond blijft, wordt de financiële compensatie berekend.

Met succesvolle uitvoering van het REDD+ readiness-programma kan Suriname binnen de periode 2017-2021 in aanmerking komen voor financiering vanuit het REDD+ mechanisme. Ook leidt het REDD+ programma tot capaciteitsopbouw voor wat betreft het verzamelen, verwerken en analyseren van

⁴⁶REDD+ (of REDD-plus) verwijst naar "Reducing Emissions from Deforestation and forest degradation in Developing countries, and the role of conservation, sustainable management of forests, and enhancement of forest carbon stocks in developing countries".

bosgerelateerde gegevens. Deze gegevens komen ter beschikking van niet alleen de bosbouwsector, maar ook van andere sectoren. Tevens is de informatie nu te gebruiken voor het formuleren, uitvoeren en monitoren van het nationaal beleid, programma's en projecten die van belang zijn voor Suriname. Het strategisch doel voor de bosbouwsector is als volgt geformuleerd:

De compensatie voor de instandhouding van Surinames ongerept tropisch bos wat noodzakelijk is voor een beter wereldmilieu, draagt bij aan de nationale groei en ontwikkeling evenals de inkomens van dorpsgemeenschappen, competitieve kleine, middelgrote en grote bedrijven die middels bosbouw en houtverwerking de nationale productie en export vergroten en diversifiëren.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De compensatie voor de instandhouding van Surinames ongerept tropisch bos is onderdeel van het internationaal klimaatveranderingsactieprogramma, waaronder REDD+ en draagt bij aan de nationale groei en ontwikkeling middels een programmatische aanpak van het behoud en waar nodig herstel van het Surinaams regenwoud.
2. De verhoogde (productie)capaciteit van dorpsgemeenschappen, competitieve kleine, middelgrote en grote bedrijven verhoogt de duurzame productie van rondhout, vermindert het aandeel van export van rondhout door toegenomen diversifiëring van de houtverwerking en een betere aanwending van resthout en afval en 'Non timber forest Products'.

VI.6. Productiecluster Exportindustrie: Voeding, Dranken en chemische producten

De economie van Suriname is voornamelijk gebaseerd op een beperkt aantal producten en diensten voor wat betreft de deviezeninkomsten. Er zijn een aantal bedrijven in verschillende bedrijfstakken die in de afgelopen 10 jaar, met weinig Overheidssteun, in toenemende mate succesvol zijn geweest in het afzetten van hun producten op de CARICOM-markt. Met extra steun kunnen ook anderen kleine en middelgrote industriebedrijven uit de lokale markt groeien en in de toekomst de exportmarkt bestrijken.

De crisissituatie anno 2016 stimuleert de creativiteit van de ondernemers en door publiek-private partnerschappen kan de industrialisatie ten behoeve van de export bevorderd worden. Er kan meer toegevoegde waarde worden gecreëerd als men zoveel mogelijk binnenlandse inputs gebruikt zoals, noten uit het bos voor productie van hoogwaardige oliën voor de cosmetica-industrie. Suriname heeft preferentiële toegang tot exportmarkten zoals de CARICOM, Europese Unie (EU), Organisation of Islamic Cooperation (OIC) en UNASUR.

De ondernemingen in deze productiecluster zullen in de komende beleidsperiode op maat gesneden ondersteuning krijgen om hun exporten te verhogen en de kwaliteit van hun producten te verbeteren, zodat zij een groter marktaandeel kunnen verwerven op de huidige markten. Ondersteuning zal worden geboden om de productie- en exportcapaciteit te verbeteren en te kunnen voldoen aan toenemende buitenlandse vraag. Ook zullen faciliteiten worden opgezet ter bevordering van de groei en het aanpassingsvermogen van de bedrijven, zodat zij duurzaam kunnen evolueren. De producent moet in staat gesteld worden om tegen zo laag mogelijke kosten te produceren, waarbij de omgevingsfactoren van belang zijn, maar ook de bedrijfsprocessen gericht moeten zijn op productie-efficiëntie. De wijze waarop de afnemer reageert op het product, moet continu worden gevolgd, om het product te transformeren naar de behoefte van de verschillende marktsegmenten. Het product moet de concurrentie op de internationale markt kunnen doorstaan.

De ondersteuning richt zich zowel op het product als de producent. De bedrijven die opereren in deze branches zijn van uiteenlopend formaat. Zowel micro-ondernemingen als, naar Surinaamse begrippen, middelgrote bedrijven, opereren in deze branche. De ondersteuningsbehoefte van een micro-onderneming is

anders dan van een middelgroot bedrijf, dat al een zekere groei heeft doorgemaakt. De facilitering zal afgestemd zijn op de behoefte van de producent op elk niveau van ontwikkeling. Om het ondersteuningsproces vlekkeloos te doen verlopen, worden afstemmingsmechanismen tussen ministeries onderling opgezet (interdepartementale werkgroepen), ter voorkoming van stagnatie en misvattingen betreffende de facilitering van de bedrijven (interdepartementale werkgroepen). Ook tussen ministeries en ondersteuningsinstituten zal afstemming plaatsvinden ter voorkoming van fricties) bij de facilitering van de bedrijven.

De ministeries zijn verantwoordelijk voor het beleid en de instituten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Bedrijven die informeel opereren, ontvangen positieve (onder andere fiscale) stimulansen om opgenomen te worden in het formele circuit. Aangezien al sprake is van export in deze branche, is de potentie aanwezig voor uitbreiding van het marktaandeel in de bestaande markten en het veroveren van nieuwe markten. Het beleid gaat ook bewust op zoek naar afzetmarkten, en exportfinanciering wordt gezien als een belangrijke schakel in het succesvol exporteren. Het technisch en beroepsonderwijs zullen worden afgestemd op de behoefte van de industriesector.

De bestaande handelsverdragen worden tussentijds geëvalueerd om na te gaan of het maximale resultaat behaald wordt. Samenwerkingsverbanden tussen zowel binnenlandse als buitenlandse bedrijven ten behoeve van overdracht van technologie en productie-integratie worden ondersteund.

Regelmatig communiceren met de producenten over het verloop van de productie en export, en contacten leggen met de buitenposten voor eventuele assistentie op het gebied van marketing en het aanmoedigen van joint ventureverbanden (publiek privaatschap) is een beleidsprioriteit. Tevens zullen instituten worden opgezet en versterkt voor het garanderen van de kwaliteit van het product, productstandaardisatie en productinnovatie. De bescherming van de intellectuele eigendommen zal in de planperiode zijn beslag krijgen. Het strategisch beleidsdoel is:

Bedrijven die voeding, dranken en chemische producten produceren hebben hun productie- en exportcapaciteit versterkt en hun aanwezigheid op de regionale CARICOM- en andere geïdentificeerde markten vergroot en leveren een grotere en duurzame bijdrage aan de nationale economie.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Bedrijven die voeding, dranken en chemische producten produceren, hebben hun productiecapaciteit versterkt, ondersteund door gecertificeerde en dienstverlenende bedrijven en instituten.
2. Lagere vrachtkosten, wettelijke regeling van importheffingen op grondstoffenvoorziening voor exportproductie en verbetering van de financiering voor industriële productie en export dragen bij tot de verhoogde aanwezigheid van bedrijven in de voeding, dranken en chemische productie op de CARICOM- en andere geïdentificeerde markten.
3. Bedrijven in de voeding, dranken en chemische productie scheppen waardeketens in de lokale economie die een grotere en duurzame bijdrage aan de nationale ontwikkeling leveren.

VI.7. Productiecluster Toerisme en de 'creative industries'

Modern toerisme is nauw verbonden met de ontwikkeling van een aantal sectoren in een economie en omvat een groeiend aantal nieuwe bestemmingen (zie onderstaand figuur). Deze dynamiek is een belangrijke motor voor de sociaaleconomische vooruitgang van deze sector. Tegenwoordig is de omzet van het toerisme wereldwijd bijna even groot als die van de olie-export, voedingsmiddelen- of auto-industrie. Toerisme is uitgegroeid tot één van de belangrijkste spelers in de internationale handel en behoort tot de belangrijkste inkomstenbronnen van veel ontwikkelingslanden⁴⁷.

⁴⁷ Manual on Tourism and Poverty Alleviation, Practical Steps for Destinations. UNWTO and SNV 2010

Suriname als multi-linguale, -culturele en -religieuze samenleving met zijn tropisch regenwoud, rijk aan mooie flora en fauna heeft de mogelijkheid de toerismesector op een hoger plan te brengen, inclusief de creatieve industrie. Er is voldoende creatief talent aanwezig, onder ander geïnspireerd door de natuur en onze rijke cultuur. Suriname is een van de landen in de regio die nog authentieke culturen bezit, zoals de marron en inheemse cultuur. Het Centraal Suriname Natuur Reservaat (CSNR) en de historische binnenstad van Paramaribo zijn opgenomen op de werelderfgoedlijst.

Figuur VI.8.1: Economische Betekenis van Toerisme in de Wereld anno 2015

Bron: United Nations World Tourism Organization

Enkele belangrijke toeristische attracties zijn het CSNR, het Bigi-Pan gebied, het Peperpot Natuurpark en het Galibi Natuurreservaat. Middels het gebruik van internet en sociale media door bedrijven en instituten kan de ontwikkeling van het toerisme en de creatieve industrie aangestuurd en versneld worden. Zo kan de promotie van bestaande en nieuwe culturele evenementen het aantal toeristen in de maanden van laagseizoen doen toenemen. Gerichte promotie in minimaal twee nog te identificeren landen kan het aantal toeristen naar Suriname vergroten evenals de inkomsten voor het land. Om de positieve effecten te behalen, die de ontwikkeling van deze sector kan bewerkstelligen, dient in deze planperiode een nationale strategie geformuleerd te worden. Het strategisch beleidsdoel voor deze periode is:

De uitvoering van het strategisch Ontwikkelings Plan voor het Toerisme en de Creatieve Industrieën, met als kernpunten het vestigen van directe vliegverbindingen tussen Suriname en één of twee geïdentificeerde landen (concentratielanden) en de uitbreiding van (bestaande culturele) evenementen en hun promotie als toeristische attractie, stimuleert de groei van het aantal toeristische bezoekers en hun bestedingen en draagt bij tot de duurzame ontwikkeling van Suriname.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De Toerisme Wet is afgekondigd en de Toerisme Autoriteit coördineert de uitvoering van het strategisch Ontwikkelings Plan voor het Toerisme en de Creatieve Industrie, wat de beleidsprioriteiten bevat die door de belanghebbenden geïdentificeerd zijn.
2. Als onderdeel van een publiek-privaat partnerschap met de bedrijven in de toerismesector sluit Suriname met één of twee geïdentificeerde landen (toerisme-concentratielanden) directe vliegverbindingen ter ondersteuning van de ontwikkeling van het toerisme.
3. Het publiek-privaat partnerschap van de betrokken ministeries en bedrijven in de toerismesector investeert in nog nader vast te stellen (bestaande culturele) evenementen die tot toeristische attractie worden uitgebreid en gepromoot.

Binnen het toerisme beleid zijn de volgende maatregelen en acties in voorbereiding:

1. de marketing en promotieactiviteiten;
2. het samenstellen van een Toerisme Masterplan waaronder ook begrepen het beleid rond productontwikkeling;
3. de formalisering van de Toerisme Wet en de instelling van een Suriname Toerisme Autoriteit;
4. het diversifiëren en verhogen van de rechtstreekse regionale en internationale vliegverbindingen.
5. de herziening van het visumbeleid ter ondersteuning van de ontwikkeling van het toerisme.

6. het vergroten van de mogelijkheden voor opleidingen ten behoeve van de toerismesector en
7. de versterking van de capaciteit voor het produceren en verspreiden van toerismestatistieken

Het begrip 'Creative Industries' is een verzamelnaam voor de beroepen en bedrijfstypen, gericht op de exploitatie van kunstzinnigheid en intellectueel eigendom. Sectoren als beeldende kunst, kunstzinnige handenarbeid, muziek, reclame, vormgeving en softwareontwikkeling behoren tot de creatieve industrie. Deze branche is naar hoofdactiviteit onderverdeeld in de volgende subsectoren: heritage, kunst, ontwerp, film, video en fotografie, muziek, softwareontwikkeling, media, theater, medicinale planten en recepten, en culinaire activiteiten. Deze subsectoren hebben vaak genoeg een link met het toerisme.

Creative Industries in Suriname zijn geïdentificeerd als activiteiten die vooral in relatie met het toerisme een sterke groeipotentie hebben. Ze kunnen een significante bijdrage leveren aan werkgelegenheid, export en welvaartsontwikkeling. In Suriname zijn handwerken of handicraft de voornaamste activiteiten die behoren tot de creatieve industries. Het snel opgang brengen van andere creatieve activiteiten vereist maatregelen en actiepunten die onderdeel zullen zijn van het Toerisme Masterplan, terwijl de wetgeving op intellectuele eigendommen als een apart actiepunt gezien wordt.

Hoofdstuk VII: Regionale en Ruimtelijke Planning

VII.1. Integratie van Regionale en Sectorstrategieën

Regionale planning is de planning waarbij getracht wordt richting te geven aan de bevolkings-, de sociale en economische ontwikkeling van onderscheiden gebieden, uitgaande van aan de ene kant de fysieke kenmerken en potentie van die gebieden ten opzichte van elkaar, maar ook van de formulering van plannen in elk onderscheiden gebied. Het gaat dus aan de ene kant om de bewuste beïnvloeding van hoe groei en ontwikkeling benut en gespreid zijn over de onderscheiden regio's, maar ook om de ontwikkelingsplanning van elke regio op zich. Regionale planning moet grote regionale ongelijkheid voorkomen en verminderen, maar tegelijkertijd de optimale benutting van de nationale ontwikkelingspotentie verzekeren. Dit geeft regionale planning haar duaal karakter: nationale organen plannen landgebruik, productie, investeringen en bevolkingsontwikkeling, terwijl regionale structuren/organen de ontwikkeling van hun regio plannen. Dit onvermijdelijk dualisme is een grote uitdaging die in praktische zin overwonnen moet worden om succesvol te kunnen plannen en uit te voeren. Elk land zal dit op z'n eigen manier moeten oplossen, waarbij aangetekend wordt dat succes in hoge mate zal afhangen van:

1. de politieke wil en een conceptie over hoe de politieke (beslissings-) macht te (ver)delen tussen de Centrale Overheid en het Lokaal Bestuur;
2. het institutioneel kader voor nationale en regionale planning en bestuur. Aan de ene kant zal een goed doordacht wettelijke kader, waarop het mandaat en de bevoegdheden van instituten gebaseerd zijn, het fundament moeten leggen voor een efficiënt mechanisme. Aan de andere kant spelen de cultuur en tradities in de bureaucratie van de centrale en lokale overheden een niet te onderschatten rol; en
3. het niveau en de manier waarop getracht wordt regionale en sectorale planning met elkaar te integreren. Hierbij is de leidraad dat decentralisatie van planning vereist, dat tegelijkertijd het vermogen van de centrale of nationale instituten om werkbare nationale strategieën te ontwikkelen en de te coördineren, versterkt wordt.

Suriname staat voor grote uitdagingen voor wat betreft de regionale planning die traditioneel stiefmoederlijk wordt behandeld. De bevolking is geconcentreerd in de districten Paramaribo en Wanica (67 procent) en de rest van de kustvlakte (23 procent). Deze regionale spreiding van de bevolking presenteert aan nationale en regionale planners twee grote uitdagingen:

1. De concentratie van de bevolking in een handjevol urbane centra in de kuststrook en het uiterst dunbevolkte 'binnenland' waar grotendeels in stamverband levende groepen zeer verspreid leven in kleine gemeenschappen. Hieraan zijn twee aspecten verbonden:
 - a) De arbeidsvoorziening: steeds meer vinden de voornaamste productie-activiteiten plaats in het zogenaamde binnenlandgebied waar er geen geplande, urbane bevolkingsconcentraties zijn, die adequaat aan de arbeidsvraag kunnen voldoen. Hetzelfde geldt evenzeer voor geplande economische activiteiten voor het binnenland.
 - b) De geïsoleerde gemeenschappen in het binnenland die ten opzichte van de kuststreek een ontwikkelingsachterstand hebben. Hoewel deze achterstanden over een lange periode opgebouwd zijn als gevolg van een complex van factoren, is dit een uitdaging die niet genegeerd kan worden. Vooruitgang en volledige integratie in het sociaaleconomisch ontwikkelingsproces, maar vooral hoe snel dat verwacht wordt, vereist een optimale balans tussen de nationale, sectorale en regionale planning en ook een ontwikkelingsvisie waarin geïntegreerd zijn oplossingen voor vraagstukken zoals: kleinschalige gemeenschappen van in stamverband levende Surinamers, hun 'grondenrechten', het behoud van taal, kennis en cultuur, productiewijzen en politiek bestuurlijke formaties.
2. De verwachte zeespiegelstijging en de behoefte om de grote, urbane bevolkingscentra dieper landinwaarts te vestigen.

Beide uitdagingen benadrukken dat de regionale planning ook in het binnenland van Suriname niet simpelweg inhoudt, de optimale benutting van de aanwezige natuurlijke hulpbronnen. Met in gedachten het historisch gegroeide centralisme in bestuur en planning in Suriname, is het realiseren van werkelijke decentralisatie van bestuur, slechts een andere manier van het formuleren van de behoefte aan regionale planning. Echter, werkelijke decentralisatie van bestuur naar lokale organen is nog steeds 'a work in progress'. De strategie voor het structureren en versterken van de regionale planning wordt dan ook gebouwd rond a) de capaciteit om op nationaal niveau de brede lijnen van de regionale ontwikkeling van mensen en hulpbronnen aan te geven en b) de capaciteit van de regionale organen om hun ontwikkeling te plannen en hun ruimte fysiek in te richten. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat, dwars door het politiek spectrum en de belangengroepen voor deze strategie, er ruime steun is voor deze benadering.

Brede maatschappelijke consensus is nodig om een aangepaste institutionele structuur voor de regionale planning te ontwikkelen. In de afgelopen decennia zijn er bij of krachtens wet, steeds meer instituten in het leven geroepen die op het gebied van de regionale planning, een rol zouden moeten spelen. Echter, dit is gebeurd zonder de betreffende mandaten op elkaar af te stemmen en precies af te bakenen en de noodzakelijke samenwerkingsverbanden en procedures (scherp) te definiëren. Bijgevolg zijn er momenteel onder meer de volgende instituten actief in de Regionale Planning: het Planbureau, de Districtsbesturen en Regionale en Ressort Raden, de Ministeries van Openbare Werken (de Planologische Dienst), Ruimtelijke Ordening Grond- en Bosbeheer en Regionale Ontwikkeling en het NIMOS. Ondanks de uitdagingen die het huidige wettelijk kader in zich bergt, is het voordeel dat, indien als geheel geïnterpreteerd en toegepast, dit kader voorlopig ruimte biedt om alvast de eerste stappen voorwaarts te maken.

In deze planperiode zal essentiële wet- en regelgeving die ontbreekt, aangenomen worden. Dit zal onduidelijkheden in de huidige regelingen wegnemen en een betere afstemming tussen instanties/instituten mogelijk maken⁴⁸. Dergelijke wetgeving zal, gecombineerd met de aanwezige wil, deskundigheid en ervaring, resulteren in een betere integratie van de nationale, sectorale en regionale planningsprocessen.

De verankering van de regionale volksvertegenwoordiging en de Wet op Regionale Organen weerspiegelen het ideaal van participatie van de burgers in het bestuur. Het in de praktijk brengen hiervan is nog steeds niet geheel gelukt. In deze planperiode zullen de regionale organen verder uitgebouwd en versterkt worden en dit zal hand in hand gaan met de opbouw van een gedecentraliseerd planapparaat met als ruggengraat de regionale planning. De Wet op de Regionale Organen vereist van de regionale organen (de districtsbesturen), net als op nationaal niveau, een jaarplan en een ontwikkelingsplan voor de middellange termijn. Om te voldoen aan deze wettelijke vereiste en om de niveaus van nationale en regionale planning efficiënt te integreren, zal:

- de planmethode, de technieken en de informatiebasis (datasets) voor de productie van het nationaal Jaarplan en het Middellange Termijn Ontwikkelings Plan en de overeenkomstige, regionale plannen, gestandaardiseerd en beschreven worden;
- de plan- en uitvoeringscapaciteit van de regionale organen versterkt worden;
- het formele en informele netwerk voor de planontwikkeling en uitvoering opgezet worden met nadruk op de gespecialiseerde instituten, waaronder: het Planbureau, de Planologische Dienst, de Districtsbesturen, de plan-units van de lijnministeries en de Regionale Organen en
- de ICT-infrastructuur, nodig voor de facilitering van dit systeem van nationale en regionale planning, ontworpen en geoperationaliseerd worden.

Uitgaande van het bovenstaande is voor de regionale planning het volgende doel geformuleerd:

Nationale consensus over een langetermijn-strategisch plan voor de inrichting van het lokaal bestuur, versterkt het mechanisme, waarmee de Regionale Organen, het Planbureau en ander planinstituten de vereiste plannen produceren

⁴⁸ De regionale organen zijn bestaande politieke structuren, maar er is behoefte aan andere wet- en regelgeving voordat zij werkelijk invulling kunnen geven aan hun (grond-)wettelijk mandaat.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Aanneame van een strategisch plan voor de inrichting en verdere formalisering van het mandaat van lokaal bestuur is gebaseerd op een nationale consensus over hoe lokaal bestuur praktisch moet functioneren in de Surinaamse situatie, vooral in relatie met het centraal bestuur.
2. Er is een duurzaam mechanisme waarmee de regionale organen, het Planbureau, de Planologische dienst en andere betrokken instituten de bij wet vereiste en met de nationale planning geïntegreerde regionale en ruimtelijke plannen produceren voor het nationale, districts- en ressortniveau, evenals voor onderscheiden bijzondere beheersgebieden, uitgaande van de 'ontwikkeling van lokale economieën'.
3. Wetgeving inzake regionale en ruimtelijke planning is aangepast en geoperationaliseerd.

VII.2. Planning van Groeipolen (Urbane Centra)

Het historisch gegroeid nederzettingsspatroon in Suriname is een uitdaging voor een snelle en evenwichtig gespreide regionale ontwikkeling. De ontwikkelingen in de afgelopen twee decennia laten zien dat de economische activiteiten op zich onvoldoende in staat zijn de gewenste urbane concentraties, vooral verder landinwaarts, te drijven⁴⁹. Het plannen van lokale economieën en de rol van de Overheid in de voorziening van essentiële sociale en fysieke infrastructuur, waaronder ook begrepen dienstverlening en transportfaciliteiten, is een voorwaarde voor een gezonde en succesvolle vorming van urbane centra.

In deze planperiode zullen op basis van een participatief model en gebruikmakend van de moderne plantechnieken de strategische plannen voor vier urbane centra in Suriname en de daaruit voortvloeiende vijfjaren actieplannen opgesteld worden.

Voor de precieze locatie van deze urbane concentraties zal onderzoek en consultatie moeten plaatsvinden, maar op basis van de beschikbare informatie kan nu reeds gezegd worden dat het bevolkingsconcentraties betreft in de volgende regio's:

- het Brokopondogebied, waarbij zwaar geleund wordt op de economische activiteiten in de minerale sector;
- het Marowijnegebied, waarbij zwaar geleund wordt op de economische activiteiten in de minerale en transportsector;
- het Paramaribo gebied, waarbij zwaar geleund wordt op een breed scala van economische activiteiten waaronder: industrie, dienstverlening, handel, transport en opslag en energieopwekking en
- het Nickeriegebied, waarbij zwaar geleund wordt op de economische activiteiten in de landbouw, industrie, handel, transport en opslag.

VII.3. Plannen voor Lokale Economieën

De Lokale Economische Ontwikkeling (LEO) als strategische benadering van het ontwikkelingsproces is in de grond van de zaak een 'bottom up approach' van de ontwikkelingsuitdaging, die middels verhoogde participatie en publieke en private partnerschappen meer en betere werkgelegenheid en duurzame economische groei nastreeft. Inmiddels vindt deze benadering brede toepassing, ook in ontwikkelingslanden, waardoor het behalen in feite ook een 'methode' geworden is voor regionale ontwikkeling, werkgelegenheidsbeleid en armoedebestrijding⁵⁰.

De LEO moet de burgers, de lokale Overheid, de bedrijven, maatschappelijke en andere NGO's van een specifieke regio bij elkaar brengen in partnerschappen om samen de mensen, hulpbronnen en kansen

⁴⁹ In de vorige eeuw hebben de bauxietproductie, maar ook de rijstproductie in geïsoleerde gebieden, de vorming van bevolkingsconcentraties gedreven, zoals in respectievelijk Moengo/Wonoredjo, Paramaribo en omgeving en Wageningen.

⁵⁰ De conceptie van het promoten en faciliteren van het plannen van de ontwikkeling van geselecteerde regio's, is enkele decennia geleden begonnen in Europa en de VSA.

optimaal te benutten om meer duurzame ontwikkeling te plannen. Een dergelijk plan voor een lokale economie kan gebruikmaken van een mix van verschillende programma's, die het best passen bij de kansen van het gebied, variërend van regionale, industriële, werkgelegenheids- of gemeenschapsontwikkelingsstrategieën. Het voornaamste criterium is dat het plan gebaseerd moet zijn op a) de feitelijke situatie, b) de ontwikkelingskansen van dat specifiek gebied en een grote mate van consensus onder de mensen, bedrijven en hun organisaties in dat gebied. Natuurlijk wordt als onderdeel van de lokale ontwikkeling ook de ontwikkelingscapaciteit van de specifieke regio meegenomen. Bij de expliciete adoptie van de LEO als benadering en methode bij de regionale planning, hebben de volgende overwegingen een belangrijke rol gespeeld:

1. Als strategie sluit deze benadering nauw aan bij in de Grondwet en in de wet op Regionale Organen vastgelegde principes van participatie en decentralisatie. Deze hebben vorm gekregen in de regionale vertegenwoordigende en bestuurlijke organen.
2. Als planmethode/techniek kan het gezien worden als een verdere uitwerking van de in de wet op Regionale Organen vereiste planproducten en –procedures.
3. De verwachte doelen en uitkomsten evenals de methoden voor de LEO vergroten de kans op de optimale benutting van alle ontwikkelingskansen van een specifieke regio en kunnen onder meer het enclavekarakter van de mijnbouw verminderen.
4. Het sluiten van partnerschappen, een essentieel aspect van de LEO, biedt nieuwe opties voor de opzet en het onderhoud van sociale en fysieke infrastructuur, waarvan zowel investerings- als onderhoudskosten gedeeld kunnen worden.
5. Het versterken van de ontwikkelingscapaciteit van kleinschalige, geïsoleerde gemeenschappen in het binnenland, vooral de lokale bestuursorganen, de (kleine) bedrijven en het netwerken van organisaties voor ontwikkeling.

De kernuitdaging voor een ontwikkelingsstrategie die in belangrijke mate gebruik maakt van de methode van LEO, is middels empirische methoden identificeren van regio's. Omdat door deze methoden en criteria lokale economieën geïdentificeerd zullen worden, kan het zijn dat deze wel of niet samenvallen met de grenzen van de bij wet vastgestelde politiek-bestuurlijke regio's: de districten en de ressorten.

De lessen, geleerd uit de pogingen om in Suriname regionale plannen (ontwikkelings-, structuur- en streekplannen) samen te stellen, aan te nemen en uit te voeren, is dat het betrekken van politieke en andere belangengroepen bij alle fasen van dit proces, een noodzakelijke voorwaarde is voor de zin van het plannen. Vooral op dit stuk biedt de integratie van het politiek streven naar vergroting van participatie en verdieping van de decentralisatie met LEO-kansen om grote stappen voorwaarts te maken. Echter, de aanpassing van de wetgeving zoals hierboven in paragraaf VII.1 is uiteengezet, zal doorslaggevend zijn voor succes.

VII.4. Zonering: Ontwikkelings-, Structuur- en Bestemmingsplannen

Als gevolg van ICT en de grotere beschikbaarheid van demografische, sociale en economische data, evenals data over de fysieke kenmerken van kleine geografische eenheden, zijn technieken die gebruikt worden voor zonering, steeds populairder geworden. Het is nu een stuk gemakkelijker om gebieden af te bakenen op basis van empirische data en te komen tot het reguleren van landgebruik voor vastgestelde doelen en hulpbronnen die in het gebied aanwezig zijn. Bij het samenstellen van streek- en bestemmingsplannen, waarbij zonering een belangrijk instrument is, zal op basis van duurzame ontwikkelingsplannen en consensusvorming, uiteindelijk een besluit genomen moeten worden over de doelen van het landgebruik.

In deze planperiode zal bij wet bepaald worden welke indicatoren noodzakelijk zijn voor de vaststelling van ontwikkelings-, (urbane) streek-, en bestemmingsplannen, evenals plannen voor beschermde gebieden (zie hierover ook de Planwet van 1973 en de Stedenbouwkundige Wet van 1972). Tevens zal vastgesteld worden welke instituten belast zijn met de verzameling en officiële vaststelling (publicatie) van deze indicatoren, waaronder het Planbureau, de Planologische Dienst, het Algemeen Bureau voor de Statistiek, Dienst Bodemkartering, de Waterloopkundige Dienst en de Meteorologische Dienst.

Hoofdstuk VIII: Sociale Vooruitgang

VIII.1. Een Integrale Strategie voor de Sociale Sector

Sociale vooruitgang kan genoemd worden als de meest essentiële doelstelling van het ontwikkelingsbeleid, vooral als dit opgevat wordt als vooruitgang van de bestaansniveaus, niet zozeer van individuen, maar van de voornaamste maatschappelijke groepen en de ontwikkeling van de instituties die daarbij een sleutelrol spelen.

De uitdaging om planning en beleid voor economische en sociale vooruitgang te integreren en te combineren met het behoud van het milieu, is een voor de hand liggend en geaccepteerd doel. Echter, het realiseren van deze, nu globale doelstelling heeft verscheidene uitdagingen. Zonder deze uitdagingen te onderschatten, is een even grote uitdaging de verzuiling in het sociaal beleid te vermijden en sociale ontwikkeling holistisch te plannen, om de geïntegreerde pakketten van dienstenverlening die verschillende doelgroepen en cliënten eisen, werkelijk te leveren. De eerste voorwaarde hiervoor is dat op verschillende niveaus, maar initieel op het hoogste nationale niveau, de politieke wil en de strategische conceptie ontwikkeld en vastgelegd worden.

Schema VIII.1.1 De sociale zekerheidstrap

De Sociale Zekerheidstrap (bewerkt, ILO Extending Social Security for all: a guide through challenges and options)

Aanzetten voor een integraal sociaal beleid zijn reeds ontwikkeld op het niveau van de internationale strategie- en beleidsvorming en voorbeelden hiervan zijn de aanname van de Sustainable Development Goals, het Social Protection Floor Initiative (UN/ILO) en het Health in All Policies Initiative van de WHO (zie schema 1). Surinames systeem van sociale basisverzekeringen in combinatie met vrijwel gratis onderwijs tot en met de universiteit, kan zonder veel complicaties, waar nodig verrijkt worden met internationale ervaringen met betrekking tot de integratie van de verschillende sociale beleidsgebieden.

De definitie van 'Social Protection Floor'⁵¹, hier vertaald als een Nationaal Bestaansminimum, komt al vrij goed overeen met de conceptie die gevolgd werd bij de opzet van Surinames Sociaal Zekerheidsstelsel in 2014 (zie ook paragraaf VIII.1.2).

⁵¹ "A national Social Protection Floor (SPF) is a basic set of rights and transfers, enabling and empowering all members of a society to access a minimum of goods and services, and that should be defended by any society, at any time." (Social Protection Floor Initiative: Manual and Strategic Framework For Joint UN Country Operations, pagina 1)

Een geïntegreerd sociaal beleid is van groot belang voor de kleinschalige, multi-etnische en multiculturele Surinaamse samenleving, die bovendien meertalig en ongelijk gespreid is over ons grondgebied. Het ontwikkelingsdoel voor het integraal sociaal beleid wordt als volgt geformuleerd:

De sociale weerbaarheid en eigenwaarde van individuen en groepen in Suriname te verhogen, waardoor de afhankelijkheid van voorzieningen afneemt en versterkt wordt en hierdoor verbetert de kwaliteit van het leven zowel objectief als subjectief.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Verhoogde integratie van de verschillende systemen van sociale dienstverlening en verzekeringen garandeert een minimaal bestaansniveau aan alle burgers, versterkt hun sociale weerbaarheid en verhoogt hun economische, evenals hun maatschappelijke participatie
2. Rationalisatie van het subsidiebeleid middels twee hervormingstrajecten: a) verschuiving van het subsidiëren van organisaties naar het subsidiëren van de client(en); b) versterken van de NGO-sector onder meer door training en het stimuleren van schaalvergroting door samenwerking, formalisering en aanpassing van subsidievoorwaarden.
3. Het onderwijs en wetenschapsbeoefening zijn geïntegreerd en dragen beter bij aan de vorming van competente, gecertificeerde en internationaal competitieve burgers, en de in het onderwijs verworven sociale en technische vaardigheden, kennis, innovatie en creativiteit dragen beter bij aan hun persoonlijke en nationale vooruitgang. Het onderwijssysteem is beter geïntegreerd in de Surinaamse cultuur, sociale situatie en arbeidsmarkt en draagt daardoor efficiënter bij aan persoonlijke vooruitgang.
4. Arbeidsmarkttrends aangedreven door de economische groei, worden bijgestuurd door voorwaardenscheppende arbeidsmarkthervormingen en actieve arbeidsmarktprogramma's die de groei en diversificatiedoelen van het macro-economisch beleid ondersteunen en meer en betere banen creëren.
5. Gezondere leef- en eetgewoonten, een beter woon-, werk- en leefmilieu en een curatief gezondheidszorgsysteem dat betaalbaarder, toegankelijker en kwalitatief verbeterd is, verhogen de gezondheid van de Surinaamse bevolking.
6. Toegenomen persoonlijke veiligheid, orde en rust verhogen de kwaliteit van het woon-, werk- en leefmilieu van de Surinaamse bevolking.
7. De verschillende culturele groepen in onze samenleving beleven en ontwikkelen hun eigen culturele normen, waarden en uitingsvormen in onderling respect en dragen actief bij aan onze hechtere multiculturele samenleving en de steeds verder integrerende wereldgemeenschap.
8. Toename van de huisvestingsopties stelt de Surinaamse huishoudens beter in staat om aan hun huisvestingsbehoeften te voldoen, uitgaande van hun fysieke, sociale en culturele overwegingen, hun financiële draagkracht en de mogelijkheden van de Staat om ondersteuning te verlenen.
9. De optimale participatie in sport en spel en in het onderwijs en in werk- en leefgemeenschappen verhoogt de fysieke en mentale gezondheid van de Surinaamse bevolking en participatie in en prestaties van sport dragen bij tot sociale integratie en natievorming.

VIII.1.1. Armoedebestrijding

De discussie over het armoedebestrijdingsbeleid is tot nu toe onproductief, zonder een geaccepteerd en empirisch geschoeid onderzoek naar het voorkómen van armoede en de intensiteit daarvan⁵². Gegeven de ervaring met dergelijk onderzoek op nationaal, regionaal en internationaal niveau is de opzet en het onderhoud van een mechanisme om armoede in Suriname te meten hoofdzakelijk een vraagstuk van politieke wil en consensusvorming. In deze planperiode zal het institutioneel kader voor formulering, uitvoering, monitoring en evaluatie van een nationale armoedebestrijdingsstrategie opgezet worden.

⁵² Sinds 2000 zijn er geen officiële armoedestatistieken geproduceerd of gepubliceerd. Het ABS stelde in 2000 vast dat het armoedepercentage in Suriname 67 procent bedroeg. Er zijn ander hogere, maar ook lagere schattingen.

Beleidsmatig is nodig consensus over de definitie van armoede, een armoedegrens en vervolgens voor beleidsformulering, de vaststelling van een minimum bestaansniveau dat de Overheid, het bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties willen garanderen aan elke burger. De formulering en brede maatschappelijke consensus over deze nationale armoedebestrijdingsstrategie moeten gebaseerd zijn op empirisch onderzoek⁵³ en analyse die inzicht geven in:

- het voorkomen en de ernst (intensiteit) van armoede;
- kenmerken van de armen; en
- aanknopingspunten voor een duurzame armoedebestrijding die niet alleen uitgaat van transfers, maar zich ook ten doel stelt de kwetsbaarheid en weerbaarheid van armen respectievelijk te verlagen en te verhogen.

De tegenvallende groei van de wereldeconomie en de fors teruggevallen deviezenopbrengsten uit de minerale productie, deels als gevolg van de globale 'commodity crisis', hebben een direct gevolg gehad voor de levensstandaard van de Surinaamse bevolking. Immers, de minerale exporten leveren ruim 90 procent van de deviezeninkomsten (op de lopende rekening) en bepalen zo de capaciteit van de nationale economie om de consumptie van de gezinnen, de Overheid en de intermediaire consumptie van de bedrijven, te financieren. Het wisselkoersregiem en dus ook de wisselkoers voor vreemde valuta, spelen hier slechts een regulerende rol. Als gevolg van de wisselkoersontwikkeling, dus de werking van het prijsmechanisme, zijn de reële inkomens van de vaste inkomenstrekkers (loon- en salaristrekken, gepensioneerd en sociale steuntrekken) fors gedaald.

Tabel VIII.1.1.1 CPI, Inflatiecijfer, Nominaal Minimumuurloon en Koopkracht Minimumuurloon in 2015 en 2016

	CPI*	Inflatie*	Minimumuurloon in SRD	
			Nominaal	Koopkracht*
2015	150.8		4.30	4.06
1e helft 2016	208.2	38.1	5.22	3.60
2016	239.6	58.9	5.22	2.74

Bron: CPI 2015, CPI 1e helft 2016, ABS. Overige data zijn berekeningen/schattingen van SPS

* Maandgemiddelde over de periode

Aangezien de consumptie in Suriname een zeer hoge importcomponent heeft, is het vooral de afgenomen capaciteit om te importeren, die een onmiddellijke impact heeft op de bestaansniveaus. Maar ook herstel van de bestaansniveaus door vergroting van de koopkracht, blijft een uitdaging als dit via verhoging van de importen, wederom wisselkoersinstabiliteit zou veroorzaken. Dit effect zou minder fors zijn als de consumptie en dus de koopkracht zich zouden kunnen richten op lokaal geproduceerde goederen met een hoge lokale inputcomponent. Helaas is deze productie moeilijk op gang te brengen en afhankelijk van het particulier initiatief en pas als de deviezen crisis zich aandient, laait de discussie over diversificatie van de economie weer op.

In deze benadering zijn het herstel en de diversificatie van de economie, maar vooral de deviezen-verdien capaciteit, een cruciale voorwaarde voor een significante terugdringing van door de crisis ontstane armoede. Echter, zoals in het SHP is aangegeven, is het noodzakelijk om ondertussen een verslechtering van de inkomensverdeling te voorkomen en voor de minst draagkrachtigen een sociaal vangnet operationeel te maken. Een dergelijk vangnet moet voorkomen dat de crisis onherstelbare sociale schade toebrengt aan de meest kwetsbare personen en groepen, waaronder kinderen, jongeren, bejaarden, werklozen en andere personen in nood. Daarnaast is het armoedebestrijdingsbeleid onderdeel van het sociaal beleid als geheel en de uitdaging is om vloeiende overgangen in het beleid in te bouwen om zo te voorkomen dat personen in armoede in de 'armoedeval' komen. Het ontwikkelingsdoel van het armoedebestrijdingsbeleid verschilt niet van het op pagina 109 geformuleerde, waarin het ontwikkelingsdoel en de -uitkomsten van de strategie voor het Sociaal Beschermingssysteem zijn beschreven.

⁵³Hierover zijn reeds vergevorderde afspraken gemaakt met nationale en regionale instituten over technische en financiële aspecten van een uitgebreid armoedeonderzoek dat het ook mogelijk moet maken middels de multidimensionale benadering van armoede de ontwikkelingen te monitoren en programma's efficiënter uit te voeren.

Teneinde de urgente armoedebestrijdingsprogramma's en maatregelen, die onder meer in het SHP zijn opgenomen, op verantwoorde wijze voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren, zal de Regering na advies van de Nationale Commissie Vaststelling Armoedegrens (NCVA) en de Sociaal Economische Raad (SER), de armoedegrens en een bestaansminimum vaststellen. Dit werk legt tevens de grondslag voor het langetermijnbeleid dat gestoeld zal zijn op de nationale armoedebestrijdingsstrategie en de voorgenomen hervormingen van de sociale dienstverlening van het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting.

VIII.1.2. Sociaal Beschermingssysteem

Een sociaal-beschermingssysteem betreft een geheel van samenhangende publieke maatregelen als bescherming tegen economische en sociale nood, onder meer voortgekomen uit de afwezigheid of aanmerkelijke vermindering van inkomen uit arbeid als gevolg van onder meer ziekte, bevalling, beroepsongeval, werkloosheid, invaliditeit, ouderdom of overlijden van de kostwinner. Tot de sociale bescherming behoren ook het verzekeren van de gezondheidszorg en voorzieningen voor huishoudens met kinderen.

Een grote zwakte van het huidige sociaal-beschermingssysteem is dat doelen en organisatie van de componenten niet als een samenhangend geheel gepland en geoperationaliseerd zijn. De programma's zijn te veel of alleen gebaseerd op overdrachten in geld of natura. Ook is er geen integratie met complementaire programma's van andere afdelingen of ministeries. Het gevolg is een veelheid van programma's die door verschillende aanbieders geleverd worden aan cliënten. Dit leidt weer tot duplicering van de dienstverlening. Een structureel probleem is ook de rechtstreekse financiering van de sociale verzekeringen uit de lopende Overheidsbegroting. In tijden van financiële krapte ontstaat er meteen ook een crisis in het zorgsysteem. Het probleem wordt verergerd door onvoldoende planning van de actuariële duurzaamheid van programma's. Hervorming van het beleid verdient daarom prioriteit. Onder meer zal het Conditional Cash Transfer (CCT)-programma worden uitgevoerd.

In samenwerking met de VN-organisaties, maar vooral de International Labour Organisation (ILO), zal Suriname haar lange termijnbeleid voor de uitbouw van het Sociaal Bestaansminimum formuleren en uitvoeren met bijzondere aandacht voor de duurzaamheid van het systeem. Het strategisch doel van het sociaal beschermingssysteem is als volgt geformuleerd:

Uitvoering van de nationale strategie voor het sociaal-beschermingssysteem, dat uitgaat van een bestaansminimum voor iedereen, geeft alle burgers toegang tot werk en essentiële goederen en diensten, zoals voeding, (drink)water, sanitaire voorzieningen, gezondheidszorg, onderwijs, gezinsbegeleiding en gemeenschapswerk en sociale overdrachten in geld of natura middels een geïntegreerd sociaal-beschermingssysteem met op criteria gebaseerde programma's, waarvan de budgettaire en actuariële duurzaamheid berekend en gewaarborgd is.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De Sociale Onderraad van de RvM leidt de aanname, uitvoering en monitoring van de strategie voor hervorming van de sociale bescherming tot een geïntegreerd sociaal-beschermingssysteem dat elke burger het bestaansminimum garandeert en een belangrijk instrument is voor armoedebestrijding.
2. Bestaande en nieuwe sociale programma's en efficiënte, gespecialiseerde uitvoerende instituten/organisaties verzekeren rechthebbenden toegang tot essentiële diensten, zijn complementair en budgettair en actuariel duurzaam en transparant.
3. Efficiënte, gespecialiseerde overheids- en particuliere instituten/organisaties voeren armoedebestrijdingsprogramma's uit, ontwikkeld voor doelgroepen uitgaande van de oorzaak van hun armoede en/of andere relevante persoons- of groepskenmerken.
4. Programma's voor sociale overdrachten in geld of natura zijn conditioneel en geïntegreerd met de ontwikkeling van zelfredzaamheid, kennis en vaardigheden, werkgelegenheid, zelfwaardering, gemeenschapsparticipatie en empowerment.

In 2014 zijn de drie wetten afgekondigd, die de grondslag vormen voor het Surinaams Sociaal Zekerheidsstelsel. Het betreft:

1. de wet Nationale Basiszorgverzekering;
2. de Wet Algemeen Pensioen en
3. de wet Minimum Uurloon.

De wet Nationale Basiszorgverzekering (BAZO) verplicht sinds 9 oktober 2014 iedere ingezetene een basisverzekering voor ziektekosten af te sluiten. Per augustus 2016 rapporteerde het Uitvoeringsorgaan Basiszorg dat er totaal circa 400.000 personen verzekerd waren op grond van deze regeling. Deze personen zijn middels een BAZO-verzekering gegarandeerd van een basisgezondheidszorgpakket: medicijnen, huisartsenbehandeling en geselecteerde specialistische en paramedische behandelingen.

Een bijzonder zorgpunt is de groep van personen die de verplichte verzekering niet zelf kunnen betalen en in aanmerking komen voor de desbetreffende overheidssubsidie. De wet biedt de mogelijkheid om personen onder bepaalde omstandigheden een tegemoetkoming vanwege het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting te verstrekken in de betaling van de premie. Deze tegemoetkoming en een daaraan gerelateerde subsidieregeling waren onder meer bedoeld om de problematiek van de zogenaamde On- en Minvermogenregeling op te lossen. Cruciaal zijn hierbij natuurlijk de normen en procedures om in aanmerking te komen voor deze subsidie en de controle op en mogelijkheden voor terugvordering bij misbruik. Uitgaande van de huidige criteria voor het in aanmerking komen voor geheel of gedeeltelijke vrijstelling van betaling van de premie, dus subsidiëring door de Overheid, kunnen de volgende categorieën onderscheiden worden:

1. Personen in gespecificeerde leeftijdscategorieën. Deze krijgen na indiening van een verzoek een 100 procent subsidie van de verschuldigde premie; deze regeling is operationeel vanaf 1 juli 2013 voor:
 - a) kinderen van 0 tot en met 16 jaar en
 - b) personen van 60 jaar en ouder.Per augustus 2016 werden er circa 138.000 personen in deze leeftijdsgroepen gesubsidieerd oftewel circa 70 procent van deze leeftijdscategorieën. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken betaalt deze subsidie aan de zorgverzekeraar.
2. Personen die voldoen aan de inkomens- en/of andere criteria, gesteld door het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting. Betrokkenen moeten een verzoek tot subsidie indienen bij dit Ministerie. In 2015 is het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting begonnen met de transformatie van de On- en Minvermogensregeling (gezondheidskaart) naar de nieuwe Basiszorgverzekeringsregeling. Het betrof totaal 65.000 personen die per juni 2015 kaarthouders waren. Per augustus 2016 waren er totaal circa 230.000 personen voor wie de Overheid de BAZO-verzekering financierde. Het is onduidelijk hoe op langere termijn deze subsidie gefinancierd zal worden en aangezien het aantal rechthebbenden blijft groeien, kan dit een bedreiging gaan vormen voor de continuïteit van het systeem.

De wet Algemeen Pensioen 2014 verplicht werkgevers en werknemers, maar ook zelfwerkzame personen een pensioenverzekering af te sluiten. Dit contribuerend systeem biedt aan participanten zicht op een ouderdomspensioenuitkering na de leeftijd van 60 jaar. Het totaal aantal participanten is gegroeid van ruim 1.000 in januari 2015 naar 20.000 in de tweede helft van 2015. Het streven is het aantal voor de korte termijn op te voeren naar minimaal 30.000. Deze wet beoogt het dekkingspercentage van de werkzame bevolking voor ouderdomspensioenen te verhogen door personen die nog niet door een bestaande regeling beschermd waren, een pensioenregeling aan te bieden. De Ambtenaren-pensioenregeling beschermde in 2016 circa 19 procent van de werkzame bevolking, terwijl circa 10 procent van de werkzame bevolking gedekt werd door een particuliere pensioenregeling of oudedagsvoorziening (zie tabel VIII.1.3.1).

De wet Minimum Uurloon werd in september 2014 afgekondigd als derde component van het sociaal zekerheidsstelsel. Per 1 januari 2015 is de wet in werking getreden (zie schema 2). Hoewel, zoals te

verwachten was, deze wet geen perfect product is en betrokken partijen de behoefte hebben aan voortdurende dialoog, verschaft deze wettelijke regeling een vertrekpunt om het SZS te verbeteren en te versterken.

Het doel van deze wet is om werknemers en hun gezinnen een bepaald bestaansminimum te garanderen.

“Invoering Minimum Uurloon

Artikel 2

1. *Met de inwerkingtreding van de wet Minimum Uurloon is een verplicht minimum uurloon vastgesteld en ingevoerd voor alle natuurlijke en rechtspersonen, die tegen betaling een dienst aanbieden, verlenen of arbeid verrichten.*
2. *Deze wet tast een voor de inwerkingtreding overeengekomen uurloon niet aan.*
3. *Het recht op tenminste het minimumuurloon ontstaat, indien een natuurlijke of rechtspersoon al dan niet op basis van een schriftelijke overeenkomst arbeid verricht, doet verrichten of een dienst verleent of doet verlenen.*
4. *Het minimumuurloon is niet van toepassing op:*
 - a. *Personen die in dienst zijn van in Suriname gevestigde volkenrechterlijke organisaties;*
 - b. *Diplomatiek en consulaire personeel in dienst van in Suriname gevestigde buitenlandse mogendheden.*
5. *Bij Staatsbesluit kan het bepaalde onder lid 4 worden aangevuld.*
6. *Het is verboden al dan niet door tussenkomst van derden, te arbeiden, arbeid aan te bieden, arbeid te laten verrichten of diensten te laten aanbieden, te laten verlenen of te verlenen, tegen een uurloon dat lager is dan het bij of krachtens deze wet vastgestelde.*
7. *Elke handeling waarbij inbreuk wordt gemaakt op de rechten en de plichten die voortvloeien uit het bepaalde bij of krachtens deze wet, is nietig.”*

Schema VIII.1.2.1 Minimumuurloon per sector

1. Bij inwerkingtreding van deze wet is het minimum-uurloon vastgesteld op:	
per 01 januari 2015	4.29
per 01 januari 2016	5.22
per 01 januari 2017	6.14
2. Bij inwerkingtreding van deze wet is het minimum-uurloon voor de volgende sectoren of beroepsgroepen als volgt:	
a) 2015 voor winkelbedrijven met uitzondering van buurtwinkels met minder dan 4 werknemers 120 procent	5.15
2016	6.26
2017	7.37
b) 2015 voor Horecabedrijven met meer dan 12 werknemers en personeel van bewakingsbedrijven 140 procent	6.01
2016	7.31
2017	8.60
3. Het minimumuurloon per sector of beroepsgroep mag nooit minder zijn dan het in lid 1 genoemde minimumuurloon. Artikel 3 Wet van 9 september 2014, houdende regels betreffende de invoering van het minimumuurloon (wet Minimum Uurloon)	

Bron: Wet Minimumuurloon, bewerking SPS

VIII.1.3. Sociale Zekerheid en Werkgelegenheid

Het creëren en beschermen van goede of behoorlijke banen is een kerndoel van beleid en planning voor sociale vooruitgang, waaronder een sociaal zekerheidssysteem. Immers, banen die een redelijk inkomen en basis sociale voorzieningen garanderen, stellen de werkers en hun gezinnen in staat, grotendeels op eigen kracht, het vastgesteld nationaal bestaansminimum te halen. In deze benadering is het van het grootste

belang, werkgelegenheids-, gezondheidszorg- en sociaal beschermingsbeleid, evenals armoedebestrijding, te integreren in het Surinaams Sociaal Verzekeringstelsel dat opgestart is met de aanneming van de desbetreffende wetgeving in 2014. Hierbij moet, zoals in bovenstaande paragrafen werd aangegeven, een goede afweging gemaakt worden van:

1. De efficiëntie van de arbeidsmarkt en de kosten voor financiering van sociale bescherming. Dit onder meer in relatie tot de uitdaging van het werkgelegenheidsbeleid zoals het creëren en behouden van arbeidsplaatsen en vraagstukken rond informalisering en formalisering van arbeid.
2. De hoogte van sociale premies, de vervangings- en dekkingspercentages en de financieringssysteem. Dit onder meer in relatie tot de strategie om de duurzaamheid van het sociaal beschermingssysteem te garanderen en een gezonde relatie te scheppen tussen de bescherming die bijdrageplichtig is en dat deel van het systeem, waarvoor belanghebbenden geen bijdrage hoeven te leveren.
3. Armoedebestrijding en andere gebieden en maatregelen van het sociaal beleid. Het is van het grootste belang armoedebestrijding te integreren in het algemeen sociaal beleid. In de eerste plaats om de armoedeval te voorkomen, maar ook om eenzijdige armoedebestrijdingsprogramma's te vermijden en multidimensionale armoedebestrijdingsprogramma's te ontwikkelen en uit te voeren.

De hier bedoelde afweging zal door onderzoek en beleidsontwikkeling en na tripartiet overleg moeten resulteren in de aanneming van een strategie voor duurzame sociale zekerheid en werkgelegenheid.

Werkgelegenheidsbeleid en -planning in de planperiode 2017-2021 worden in belangrijke mate bepaald door verwachte arbeidsmarktontwikkelingen en de strategische benadering van de 'Surinaamse arbeidsmarkt'. Ten aanzien van het laatste moet opgemerkt worden dat de 'Surinaamse arbeidsmarkt' bestaat uit drie arbeidsmarkten, die weliswaar verbonden zijn met elkaar, maar toch onderscheiden moeten worden als aparte componenten, die vanwege hun verschillende aard en omvang andere uitdagingen kennen en daarom ook aangepast beleid en plannen vereisen. Het gaat om:

1. De arbeidsmarkt in de kuststreek, die op basis van een ruwe schatting ongeveer 75 procent van de economisch actieve bevolking omvat, is een volwaardige arbeidsmarkt die deel is van de (globale) markteconomie. Zij wordt gedomineerd door loonarbeid, functioneert op basis van moderne industriële verhoudingen, de arbeidswetgeving wordt relatief goed nageleefd en er is relatief betrouwbare arbeidsmarktinformatie (statistieken). Er zijn vakbonden en werkgeversorganisaties operationeel die in zowel tripartiete als bipartiete instituties bijdragen aan het arbeidsmarktgebeuren.
2. De arbeidsmarkt in de verafgelegen gebieden in het binnenland, waar de Staat slechts marginaal aanwezig is, is een duale arbeidsmarkt die uiteenvalt in:
 - a) een deelmarkt, gedomineerd door kleine en middelgrote informele goud- en houtbedrijven waarvoor er vrijwel geen arbeidsmarktinformatie beschikbaar is;
 - b) de andere deelmarkt die gedomineerd wordt door multinationale ondernemingen in hoofdzakelijk de goudsector, waarvoor relatief betrouwbare arbeidsmarktinformatie beschikbaar, maar niet vrij toegankelijk is.
3. De in stamverband levende bevolking in het binnenland, die afhankelijk is van jacht, visvangst en zelfvoorzienende landbouw. Deze geografisch verspreide, kleinschalige gemeenschappen hebben geen arbeidsmarkt, aangezien ze geen of geen volwaardige geld- of markteconomieën hebben. Ongeacht het wel of niet bestaan van een moderne arbeidsmarkt is werkgelegenheid natuurlijk van levensbelang voor de mensen in deze gemeenschappen en de verantwoordelijkheid van de Overheid is niet anders dan die in de urbane en rurale gebieden in de kuststreek.

Uit het bovenstaande komt reeds tot uiting dat de beschikbaarheid van betrouwbare arbeidsmarkt-informatie een voorname uitdaging is voor analyse en formulering van beleid en plannen, maar ook voor monitoring en evaluatie van de uitvoering. Een gedetailleerde arbeidsmarktanalyse, die het hierboven gepresenteerde als uitgangspunt heeft, is een belangrijk product dat op maat gesneden beleid mogelijk moet maken evenals de monitoring daarvan. Voorgesteld wordt om in afwachting op een dergelijke arbeidsmarktanalyse, het werkgelegenheidsbeleid voorlopig te baseren op onderstaande inzichten en projecties van de werkgelegenheid in Suriname, zoals gepresenteerd in tabel VIII.1.3.1.

De werkgelegenheidsprojecties voor 2015 en 2016, maar ook de drie uitgewerkte groeiprojecties voorspellen een zorgwekkende situatie voor wat betreft de banencreatie. Dit is deels vanwege de zwakke economische groei in 2014, maar vooral de inkrimping van het bbp in 2015, 2016 en zwakke groei in 2017. Dit heeft ongetwijfeld geresulteerd in banenverlies in afgelopen jaren (2015/2016) maar zal evenzo effect hebben op de banengroei die verwacht wordt in de planperiode 2017-2021. Dit omdat de verwachte banengroei onvoldoende compenseert voor het geaccumuleerd banenverlies in de periode van economische neergang terwijl de arbeidsvraag als gevolg van de bevolkingsgroei het arbeidsaanbod blijft aandrijven. Verwacht wordt dat als gevolg van de geschatte gemiddelde jaarlijkse groei van de Arbeidsactieve-Leeftijds-Groep van 2,0 procent, het arbeidsaanbod gestaag zal toenemen. De verwachting dat werkloosheid een serieus vraagstuk zal zijn in deze planperiode is gebaseerd op deze projecties van de bevolkingsgroei, de groei van het arbeidsaanbod en de banencreatie zoals die gedreven wordt door de economische groei.

Actief arbeidsmarktbeleid en actieprogramma's zullen de werkgelegenheidseffecten van de crisis op de bevolking direct moeten verzachten en een extra stimulus geven aan de economie. Dit arbeidsmarktbeleid zal door de betreffende lijnministeries, het regionaal bestuur en het Planbureau voor de hierboven aangegeven deelarbeidsmarkten op maat ontwikkeld worden. Dit in aanvulling op de strategische benadering, die hoofdzakelijk herstel van economische groei, diversifiëring van de economie en snelle en duurzame werkgelegenheidsgroei zal bewerkstelligen. Het strategisch doel voor het arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid, als onderdeel van een werkgelegenheidsvriendelijk macro-economisch beleid is:

Het stimuleren van de toename van BBP- en banengroei, meer en betere banen (Decent Jobs) die bijdragen aan de inkomens- en sociale zekerheid en weerbaarheid van vooral de arme gezinnen.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Het monetair en fiscaal beleid stimuleert de investeringen, beperkt een te zware contractie van de economie en werkgelegenheid evenals een verdere verslechtering van de inkomensverdeling.
2. Een actief arbeidsmarktbeleid en de daarin aangegeven investeringen verhogen de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt door technisch en beroepsonderwijs en versterkt klein ondernemerschap, en Overheidsinvesteringen in infrastructuur verhogen de banencreatie.
3. Investerings in arbeidsintensieve infrastructurele projecten stimuleren het klein ondernemerschap, de economische, sociale en gemeenschapsontwikkeling en creëren tijdelijke banen die de inkomens van specifieke doelgroepen verhogen.
4. Het minimumloon van de werknemers en het aan de arbeidsmarkt verbonden Sociaal Zekerheidsstelsel komen tegemoet aan de behoeften van de werknemers zonder dat de continuïteit van de bedrijfsorganisatie en/of dit verzekeringsstelsel in gevaar gebracht wordt.
5. Innovatieve ondersteuningsprogramma's van NGO's en de Overheid verhogen de productie- en verdien capaciteit van de werkers die actief zijn 'buiten of in de marge van de arbeidsmarkt' en zo zichzelf en hun gezinnen in leven houden in het binnenland of in de rurale gebieden van de kuststrook.
6. Een migratiebeleid maximaliseert de voordelen en minimaliseert de nadelen van arbeidsmigratie binnen de kleine Surinaamse samenleving en arbeidsmarkt.

Tabel VIII.1.3.1 Schattingen van de Gehele Bevolking (GB), de Arbeids Actieve Leeftijdsgroep (AAL)

LEEFTIJD SKLASSE	Totale Bevolking en Arbeidsmarktcategorieën							
	2012 ¹				2017 ²			
	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Vrouw
Totale Bevolking	541.638	270.629	271.009	595.034	297.469	297.565	650.070	325.080
AAL	389.475	191.659	197.816	439.462	217.652	221.810	483.525	243.703
Jongeren	88.869	44.427	44.442	95.929	48.840	47.089	98.927	48.252
AAL in procent van de Bevolking	71,9	70,8	73,0	73,9	73,2	74,5	74,4	75,0
Jongeren als procent van de Bevolking	16,4	16,4	16,4	16,1	16,4	15,8	15,2	14,8
Baseline								
Werkgelegenheidsschattingen: Baseline								
LFPR (2010-2015)	54,1	65,6	42,7	237,598	142,763	94,657	261,421	213,168
Arbeidspotentieel*	210.572	125.713	84.418	0,6			0,8	104.000
Gemidd. elasticiteit (2009-2014)	0,6			187,457			197,595	
Werkzamen***	188.229	118.745	69.484	50.141			63.826	
Werklozen	22.343	6.968	14.934	21,1			24,4	
Werkloosheidscijfer	10,6							
Gewenste Groeiprojectie								
Werkgelegenheidsschattingen: Gewenste Groeiprojectie								
LFPR (2010-2015)	54,1	65,6	42,7	237,598	142,763	94,657	261,421	213,168
Arbeidspotentieel*	210.572	125.713	84.418	0,6			0,8	104.000
Gemidd. elasticiteit werkzamen/BBP**	0,6			191,291			214,560	
Werkzamen***	188.229	118.745	69.484	46.307			46.861	
Werklozen	22.343	6.968	14.934	19,5			17,9	
Werkloosheidscijfer	10,6							
Pessimistische Groeiprojectie								
Werkgelegenheidsschattingen: Pessimistische Groeiprojectie								
LFPR (2010-2015)	54,1	65,6	42,7	237,598	142,763	94,657	261,421	213,168
Arbeidspotentieel*	210.572	125.713	84.418	0,6			0,6	104.000
Gemidd. elasticiteit werkzamen/BBP**	0,6			185,131			189,270	
Werkzamen***	188.229	118.745	69.484	52.467			72.151	
Werklozen	22.343	6.968	14.934	22,1			27,6	
Werkloosheidscijfer	10,6							

Bron: inputdata van het ABS, Volkstelling 2012, Huishoud Onderzoek en Nationale Rekeningen, bewerking SPS

* Het arbeidspotentieel (labour force) is geschat uitgaande van de Volkstellingcijfers 2012 en de data van het ABS Huishoud onderzoek (2012 tot en met 2014)

** Uitgaande van de impact van succesvolle ontwikkelingsprogramma's neemt de werkgelegenheidsintensiteit van de BBP-groei toe: in de periode 2019-2021 gaat de elasticiteit van de werkgelegenheid over BBP van 0,6 naar 0,8 vanaf 2019

*** Het aantal werkzamen is geschat uitgaande van de elasticiteit van de werkgelegenheid over het BBP

VIII.1.4. Huisvesting

Oplossing van het huisvestingsvraagstuk is een essentiële voorwaarde voor sociale vooruitgang: duurzame en betaalbare huisvesting voor gezinnen in accommoderende woongemeenschappen draagt op vele manieren bij tot hun economische, sociale en culturele ontwikkeling. Er is algemene consensus dat de huisvestingssituatie in Suriname vraagt om drastische en doortastende maatregelen die onderdeel zijn van een strategisch plan. Immers, er zijn vele uitdagingen die reeds decennialang een serieuze vooruitgang op dit vlak stagneren. De bestaande wetgeving en planning, het Huisvestingsplan 2012-2017, geeft een basis waarop verder voortgebouwd kan worden en het legt ook de uitgangspunten van de institutionele structuur vast. Bij het huisvestingsbeleid is eigenlijk de vraag hoe aan de woonbehoefte van het volk te voldoen. De woonbehoefte van gezinnen, heeft meer aspecten dan alleen 'een dak boven je hoofd' en zal in consensus gedefinieerd worden, gezien de uiteenlopende belangengroepen die betrokken zijn bij de vraag naar en het aanbod van woningen en de inrichting van woongemeenschappen.

Het succes van praktische en uitvoerbare programma's en projecten is afhankelijk van inzicht in de doelgroepen, hun specifieke 'wooneisen' en financieringsopties uitgaande van de betaalcapaciteit en moeten gebaseerd zijn op empirisch onderzoek en analyse. Deze onderzoeken zullen vroeg in deze planperiode uitgevoerd worden. Echter, succesvolle planning op dit vlak is ook afhankelijk van ontbrekende, maar noodzakelijke ruimtelijke en bestemmingsplannen die onder meer de infrastructuur voor wonen, werk, energievoorziening en transport bepalen. Het consolideren van de regionale planning is dan ook een voorname voorwaarde voor succes van huisvestingsprogramma's en projecten.

Het strategisch doel voor de sector huisvesting is dat:

Geïdentificeerde doelgroepen in overeenstemming met hun betaalcapaciteit hun woonbehoefte middels huur- of koopwoningen waar nodig ondersteund door participatie in speciale Overheids- of gemeenschapsprogramma's realiseren, die gefaciliteerd of uitgevoerd worden als onderdeel van de nationale huisvestingsstrategie.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Er is nationale consensus over de op empirische informatie gebaseerde huisvestingstrategie die uitgaat van de ruimtelijke plannen, geïdentificeerde doelgroepen, hun betaalcapaciteit en woningbehoefte en uitgewerkt is tot operationele huisvestingsplan.
2. De financieringsstrategie voor de woningbouw benut Surinaamse bronnen alsook fondsen beschikbaar gesteld door de internationale ontwikkelingspartners en biedt personen die wel of niet opteren voor een woning van het sociale (volks)woningbouwprogramma financieringsopties om aan hun woonbehoefte te voldoen.
3. Een toename van de geschoolde bouwvakkers, hooggeschoold kader en gecertificeerde bouwbedrijven, verzekert de toename van het bouwvolume mede als gevolg van verlaagde woningbouwkosten door toepassing van alternatieve bouwmaterialen, technieken en aangepaste bouwnormen.
4. Betere wet- en regelgeving en de controle daarop, evenals het gestegen bouwvolume stimuleren het aanbod van betaalbare huurwoningen en normaliseren de markt voor huurwoningen.

VIII.2. Onderwijs

In de huidige Surinaamse, maar ook binnen de wereldgemeenschap, zijn participatie en succes steeds meer afhankelijk van vaardigheden, kennis en technologie, en onderwijs is daarmee een essentiële voorwaarde geworden voor economische en sociale vooruitgang. Maar ook de impact van ICT op de uitwisseling van cultuur heeft een diepgaand effect op culturen, en het behoud en de ontwikkeling van de 'eigen cultuur'. Ook in dit proces speelt het onderwijs een sleutelrol.

Taal en cultuur spelen een grote rol in leerprocessen, vooral van kinderen. Daarom is het een bijzonder grote uitdaging om een efficiënt onderwijssysteem op maat te ontwerpen voor de multi-etnische, multiculturele en veeltalige Surinaamse samenleving. Het gaat hierbij vooral om sleutelaspecten in het onderwijs, zoals de opleiding en selectie van onderwijsgeven, de onderwijsmethoden en curricula, waaronder de instructietaal,

de leermiddelen en boeken, en de kwaliteitsbeheersingssystemen. In dit geheel spelen 'cross-cutting' issues die ook de efficiëntie van het onderwijs bepalen een rol, zoals testmethoden, onderwijsstructuur en volledige integratie van ICT. Hoewel er veel werk verzet is, ook op het gebied van de onderwijsstrategie en planning, moeten enkele 'grote besluiten' over fundamentele vraagstukken in het onderwijs nog genomen worden en bestaat er brede consensus over meer efficiëntie van het onderwijssysteem. Meer en betere statistieken en onderzoek zijn nodig om eerdergenoemde besluiten beter te onderbouwen. Pas dan zal Suriname haar eigen onderwijssysteem kunnen ontwikkelen dat een hoger rendement heeft onder meer omdat het beter aansluit bij aanwezige culturen en talen, maar ook bij de eisen van de samenleving, de arbeidsmarkt en 'life-long-learning'.

De onderwijsorganisatie kampt decennialang met uitdagingen die de efficiëntie van het systeem beperken, waaronder:

- onvoldoende uitvoeringscapaciteit (kwalitatief en kwantitatief);
- inefficiënte en ineffectieve onderwijsadministratie;
- sterke centralisatie van onderwijsafdelingen;
- geringe communicatie tussen macro-, meso- en microniveau;
- hoog verzuim onder leerkrachten;
- onaantrekkelijke salariëring;
- onvoldoende fysieke infrastructuur;
- discontinuïteit van beleid.

Ondanks deze uitdagingen en de enorme schokken die het onderwijs op verschillende momenten in de afgelopen decennia heeft moeten verduren als gevolg van de diepe sociaaleconomische crisis, is de schade aan de kwaliteit van het onderwijs redelijk gebleven. Echter, het behoud van kwaliteit is, zoals van oudsher, gebaseerd op 'selectie': zij die mee kunnen, zijn succesvol en de rest valt uit of wordt gekanaliseerd naar een 'lagere stream', meestal in het technisch of beroepsonderwijs. Dit schept bijzondere problemen in het technisch en beroepsonderwijs, los van andere vraagstukken, zoals het laag aanzien van deze cruciale richting in het onderwijs. Sleuteluitdagingen die verwerkt moeten worden in de nieuwe onderwijsstrategie, zijn onder meer:

1. integratie van ICT in het onderwijs op alle onderwijsniveaus, in alle regio's. Hierbij gaat het om de volgende sleutelvraagstukken: distance education (waaronder ook voor leerkrachten) en extra hulp aan leerlingen/studenten;
2. de kwaliteit van het onderwijs in het binnenland door het vinden van oplossingen voor vraagstukken, zoals het tekort aan volledig bevoegde leerkrachten, de taalbarrière, de afstand van huis naar school, onvoldoende fysieke infrastructuur, gebrek aan goed en veilig drinkwater en de continuïteit van de elektriciteitsvoorziening;
3. het voorkómen en oplossen van structurele leerachterstanden die grote groepen van leerlingen oplopen;
4. de integratie van competentiegericht onderwijs als methode vooral in het technisch en beroepsonderwijs;
5. versterking en verbetering van de kwaliteit van het Hoger en Wetenschappelijk Onderwijs, waaronder de oplossing van de vraagstukken rond certificering.

Het strategisch doel voor het onderwijs is:

Het ontwikkelen van een onderwijssysteem dat de multi-etnische, multiculturele en veeltalige Surinaamse samenleving weerspiegelt en waarvan aangepaste programma's, het onderwijs toegankelijker maken en jonge en oudere burgers in staat stelt zich hun hele leven lang te scholen, waardoor zij op nationaal, regionaal en internationaal niveau beter kunnen participeren, vooral in de arbeidsmarkt, wetenschap en technologie.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Het hervormd onderwijssysteem stimuleert en stelt onderwijsparticipanten, afkomstig uit de verschillende Surinaamse etnische, culturele en taalgroepen, in staat betere leerresultaten te behalen.
2. Aangepaste programma's in het onderwijs, de integratie van ICT, de ontwikkelde curricula en testen, motiveren de onderwijsparticipanten, minimaliseren de kans dat leerlingen achterstanden oplopen en evalueren de leerprestaties.
3. Een efficiëntere onderwijsorganisatie, betere horizontale en verticale doorstroming, ICT voor afstandsonderwijs en andere maatregelen maken het onderwijs toegankelijker en stellen burgers in staat, zich hun hele leven ang te scholen.
4. Curricula sluiten beter aan op toelatingseisen van het vervolgonderwijs en de behoefte van de arbeidsmarkt; betere, geaccrediteerde opleidingen verhogen de kansen om nationaal, regionaal en internationaal te participeren in de arbeidsmarkt, wetenschap en cultuur.
5. Een gedecentraliseerd, digitaal 'real-time' Nationaal Onderwijs Informatiesysteem verhoogt de efficiëntie van de onderwijsorganisatie (en het management), de participatie en leerprestaties en verschaft de statistische informatie, nodig voor op empirische informatie gebaseerd beleid.
6. Een efficiënt en doelgericht kwaliteitscontrolesysteem garandeert de kwaliteit van het onderwijs en bewaakt de certificering van programma's en opleidingen.

VIII.3. Volksgezondheid

Gezondheid⁵⁴ kan gedefinieerd worden als een toestand van lichamelijk, geestelijk en sociaal volkomen welbevinden en niet slechts de afwezigheid van ziekte of beperking. Een gezond volk is het centraal doel van de gezondheidszorg die doorgaans beleidsmatig ingedeeld wordt in de primaire, secundaire en tertiaire zorg. In de internationale benadering van primaire gezondheidszorg wordt uitgegaan van de volgende definitie⁵⁵ die vaststelt wat onder primaire gezondheidszorg begrepen moet worden:

"... essentiële gezondheidszorg gebaseerd op praktische, wetenschappelijk verantwoorde en sociaal geaccepteerde methoden en technologie die algemeen toegankelijk gemaakt worden voor individuen en gezinnen in de gemeenschappen middels hun volledige participatie en tegen kosten die de gemeenschap en het land kunnen betalen op elke niveau van hun ontwikkeling in de geest van zelfredzaamheid en zelfbeschikking. ... Het is het eerste niveau van contact van individuen, het gezin en de gemeenschap met het nationaal gezondheidszorgsysteem dat gezondheidszorg zo dichtbij als mogelijk brengt bij waar mensen leven en wonen en vormt het eerste element van een voortdurend gezondheidszorgproces"

Hierbij wordt aangetekend dat het primaire gezondheidszorgsysteem een integraal onderdeel vormt van:

a) het totale gezondheidszorgsysteem, waarvan het een centrale functie en focus is en b) de sociale en economische ontwikkeling van de gemeenschap als geheel. Preventieve gezondheidszorg is een voornaam aspect van de primaire gezondheidszorg, met de volgende aandachtspunten:

1. De identificatie van de voornaamste gezondheidsproblemen in de gemeenschap en het verschaffen van gerelateerde diensten, zoals voorlichting, preventie, genezing en rehabilitatie.
2. Het opbouwen van kennis bij individuen, gezinnen en gemeenschappen over:
 - a) de heersende gezondheidsproblemen en preventie- en beheersingsmethoden;

⁵⁴ WHO Terminology Information System (online glossary) <http://www.who.int/health-systems-performance/docs/glossary.htm>.

⁵⁵ De WHO en UNICEF-conferentie in Alma-Ata in Siberië (1978) introduceerde de term Primaire Gezondheidszorg (Primary Health Care) die uitging van deze definitie en enige richting geeft in de discussie over de inhoud van dit begrip

- b) het verhogen van het voedselaanbod en goede voeding, de voorziening van veilig drinkwater, essentiële sanitaire faciliteiten, moeder- en kindzorg waaronder gezinsplanning, immunisatie tegen de voornaamste infectieziekten en de preventie van en beheersing van endemische ziekten;
 - c) de meest geschikte behandeling van de voornaamste ziekten en verwondingen, evenals de voorziening van de essentiële geneesmiddelen.
3. De integratie van gezondheidszorgvraagstukken en oplossingen in het beleid voor alle andere sociale en productiesectoren en aspecten van nationale en gemeenschapsontwikkeling als onderdeel van een gecoördineerde aanpak.

De secundaire en tertiaire gezondheidszorg in Suriname, vaker de curatieve gezondheidszorg genoemd, richt zich voornamelijk op de genezing van de zieke mens en kenmerkt zich door de sleutelrol van hoog gespecialiseerde kennis, (geïmporteerde) westerse geneesmiddelen, geavanceerde medische apparatuur en technologie evenals massieve infrastructuur. De kosten van de curatieve zorg zijn dan ook enorm hoog en de voortgaande ontwikkeling van de technologie en (medische) wetenschap dreigt deze tendens te verergeren. De fondsen die beschikbaar komen van het verzekeringssysteem voor de gezondheidszorg worden vrijwel geheel besteed aan de secundaire en tertiaire oftewel de curatieve zorg. Echter, de internationale en nationale consensus is dat de aandacht en investeringen steeds meer naar de primaire of preventieve zorg moeten gaan.

Het bovenstaande en de zware terugval van de staatsinkomsten hebben een enorme weerslag gehad op het vermogen om de hoge kosten voor secundaire en tertiaire gezondheidszorg te financieren. Strategische aanpassingen zijn onder meer de verhoogde nadruk op de preventieve zorg, maar ook het gebruik van niet-westerse geneeswijzen en -middelen als onderdeel van de moeilijke, maar gewenste integratie van de westerse en niet-westerse medische en gezondheidszorg. Mede op grond van het bovenstaande is het strategisch ontwikkelingsdoel voor de gezondheidszorg als volgt verwoord:

Een gezondere leefstijl en woon-, werk- en leefmilieu van de Surinaamse bevolking, de incidentie van ziekten minimaliseren en het verbeterd curatief gezondheidszorgsysteem is betaalbaarder en toegankelijker.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De bewustwordingscampagnes, wetgeving en regulering bevorderen een gezondere leefstijl en woon-, werk- en leefmilieu van de bevolking.
2. Innovatieve kostenanalyse en -beheersing van de dienstverleners, groeiend medisch toerisme en eigen verantwoordelijkheid voor het drukken van de kosten van medische zorg, verhogen de bereikbaarheid en toegankelijkheid van kwaliteitsgezondheidszorg voor de gehele bevolking.

In lijn met deze ontwikkelingsdoelstellingen is het gezondheidszorgbeleid⁵⁶ voor de periode 2017-2021 ingedeeld in twee beleidsgebieden, drie pijlers en vier actiegebieden. Dit wordt hieronder schematisch weergegeven.

Schema VIII.3.1 Hoofdpijnen Gezondheidszorgbeleid 2017-2021

Beleidsgebieden 1. Preventie en reductie van ziekten en sterfte. 2. Bereikbaarheid en toegankelijkheid van kwaliteitszorg voor de gehele bevolking.
Pijlers van gezondheid 1. Kwalitatief goede gezondheidszorg is bereikbaar voor een ieder. 2. De sociale determinanten van gezondheid zijn verbeterd. 3. Gezondheidszorg is geïntegreerd in operationele gemeenschapsontwikkelingsprogramma's.
Actiegebieden 1. Efficiëntie en duurzaamheid van financieringssystemen.

⁵⁶ Ministerie van Volksgezondheid, Ontwerpbegroting dienstjaar 2017.

2. Aanpassing wetgeving, verbetering van de institutionele structuur en organisatie.
3. Meer, kwalitatief acceptabele betere en betaalbare genees- en hulpmiddelen.
4. Ziektebestrijding en –preventie.

Bron: Ministerie van Volksgezondheid Ontwerpbegroting dienstjaar 2017

Naast de voortzetting van de immunisatieprogramma's, preventief onderzoek en aandacht voor milieuvraagstukken zal het ziektepreventiebeleid bijzondere aandacht geven aan het continueren van voorlichtingscampagnes en andere maatregelen die een gezonde leefstijl bevorderen en risicogedrag ontmoedigen.

Het gaat om het bevorderen van een gezondheidscultuur waarbij de nadruk ligt op gedragsverandering ten aanzien van drie kritieke risicofactoren: a) onvoldoende lichaamsbeweging b) ongezonde voeding en c) roken en overmatig alcoholgebruik.

Deze drie risicofactoren zijn in Suriname geïdentificeerd als de onderliggende oorzaken voor vele ziekten en dus ook de kosten die de gemeenschap hierdoor heeft aan curatieve zorg en verloren productiviteit. Het zijn de sociale determinanten van gezondheid en een geïntegreerde benadering die het risico en daarmee gepaard gaande ziekten terugdringen. Het 'Health in All Policies' programma (HiAP) zal de nadruk leggen op acties die gedragsverandering teweeg moeten brengen, waardoor ook de indicatoren voor de sociale determinanten van gezondheid teruggebracht kunnen worden naar geplande niveaus. Hierdoor wordt terugdringen van de ziektelast⁵⁷ en dus duurzame kostenbesparing in de gezondheidszorg mogelijk.

Schema VIII.3.2 De 15 zwaarstwegende ziekten van de ziektelast

1. HIV/AIDS	8. Diabetes
2. Beroerte	9. IJzergebrek anemie
3. Vroeggeboorte complicaties	10. Rugpijn
4. Ischemisch Hartlijden	11. Hersenafwijkingen als gevolg van zuurstoftekort bij de geboorte
5. Zelfverminking	12. Geboortefwijkingen
6. Depressieve aandoeningen	13. Longontsteking
7. Verkeersongevallen	14. Chronische nierziekte
	15. Medische fouten

Bron: Ministerie van Volksgezondheid, Ontwerpbegroting dienstjaar 2017

VIII.4. Sport

Als onderdeel van een integrale strategie voor de sociale sector worden sport en beweging gezien als belangrijke aspecten van de menselijke interactie en een voorwaarde voor een gezond volk. Ten aanzien van het eerste is het uitgangspunt dat sport individuen en groepen kansen biedt om uitdagingen op economisch, sociaal, cultureel en zelfs politiek vlak te overwinnen. Indien de condities positief zijn, kan het een bindmiddel zijn dat ook therapeutisch werkt in uiteenlopende situaties die als sociaal, of psychologisch als problematisch aangemerkt worden. Sport en beweging spelen een rol bij de socialisatie, bevorderen sociale vaardigheden en positieve attitudes en dragen bij tot geluk, plezier in het leven en rust en ontspanning. Deze effecten van sport maken het een belangrijk deel van het onderwijsbeleid, het gemeenschapsopbouwwerk en het jeugd- en genderbeleid.

Voor wat betreft het tweede, de fysieke gezondheid, kan het belang van sport en bewegen niet onderschat worden. Het scheppen van een 'sportcultuur' beoogt een zo groot mogelijk deel van de bevolking in sport te betrekken, vooral door actief te participeren in enige vorm van beweging. Bovendien is beweging ook van groot belang bij het voorkómen van overgewicht en sommige chronische ziekten en de behandeling daarvan. De doelstellingen en activiteiten van het sportbeleid overlappen dus die van programma's voor preventieve gezondheidszorg.

⁵⁷ Ministerie van Volksgezondheid, Internationale Samenwerking voor de Volksgezondheid en Duurzame Ontwikkeling van Suriname, Gezondheid en Welzijn in elk Beleid-Suriname Nota (16 augustus 2016)

Bij de topsport, waaronder de professionele sportbeoefening, wordt de nadruk gelegd op competitie en slechts een klein deel van de bevolking participeert actief hierin. Echter, de topsport heeft een niet te onderschatten rol en functie: zij kan een bindmiddel zijn voor de natie, verschaft ontspanning aan grote groepen en levert rolmodellen op die van onschatbare waarde kunnen zijn voor motivering en ontwikkeling.

Gezien in dit brede kader van een integrale strategie voor de sociale sector, zullen beleids- en actieprogramma's ten aanzien van sport en beweging gebaseerd zijn op de volgende principes:

1. een leven lang sporten;
2. integratie van sport in de andere sociale beleidsprogramma's en instituties, zoals in het onderwijs, de volksgezondheid, het jeugdwerk, gendergelijkheid, criminaliteitsbestrijding en het gemeenschapsofbouwwerk.
3. optimaal gebruik van betaalbare, efficiënte en multifunctionele sportfaciliteiten.
4. goede netwerken tussen sportorganisaties en betrokken sociale en/of overheidsinstituties.
5. een brede actieve en passieve participatie in sport die in gezonde interactie is met de topsport.
6. publieke en private partnerschappen om top- en professionele sport te faciliteren en toegang te krijgen tot internationale markten.

Uitgaande van het vorenstaande wordt voor de planperiode 2017-2021 het volgende strategisch doel voor de sportontwikkeling geformuleerd:

Gestimuleerd door meer en betere sportfaciliteiten, -organisatie, -begeleiding en ontplooiingskansen, participeren burgers van alle leeftijden meer in sport in hun streven naar een beter lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en inclusiviteit evenals het verbeteren van hun prestaties als topsporter in regionale en internationale competities.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituties:

1. In stad en district zijn er meer en betere sportfaciliteiten, -organisatie en -begeleiding voor de beoefening van verschillende niveaus en takken van sport die intensiever en efficiënter gebruikt en onderhouden worden.
2. Intensivering van sport in het onderwijs en speciale programma's voor burgers van alle leeftijden verhogen de participatie van doelgroepen in sport en verhogen de ontplooiingskansen van getalenteerde participanten om door te stromen naar de top- en/of beroepssport.
3. Surinaamse top- en/of beroepssporters verhogen hun prestaties in nationale, regionale en internationale competities, ondersteund door betere sportfaciliteiten, -organisatie en -begeleiding en netwerken die hun kansen op integratie in de wereldtop vergroten.
4. Financierders in de sport combineren gemeenschaps-, overheids- en particuliere bronnen op innovatieve wijze en creëren financieringsmechanismen om gemeenschappelijke programma's en projecten met overlappende gezondheidszorg-, onderwijs-, jeugd-, criminaliteitsbestrijdings- en commerciële doelen te realiseren.

Bovenstaand ontwikkelingsdoel en de uitkomsten die verwacht worden, zijn verder uitgewerkt in het Nationaal Beleid voor Sport en Recreatie (NBSR) van het Ministerie van Sport en Jeugdzaken en de daarvan afgeleide actieprogramma's. Het gaat om drie deelgebieden voor deze actieprogramma's:

1. **De niet-competitieve sport**, waarvoor in lijn met uitkomst 2 voor burgers van alle leeftijden, in samenwerking met andere ministeries, actieprogramma's ontwikkeld zullen worden, met als doel verhoogde actieve en passieve participatie in sport en beweging. Het NBSR heeft hiertoe drie actiegebieden geïdentificeerd:
 - a) recreatie, gemeenschapsontwikkeling en gezondheid;
 - b) sport in dienst van onderwijs en (sociale) vorming;
 - c) promotiecampagnes voor participatie in sport en beweging en sport als sociale activiteit; onderdeel van deze promotiecampagnes is de sociaal-culturele erkenning van sportprestaties op

verschillende niveaus door het betrekken van ouders en lokale, school- en andere gemeenschappen bij het sportgebeuren en de promotie van topsporters als rolmodellen.

2. **De competitieve sport**, waarvoor een gunstig klimaat gecreëerd wordt, waarin sociale, culturele en economische aspecten zodanig aandacht krijgen dat Surinaamse topsporters de kans krijgen en gestimuleerd worden om uit te blinken op school, en in lokale gemeenschappen, evenals op nationaal en internationaal niveau. Het NBSR heeft hiertoe de volgende zes actiegebieden geïdentificeerd:
 - a) het scheppen en onderhouden van integratiemechanismen tussen de systemen voor actieve en passieve participatie voor grote delen van het volk en de wereld van de topsport;
 - b) talent-identificatie en -ontwikkeling;
 - c) ondersteunende programma's specifiek voor topsporters en hun begeleiders;
 - d) intensivering van lokale en nationale competities;
 - e) participatie in internationale competities op basis van een strategisch plan;
 - f) ontwikkeling van een waarderingssysteem.
3. **De fysieke en sociale infrastructuur voor de sportbeoefening**. Bij beide aspecten van de sportinfrastructuur is de kleinschaligheid van de Surinaamse samenleving een voorname uitdaging:
 - a) De opzet en instandhouding van uitstekende sportinfrastructuur zijn duur en in hoge mate afhankelijk van het ontwerp, de institutionele setting en de intensiteit van het gebruik. Vooral het laatste wordt bepaald door de mate waarin deze infrastructuur voor meerdere doelen en doelgroepen gebruikt kan worden, door de betaalcapaciteit van de gebruikers en de kwaliteit van het management. Bij het ontwerp en de planning van de sportinfrastructuur zal met deze essentiële randvoorwaarden rekening gehouden worden. Voor wat betreft de bestaande infrastructuur zal het beheer van de faciliteiten uitgaande van deze benadering aangepast worden door innovatieve beheers- en samenwerkingsvormen die intensiever gebruik en betere financieringsmechanismen combineren.
 - b) De sociale infrastructuur voor de sport, dus de sportverenigingen en -federaties, overheids- en andere instanties, wordt naast de uitdaging van kleinschaligheid geconfronteerd met andere vraagstukken. Het beleid zal bevorderen dat de verenigingen de voordelen van samenwerking en grootschaligheid inzien en versplintering vermijden, vanwege de simpele reden dat het kostenverhogend werkt. Het beleid zal hierbij middels training, begeleiding en subsidievoorwaarden bijdragen aan het verhogen van transparantie, efficiëntie, professionaliteit en inspraak en daarmee tot duurzaamheid en schaalvergroting van sportverenigingen en -organisaties leiden. Ook zal het particulier initiatief in de sport, waaronder professionele (betaalde) sport (nationaal en internationaal), bevorderd en gefaciliteerd worden.

VIII.5. Cultuur

Cultuur is volgens de definitie van UNESCO het complex van geestelijke, materiële, intellectuele en emotionele eigenschappen, dat kenmerkend is voor een samenleving of sociale groep. Cultuur is niet alleen kunst en letteren, maar ook leefwijzen, fundamentele rechten van de mens, waardesystemen, tradities en overtuigingen, een katalysator voor sociale, menselijke en economische ontwikkeling. Cultuur is wie of wat we zijn en hoe we omgaan met de natuur, het milieu of de omgeving, dus bepalend voor onze identiteit. Het ontwikkelen en dus ook het behoud van de lokale culturen en de dynamiek van de externe normen- en waardenstelsels die slechts gedeeltelijk en vervormd overgebracht worden door de internationale elektronische media, vragen om een innovatief cultuurbeleid. De vruchten van een dergelijk cultuurbeleid moeten zowel op het niveau van de sociale persoonlijkheden die gevormd worden, merkbaar, maar ook voelbaar zijn op macroniveau. Cultuurbeleid moet geïntegreerd worden in armoedebestrijding en gemeenschapsontwikkelingsprogramma's en voorwaarden scheppen voor een op de mensgerichte, inclusieve en rechtvaardige ontwikkeling en natievorming.

Uitgaande van deze betekenis van cultuur in het ontwikkelingsproces is het duidelijk dat integratie met andere beleidsgebieden een voorwaarde is voor succes. De uitdaging is de methoden en instrumenten van het cultuurbeleid zodanig te ontwikkelen dat het behoud en ontwikkeling van lokale culturen onderdeel is van de

geplande sociale vooruitgang. Verder zal de uitwerking van het beleid moeten resulteren in actieprogramma's die goed onderbouwd, transparant en rationeel zijn met duidelijke en haalbare doelen, waardoor de nodige politieke steun en financiële middelen voor de uitvoering vrijkomen.

Een randvoorwaarde voor een succesvol cultuurbeleid is het aanpassen van verouderde en de aanname van ontbrekende of nieuwe wet- en regelgeving. Het betreft gebieden zoals intellectueel eigendom, het internet, de elektronische media, beheer en bescherming van cultureel erfgoed waaronder gebouwen. Dit moet het mogelijk maken, het materieel en immaterieel cultureel erfgoed te waarderen, behouden en te beschermen. Hierbij wordt onder meer gedacht aan:

- a. de media
- b. kunst; waarbij de betreffende instituten, kunstbeoefenaars en/of personen die aangemerkt kunnen worden als belangrijke kunst dragers. Dit omvat dus theaters; musea; festivals; artiesten in beeldende kunst waaronder mode, vormgeving, nieuwe media en traditionele kunst zoals grafische kunst, schilderen, tekenen, muziek, theater- en podiumkunst) en cultuureducatie, inclusief cultuurwetenschappen. Dit zal bijdragen aan het waarderen, accepteren en respecteren van de diverse culturen van ons land, waarmee tevens de basis voor natievorming wordt gelegd.

Een andere randvoorwaarde is onderzoek naar en promotie van diverse cultuuruitingen, wat fundament is voor het verhogen van de productie van materiële en immateriële culturele producten, professionalisering en commercialisering. Tenslotte is er als derde randvoorwaarde voor een succesvol cultuurbeleid, de integratie met andere beleidsgebieden, zoals:

1. onderwijs;
2. volksgezondheid;
3. sport;
4. gemeenschapsontwikkeling en armoedebestrijding;
5. toerisme: met name de multi-etniciteit, de natuur, het erfgoed en evenementen, de medicinale kruidenindustrie en het eco-health toerisme.

Uitgaande van de hierboven geschetste visie is voor de sector cultuur het volgende ontwikkelingsdoel geformuleerd:

Gestimuleerd door meer en betere mediaproducties, scholings- en trainingsactiviteiten evenals begeleiding en ontplooiingskansen, beleven burgers hun cultuur intensiever, waarderen ze culturen uit eigen land meer en zijn professionele cultuurbeoefenaars beter in staat hun producten op lokale, regionale en internationale markten te presenteren en te verkopen.

De uitkomsten van het beleid worden in resultaten- en actieprogramma's van verantwoordelijke ministeries en instituten uitgewerkt en zijn de volgende:

1. Een breed gedragen cultuurbeleid en planning vergroot de toegang van burgers tot productie, scholings- en trainingsmogelijkheden evenals begeleiding voor culturele activiteiten en ontplooiingskansen op het gebied van kunst en beleving van vooral de eigen cultuur.
2. Culturele producties verspreid middels elektronische media weerspiegelen ook de sociale, culturele en politieke omgeving en dragen actief bij tot de ontwikkeling en het behoud van Surinaamse culturen en de vorming van de volgende generaties.
3. Aangepaste wet- en regelgeving, facilitering en begeleiding stellen cultuurdragers, waaronder professionele cultuurbeoefenaars, beter in staat hun producten op lokale, regionale en internationale markten te presenteren en te verkopen.
4. Publiek-private partnerschap van de Overheid en organisaties van cultuurdragers versterken, verbreden en verdiepen 'het Surinaamse cultureel product' voor commerciële en niet-commerciële doeleinden.

VIII.6. Veiligheid van burgers

Criminaliteit is een multidimensionaal vraagstuk, evenzo de bestrijding daarvan, terwijl de zogenaamde grensoverschrijdende criminaliteit een nieuwe dimensie hieraan toevoegt. Vaak wordt de nadruk gelegd op sociaaleconomische oorzaken waaronder armoede en werkloosheid. Maar ook andere factoren spelen een rol waaronder culturele en politieke vraagstukken die in bepaalde situaties een niet te onderschatten rol spelen. Suriname heeft een van de laagste criminaliteitscijfers in de Caribische regio en dit weerspiegelt een merkbaar verschil in niveaus van criminaliteit zoals ervaren door burgers. In tabel VIII.6.1 zijn de beschikbare criminaliteitsstatistieken van Suriname evenals vergelijkbare statistieken voor CARICOM-landen gepresenteerd. Gezien de 'uitschieters' in de datareeksen moeten deze met grote voorzichtigheid geïnterpreteerd worden totdat duidelijkheid verkregen is over de volledigheid en betrouwbaarheid, maar ook in hoeverre 'definitievraagstukken' een rol spelen bij deze data.

Zeker in vergelijking met extreme criminaliteitssituaties in bepaalde kleine samenlevingen van het Caribisch gebied en Midden-Amerika. In die landen is criminaliteit een voorname, misschien de voornaamste, ontwikkelingsuitdaging geworden. Zij bedreigt de economisch groei, het onderwijs en de culturele ontwikkeling. In sommige gevallen heeft de dominante rol van criminele benden in de samenleving, in combinatie met een explosie van geweld, de rol van de Staat in vele buurten en gemeenschappen, praktisch geminimaliseerd en een vluchtelingenstroom op gang gebracht. Burgers zijn voor wat er nog over is aan veiligheid, overgeleverd aan de parallel-machtsstructuur van criminele organisaties.

Tabel VIII.6.1: Aantal aangiften bij de politie naar misdaadcategorie 2011-2015

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015
Diefstal middels geweldpleging	1214	1172	1203	1127	1206
Diefstal (eenvoudige)	3713	4009	4653	3997	3612
Doodslag	10	5	16	11	12
Moord	18	18	12	13	19

Bron: Korps Politie Suriname, Dienst Criminele Informatie Voorziening

Tabel VIII.6.2: Aantal moord- en doodslaggevallen per 100.000 inwoners en absoluut in geselecteerde landen 2012 en 2014

Land	Jaar	Per 100.000 inwoners	Absoluut
Honduras	2014	84,6	5.936
El Salvador	2014	64,2	3.921
Jamaica	2012	36,1	1.033
The Bahamas	2012	29,8	111,0
Trinidad en Tobago	2012	25,9	351,0
Saint Lucia	2012	21,6	39,0
Dominicaanse Republiek	2014	17,4	181,0
Guyana	2012	17,0	135,0
Haïti	2012	10,2	1.033
Suriname	2014	4,3	24,0

Bron: The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC); Eastern Caribbean 2015 crime and safety Report; Korps Politie Suriname

Tabel VIII.6.3 Aantal diefstalgevallen met geweldpleging per 100.000 inwoners en absoluut in geselecteerde landen 2014

Land	Diefstallen met geweldpleging in 2014	
	Per 100.000 inwoners	Absoluut
The Bahamas	252	
Saint Lucia	307	
Antigua	238	
Suriname	201.6	1127

Bron: The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC); Eastern Caribbean 2015 crime and safety Report; Korps Politie Suriname

Suriname kan verschillende lessen leren uit de ervaring van landen met een groot criminaliteitsprobleem. De voornaamste les is dat de ontwikkeling van criminaliteit niet onderschat mag worden en op basis van geselecteerde indicatoren in een vroeg stadium aangepakt moet worden, voordat het een endemisch, schijnbaar onoplosbaar probleem geworden is. Dat vereist continue monitoring en analyse van de criminaliteitsituatie, waardoor de ontwikkelingen mede begrepen kunnen worden als sociale, culturele en zelfs politieke uitdagingen en dus niet alleen vanuit een politieel gezichtspunt. Hierdoor kan het beleid een multidimensionale benadering volgen met integrale actieprogramma's, die op verschillende gebieden tegelijkertijd hun impact hebben. Dit inzicht houdt ook rekening met de brede consensus dat in de afgelopen decennia criminaliteitspreventieprogramma's weinig of beperkt succes gehad hebben.

Vaak wordt dan gewezen op:

1. Suboptimale prestaties van met criminaliteitsbestrijding belaste korpsen en instituties:
 - a) inefficiëntie;
 - b) gebrekkige integratie en ICT (ontbrekende/inadequate hardware en software);
 - c) onvoldoende coördinatie.
2. Onvoldoende capaciteit om de nodige statistische datasystemen op te bouwen, multidimensionale analyses te plegen en beleid daarop te baseren.
3. Overbevolkte en inadequate cellenhuizen en inadequate mechanismen voor herintegratie van (jeugdige) delinquenten.
4. Verouderde wetgeving rond opsporing en vervolging.
5. Een inadequaat systeem voor het formuleren en uitvoeren van een vreemdelingenbeleid dat verergerd wordt door de moeilijk bewaakbare grenzen van Suriname.

Behalve criminaliteit zijn er nog andere aspecten van de veiligheid van burgers zoals de brandveiligheid, de verkeersveiligheid en de operatie van gevaarlijke installaties die rampen kunnen veroorzaken. Ook op deze gebieden zijn de uitdagingen zoals in de hierboven genoemde punten niet echt anders. Derhalve is de behoefte aan beleid en actieprogramma's, die op verschillende gebieden impact zullen hebben, groot.

Uitgaande van de hierboven geschetste visie is voor veiligheid van de burgers het volgende ontwikkelingsdoel geformuleerd.

Preventieve maatregelen gebaseerd op een multidimensionale benadering, analyse en beleid, meer en betere dienstverlening van de instituten belast met het garanderen van veiligheid, beschermen de burgers effectiever en geven de samenleving een gevoel van toegenomen veiligheid.

De uitkomsten van het beleid worden in resultaten- en actieprogramma's van verantwoordelijke ministeries en instituten uitgewerkt, en zijn de volgende:

1. Criminaliteitspreventie is succesvoller, de behuizing van arrestanten en veroordeelden is verbeterd en er zijn lagere percentages recidive van specifieke doelgroepen, vooral van jeugdigen.
2. Meer en betere dienstverlening van de instituten garanderen de veiligheid en beschermen de burgers effectiever en verhogen burgerparticipatie.
3. Meer en beter statistieken, onderzoek en analyse ondersteunen een multidimensionale analyse en aanpak van de criminaliteit.

4. ICT is optimaal geïntegreerd in de planning, uitvoering en evaluatie van instituten en hun programma's gericht op bescherming van de burgers, verhogen hun veiligheid.
5. Wet en regelgeving, betrekking hebbend op de garandering van de veiligheid van burgers door de betreffende instituten, zijn aangepast aan de heersende omstandigheden en verwachtingen.
6. In samenwerking met de internationale gemeenschap is de weerbaarheid van Suriname in zake de grensoverschrijdende criminaliteit, het terrorisme en de niet-reguliere immigratie vergroot.

Dit ontwikkelingsdoel en de uitkomsten die het beleid beoogt, zullen verder uitgewerkt worden in beleids- en actieprogramma's waarbij integratie met andere beleidsgebieden en ministeries een voorname overweging is. In deze beleids- en actieprogramma's die voor de planperiode 2017-2021 ontwikkeld moeten worden, zullen oplossingen gevonden worden voor onder meer de volgende uitdagingen:

1. De criminaliteitsbestrijding met de nadruk op:
 - a) de zware criminaliteit onder meer in het binnenland;
 - b) de georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder het ontmantelen van criminele organisaties, het terugdringen van de grensoverschrijdende en drugscriminaliteit;
 - c) het terugdringen van het aantal niet gereguleerde vreemdelingen, de bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel;
 - d) de bestrijding van zeepiraterij;
 - e) de jeugdcriminaliteit.
2. Het verhogen van de kwaliteit van de politiezorg, middels:
 - a) het openbaar cameratoezicht;
 - b) het verbeteren van de samenwerking en coördinatie tussen de verschillende korpsen.
3. ICT-voorzieningen (hardware en software) van instanties betrokken bij criminaliteitsbestrijding.
4. Verbetering van de delinquentenzorg.
5. Verbetering van de (jeugd)delinquentenzorg en ontwikkeling van innovatieve herintegratieprogramma's.
6. Verbeteren van de brandveiligheid.

Deel 4: Strategie voor Cross-Cutting Ontwikkelingdoelen

Hoofdstuk IX: Milieustrategie

IX.1. Milieu en Ontwikkeling: ‘Think Global, Act Local’

In ruime zin kan het milieu opgevat worden als de omgeving (van de mens) die voor het begrijpen en bestuderen opgedeeld wordt in drie componenten: de atmosfeer, de bodem en het water. Deze componenten bepalen elk, maar ook in hun wisselwerking, het bestaan van leven op aarde, dus planten, dieren en mensen. Het is duidelijk dat in deze opvatting de mens en zijn economisch, sociaal en cultureel gedrag onderdeel zijn van het milieu. Immers, de mens die zijn omgeving, de aarde, continu probeert aan te passen aan zijn wensen en behoeften, is momenteel de voornaamste drijver van klimaatverandering. Deze benadering is weerspiegeld in de idee van ‘duurzame ontwikkeling’ en volledig geïntegreerd in de Duurzame Ontwikkelings Doelen (DOD) van de VN. Het plaatsen van de mens boven of buiten het milieu is in praktisch, theoretisch en ethisch opzicht de basis (gewoest) voor grootschalige en duurzame schade aan het milieu op aarde, die zich manifesteert in klimaatverandering en de zogeheten zesde massale extinctie die nu de aarde en het leven op aarde bedreigen. Een andere economie, sociaal bewustzijn en culturele verandering zijn noodzakelijk om het tij te keren. Het uitgangspunt dat de mens boven of buiten het milieu staat, is daarom ook verlaten als uitgangspunt voor nationale en globale vooruitgang.

Suriname is rijk aan natuurlijke hulpbronnen, inclusief en rijke biodiversiteit, en in de politieke, sociale en culturele systemen in ons land zijn er sterke aanknopingspunten voor de integratie van een milieu-agenda in de ontwikkelingsstrategie die zich in hoge mate conformeert aan de internationale milieustrategie en het actieplan. Daartegenover staat de behoefte aan voortgaande, duurzame ontwikkeling van Suriname, wat ongetwijfeld het milieu zal beïnvloeden. Hierbij spelen zowel nationale als internationale krachten, beleids- en actieprogramma's, die voor wat betreft hun milieu-inhoud soms conflicterend zijn. Bovendien is er nog het vraagstuk van de harmonisering van de Surinaamse en de internationale doelen en actieprogramma's. Onderstaand schema vat deze uitdaging samen.

Schema IX.1.1 Nationale en internationale doelen en actieprogramma's

Nationaal	Internationaal
1: Bosbedekking	
Suriname is voor het grootste deel nog bedekt met tropisch regenwoud. Als land heeft het vrij veel ruimte om dit bos voor verschillende doelen aan te wenden, zelfs indien uitgegaan wordt van internationale indicatoren en doelen	De bosbedekking in de wereld loopt jaarlijks terug met 13 miljoen hectare. Uitgaande van de CO ₂ -niveaus in de atmosfeer en het behoud van de biodiversiteit op aarde, is Suriname één van de gebieden waar men met prioriteit vrijwel direct de ontbossing wil minimaliseren
2: Natuurreservaten	
Suriname heeft 13 procent van zijn oppervlakte verklaard tot natuurreservaat ⁵⁸ . Vooral het Centraal Suriname Natuur Reservaat dat in 1996 bij Staatsbesluit werd vastgesteld, is relatief zeer groot. Suriname heeft dit reservaat tot nu toe niet naar tevredenheid kunnen beheren, beschermen en economisch duurzaam kunnen exploiteren	Ideaal zou zijn Suriname en de Guyana's tot een groot reservaat te maken
3: Biodiversiteit	
Bij de bescherming van de biodiversiteit in Suriname is de mijnbouwsector momenteel de voornaamste uitdaging. Ook de op handen zijnde grootlandbouw-activiteiten kunnen op termijn een significante uitdaging gaan vormen. Suriname zoekt naar opties om de uitbouw en diversifiëring van de economie gestaag voort te laten gaan zonder de biodiversiteit significant te versmallen.	Ideaal zou zijn Suriname en de Guyana's tot een groot reservaat te maken

⁵⁸ "Forest covers about 93 % or 15 million ha of the total land area of which about 2 million ha or 13%, has the status of Protected Areas (4 Multiple-use Management Area, 1 nature park and 11 Nature Reserves)." Bron: SBB/ACTO project Monitoring the Forest cover of the Amazon region.

Nationaal	Internationaal
4: Water	
Volgens Conservation International Suriname heeft het land 228.000 kubieke meter per capita hernieuwbare zoetwatervoorraden per jaar, verdeeld over zoetwaterzwampen, zeven grote bron- en regenrivieren met een gemiddelde jaarlijkse neerslag van 2200 mm.	Zowel de Zuid-Amerikaanse landen als de eilanden in de Caribische regio kampen reeds decennialang met enorme tekorten aan oppervlaktewater, hetgeen in de toekomst vanuit Suriname kan worden voorzien.
5: Aardgas en -olie	
De kans dat Suriname grote gas- en off-shore olievoorraden heeft, is zeer groot. Suriname heeft er belang bij om deze reserves zo snel mogelijk in productie te brengen.	De globale strategieën om de CO ₂ -uitstoot drastisch terug te brengen, hebben onder meer als doel om de winning en het gebruik van fossiele brandstoffen te beperken
6: Andere delfstoffen	
Suriname is ook rijk aan andere delfstoffen en de winning daarvan kan verder bijdragen aan de ontwikkeling van het land	De duurzame ontwikkelingsstrategieën staan terecht zeer kritisch tegenover de mijnbouw, gezien de effecten daarvan op het milieu en de biodiversiteit. De milieuregels voor de mijnbouw zijn daarom steeds strenger geworden

Bron: SPS

Dit overzicht moet een strategische benadering mogelijk maken waarin de globale milieu-agenda en Surinames ontwikkelingsprioriteiten geïntegreerd worden in een partnerschap, waarbij de slogan “think global, act local” in de praktijk gebracht wordt.

IX.2. Uitgangspunten milieustrategie

Suriname heeft reeds sinds het midden van de jaren zeventig in de vorige eeuw aangegeven dat het een duurzame ontwikkeling nastreeft. De uitdaging om de principes van duurzame groei te operationaliseren, is niet alleen voor Suriname, maar voor alle landen nog steeds een on vervuld ideaal. Gegeven de ontwikkelingsproblematiek en de ontwikkelingsfase van het land, wordt voor Suriname het volgende ontwikkelingsdoel binnen de nationale milieustrategie geformuleerd:

Aangepaste wetgeving en verhoogd milieubewustzijn van de burgers, beleidsvoorbereiders en beslissers in de private en publieke sector verzekeren het verantwoord gebruik van de natuur en de hulpbronnen die zij verschaft, en bevorderen gepland herstel van het milieu.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Milieuwetgeving en de daaraan gerelateerde nationale milieustrategie en bewustwordings- en navolgingsprogramma's beïnvloeden en verhogen het milieubewustzijn van de burgers, beleidsvoorbereiders en beslissers in de private en publieke sector, waarbij speciale aandacht gegeven wordt aan de vraagstukken van zeespiegelstijging, het beheersen van en/of voorkomen van rampen en de natuureservaten.
2. In het verwerven van hun middelen van bestaan en producten voor de markt gebruiken burgers en bedrijven de hulpbronnen die de natuur verschaft op verantwoorde wijze en de Overheid ziet daarop toe, waar nodig met steun van de internationale ontwikkelingspartners.
3. Op basis van de Milieuwetgeving, de daaraan gerelateerde nationale milieustrategie, het Ontwikkelings Plan 2017-2021 en de districtsplannen, investeren en werken burgers en bedrijven conform hun nationale en internationale verplichtingen aan het herstel van het milieu dat door hun economische of andere activiteiten beschadigd was.
4. Suriname heeft zijn duurzame ontwikkelingsstrategie geïntegreerd in de regionale en internationale milieustrategieën en actieprogramma's en heeft de capaciteit ontwikkeld om vol te participeren in de financierings- en monitoringsprogramma's.
5. Op basis van de Milieuwetgeving en de nationale milieustrategie participeert Suriname in regionale en internationale programma's voor het managen van de CO₂-niveaus in de atmosfeer en het minimaliseren van de schade aan Surinames infrastructuur en economie.

IX.3. Zeespiegelstijging

Zeespiegelstijging is voor de mens één van de voornaamste gevolgen van klimaatverandering. Hoewel meer gedetailleerde en nauwkeurige schattingen van het effect van de stijging van de zeespiegel nodig zijn, wordt

Suriname gezien als één van de tien meest door zeespiegelstijging bedreigde landen, als gelet wordt op het percentage van de bevolking dat in een met onderlopen bedreigd gebied woont. Geschat wordt dat bijkans 73 procent van de bevolking⁵⁹ zeer kwetsbaar en direct getroffen zal worden bij stijging van de zeespiegel met 1 meter 'accelerated sea-level rise' (ASLR) (zie ook onderstaande figuren). Naarmate de geschatte zeespiegelstijging hoger uitvalt, neemt ook de impact meer dan evenredig toe. Voor verhoging van Surinames weerbaarheid voor de effecten van vooral een zeespiegelstijging, zijn er verschillende opties die verder ontwikkeld moeten worden tot uitvoerbare programma's en projecten. Het doel bij de strategische benadering van dit fenomeen is als volgt:

De oevers en kust zijn duurzaam hersteld en/of beschermd tegen de gevolgen van zeespiegelstijging en oevers van meanderende rivieren zijn beschermd.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

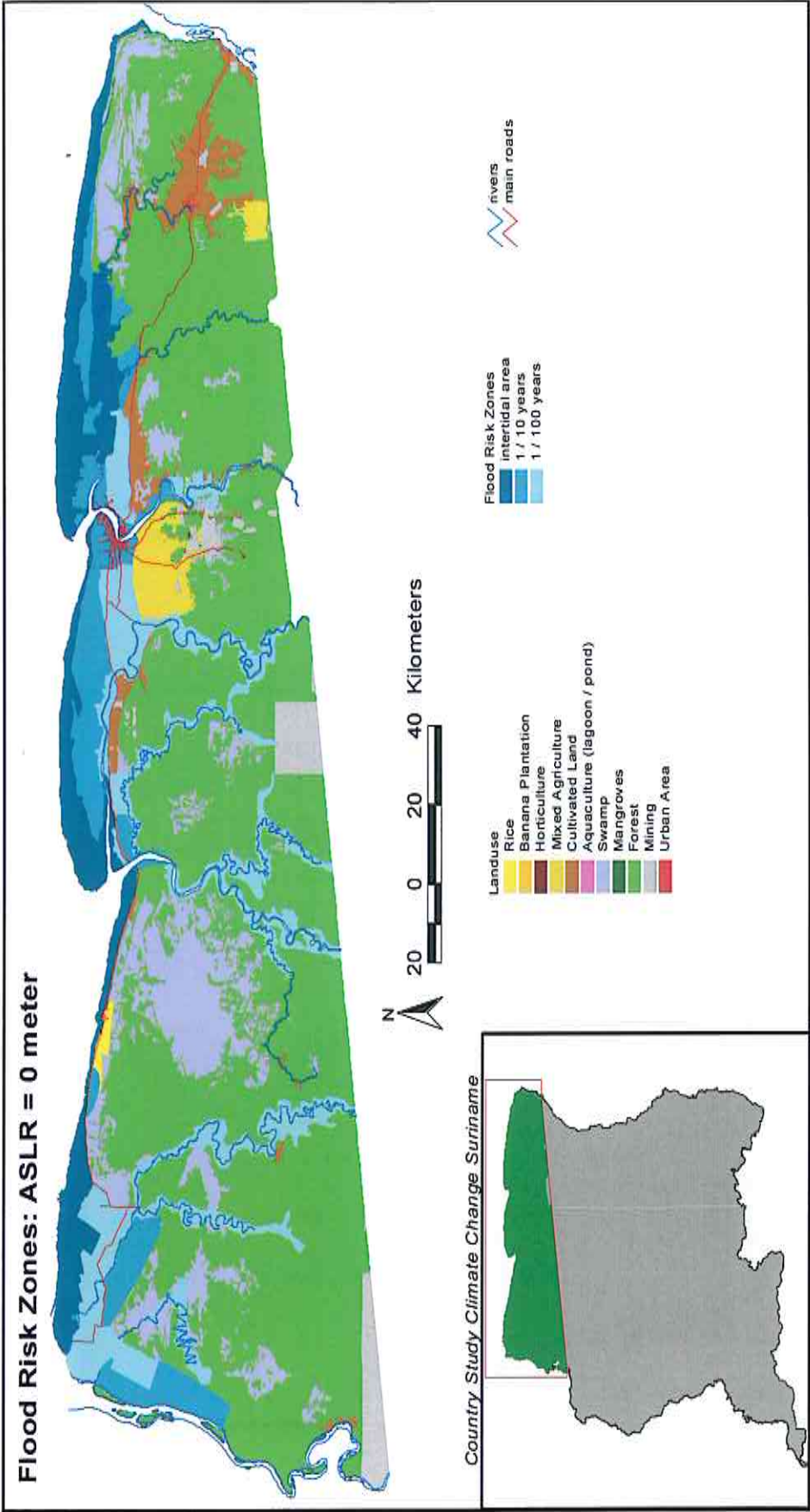
1. Belanghebbenden voeren gezamenlijk en met in achtname van aangepaste wet- en regelgeving een langetermijnstrategie uit die de gevolgen van zeespiegelstijging, schadelijk menselijk handelen of meanderende rivieren, minimaliseert.
2. Vooral in de meest bedreigde gebieden in de kustvlakte is de natuurlijke oever- en kustbescherming hersteld en is verdere oever- en kustdegradatie beperkt door onder andere voorzieningen tegen zeespiegelstijging en schadelijk menselijk handelen die vastgelegd worden in de structuur-, streek- en bestemmingsplannen.
3. De urbane planning heeft de gewenste nederzettingsspatronen uitgewerkt en geïntegreerd in de langetermijnontwikkeling, zoals vastgelegd in het consensusdocument Suriname Vision 2035 en de Middellange Termijn Ontwikkelings Plannen.
4. Surinames strategie en actieprogramma's maken optimaal gebruik van de technische assistentie en hulpfondsen voor het mitigeren van de gevolgen van klimaatverandering, onder meer door nauwe samenwerking met de regionale en internationale organisaties die op dit stuk mandaat hebben.

IX.4. Risico van door Mens of Natuur veroorzaakte Rampen

De strategische aanpak van de potentiële bedreigingen van mens en natuur gaat uit van de volgende categorieën: a) klimaat-gerelateerde rampen (lokale stormen, overstromingen, droogte); b) andere aan de natuur gerelateerde rampen; c) door de mens veroorzaakte rampen, gerelateerd aan productie, transport en opslag van chemicaliën, explosieven en radioactieve stoffen; d) waterbeheer; e) afvalbeheer en d) de verspreiding van besmettelijke ziekten en plagen.

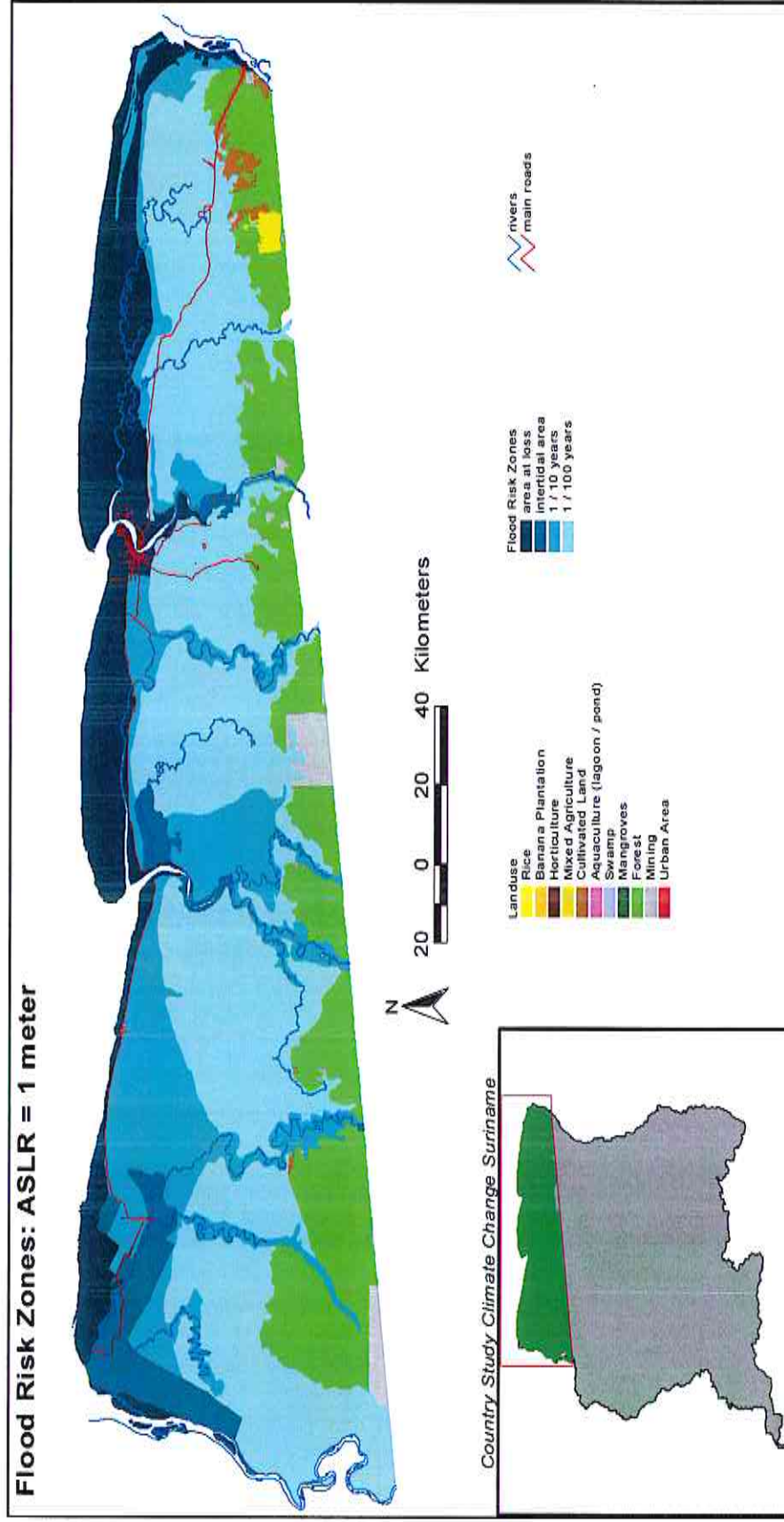
⁵⁹ The Impact of Sea Level Rise on Developing Countries: A Comparative Analysis; Susmita Dasgupta, et al, World Bank, 2007; <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/7174/wps4136.pdf>

Figuur IX.2.1 Situatie zonder Zeespiegelstijging

Bron: Country Study Climate Change Suriname, 1999

Figuur IX.2.2.2 Situatie bij Zeespiegelstijging

Bron: Country Study Climate Change Suriname, 1999

Zeespiegelstijging is slechts één aspect van klimaatverandering. In de United Nations Framework Convention on Climate Change (UN-FCCC) van 1992, werd klimaatverandering gedefinieerd als “een verandering van het klimaat die direct of indirect toegeschreven wordt aan menselijke activiteit die de samenstelling van de wereldatmosfeer wijzigt en die bovenop de natuurlijke klimaatveranderlijkheid waargenomen wordt over vergelijkbare tijdsvakken”. De negatieve gevolgen van klimaatverandering beperken zich niet tot de zeespiegelstijging, maar hebben effect op componenten van het klimaat: wind, neerslag en temperatuur. Deze drie componenten kunnen alleen of gezamenlijk rampen veroorzaken, maar er zijn ook nog door de natuur veroorzaakte rampen, zoals aardbevingen, besmettelijke ziekten en plagen, waarvan het risico zo goed mogelijk moet worden ingeschat. Overeenkomstig het risico, zijn plannen voor het voorkomen of mitigeren van de impact nodig. Daarnaast is er nog het risico van rampen die direct of indirect gevolg zijn van menselijk handelen.

Internationaal is het Sendai Raamwerk voor Rampen Risico Beperking⁶⁰ 2015-2030 het platform voor een strategie en beleid op het stuk van voorkomen en mitigeren van de impact van rampen. Suriname zal een ‘rampen-risico-beperkingsstrategie’ ontwikkelen voor de specifieke planregio’s die voor de elementaire fasen en processen te onderscheiden zijn bij het ontstaan, voorkómen (of voorkómen?) en de respons op rampen en zodoende maatregelen en voorzieningen zal specificeren. Het gaat om de volgende elementaire fasen/processen:

1. Voorbereiding en paraatheid:
 - a) Identificatie van risico’s (gevaarlijke installaties, verwachtbare natuurlijke verschijnselen, vroege waarschuwingssystemen).
 - b) Anticipatie, planning, voorbereiding, en simulatie van respons.
2. Nationale Coördinatie voor respons bij rampen:
 - a) Formeel mandaat en opbouw van informatiesystemen en organisatorische capaciteit.
 - b) Belanghebbenden en netwerken voor rampenrespons.
3. Rehabilitatie en Reconstructie ‘to build back better’: ontwikkelen van actieprogramma’s uitgaande van onderzoek en anticipatie.
4. Netwerken met de internationale en regionale gemeenschap voor technische assistentie en fondsen veilig te stellen bij rampenrespons.

IX.4.1. Productie, Transport en Opslag van Gevaarlijke Stoffen

Voor eind 2017 zal mede op grond van bestaande wet- en regelgeving door de bestaande instituten een inventarisatie gepleegd worden van de bedrijfsinstallaties die als ‘gevaarlijke installaties’ aangemerkt kunnen worden, omdat een ongeluk of incident een ramp kan veroorzaken. Het betreft gevaarlijke stoffen waaronder chemicaliën, giftige stoffen en gassen, explosieven en radio-actieve stoffen. Tevens zal op basis van deze inventarisatie een mechanisme opgezet worden waarmee gemonitord kan worden:

- de uitstoot van schadelijke stoffen in het productieproces;
- het transport en de opslag van gevaarlijke stoffen;
- incidenten in bedrijven met gevaarlijke installaties;
- het aantal mensen dat werkt met of in een werkplek met een gevaarlijke installatie of zo dichtbij een dergelijke installatie woont dat zij bij een ramp direct getroffen kunnen worden

Een meer structurele aanpak van dit rampenrisico zal op basis van een situatieanalyse en risico-onderzoek plaatsvinden, hetgeen de basis zal zijn voor een strategie en actieplan, aanpassing van wet- en regelgeving. Gezien de beperkte capaciteit van Suriname op dit stuk zal met regionale en internationale partners gewerkt worden.

⁶⁰ Het Sendai Raamwerk voor Rampen Risico Beperking 2015-2030, is aangenomen op de Derde VN Wereld Conferentie in 2015. Het is het product van voorbereidingen en consultaties met belanghebbenden vanaf 2012 en onderhandelingen tussen overheden die in 2014 begonnen en ondersteund werden door het VN Bureau voor Rampen Risico Beperking

IX.4.2. Afvalbeheer en Uitstoot van Schadelijke Stoffen

Vooraf in urbane gebieden is de afhandeling van afval van levensbelang voor mens en milieu. Het is hierbij zinvol om een onderscheid te maken naar het type afval en waar het vandaan komt. Zowel gezinshuishoudens als bedrijven produceren enorme hoeveelheden afval en de afhandeling is verschillend, afhankelijk van het soort afval en het risico dat het met zich mee brengt. Kennis van de gevaren, houdingen ten aanzien van het presenteren, bewerken en verwerken van afval en de prijs die men daarvoor bereid is te betalen, worden gedreven door economische, sociale en culturele factoren. Het zijn dus niet slechts de fysieke aspecten van afval die het beleid op dit stuk zullen bepalen. Dan is er nog de optiek vanuit de milieu-invalshoek: de verschillende soorten afval zijn bijzonder schadelijk voor het milieu, zeker voor mensen en dieren, en hebben zo ook een effect op het behoud van biodiversiteit.

Het transport, de bewerking en de opslag of verwerking van afval tot energie of andere producten vereist een multidimensionale aanpak, die de verschillende aspecten bijeenbrengt in een strategie en een plan, waarover met verschillende actoren overeenstemming bereikt moet worden. Dit moet verzekeren dat zij zich committeren aan de doelen, hun eigen rol bij het presenteren, het transport, de verwerking en de opslag van afval en natuurlijk niet in het minst de bereidheid tot gedragsverandering en het delen in kosten.

Tegen deze achtergrond zal als onderdeel van het OP 2017-2021 de strategie voor de afhandeling van afval grondig voorbereid worden en zal ultimo juni 2018 een nationaal plan voor transport, verwerking en opslag van afval ter goedkeuring worden aangeboden aan DNA.

IX.5. Integratie van Milieu, Sociale Vooruitgang en Economische Groei

IX.5.1. Algemeen

Het ideaal van duurzame ontwikkeling wordt breed gedragen in de wereldgemeenschap en de aanname van de DOD in 2016 als programma van internationaal beleid en actie, brengt het bereiken van dit doel dichterbij. Immers, vooral kleine ontwikkelingslanden missen meestal de politieke invloed, de financiële middelen, de capaciteit en de 'beleidsruimte' om geheel op eigen kracht een duurzame ontwikkelingsstrategie te ontwikkelen en uit te voeren. Op alle niveaus moet nog steeds gestreden worden om de DOD-doelen, -principes en actieprogramma's geaccepteerd te krijgen. Anno 2016 betwijfelen sommige grootmachten nog steeds de realiteit van klimaatverandering en dreigen zich terug te trekken uit het Akkoord van Parijs. Dit toont aan dat in de praktijk van het formuleren en uitvoeren van een duurzaam ontwikkelingsbeleid, kleine landen als Suriname nog steeds grote uitdagingen ondervinden. Het is niet alleen het overwinnen van lokale obstakels, maar vooral het opboksen tegen grootmachten, multinationale ondernemingen en internationale financierders die grote invloed hebben op de spelregels in de wereldeconomie.

Suriname wil meer en grotere investeringen aantrekken of zelf plegen die CO₂-emissie en andere vervuiling beperken, energie en andere hulpbronnen efficiënter gebruiken en het verlies van biodiversiteit en schade aan het ecosysteem minimaliseren. Over deze benadering die ook wel de "Green Economy" of "Greening the Economy" genoemd wordt, bestaat er in Suriname vrij brede consensus. Maar aangezien dit een breed ontwikkelingsdoel is en gegeven de beperkte opties die reeds uitgewerkt en bestudeerd zijn, is de vertaalslag van algemeen principe naar operationeel beleid en besluitvorming een grote uitdaging. Intensieve nationale en internationale netwerken zijn nodig om stappen vooruit te maken voor wat betreft:

1. De uitvoering van studies, het uitwerken en becijferen van opties die ondersteunend zijn voor de besluitvorming over duurzamere ontwikkelingsstrategieën, die moeten leiden tot vermindering van de afhankelijkheid van de minerale sector en economische diversificatie onder andere in de dienstverlening, te bevorderen.
2. Uitwerking van operationele richtlijnen of het doen van vergelijkende studies die de besluitvorming over concrete opties om de milieu-impact van de ontwikkeling van de primaire productie, dus

landbouw, bosbouw en mijnbouw minder ingrijpend te maken en milieuschade te herstellen. Ten aanzien van dit laatste zijn de uitgemijnde gebieden een zeer hoge prioriteit in het milieubeleid.

3. Een strategie en actie- en financieringsplan voor de natuurreservaten, parken en beschermde gebieden van Suriname. Dit geheel van strategische doelen en praktische uitvoeringsmaatregelen moet oplossingen presenteren voor de effectieve bescherming, het efficiënt beheren en het op gang brengen van verantwoordelijke, duurzame maar inkomensgenererende activiteiten in deze gebieden, in elk geval voor de personen die daar wonen en werken. Dit moet alvast uitzicht geven op de opties/kansen die Suriname heeft bij het terugdringen van de afhankelijkheid van de minerale sector. In feite zijn het excellent beheer en de bescherming van de natuurreservaten en beschermde gebieden een kernpunt van het milieubeleid en deze gebieden moeten gezien worden als een incubator voor nieuwe concepties voor duurzame ontwikkeling en een groene economie.
4. De ontwikkeling van het strategisch en middellange termijnplan voor energie en elektriciteit, zoals bedoeld in artikel 8 van de Elektriciteitswet van 2016, het Elektriciteits Sector Plan (ESP), waarin de beleidsprioriteiten voor deze planperiode verwerkt zijn, waaronder:
 - a) de overschakeling naar efficiëntere, goedkopere en schonere brandstoffen, waaronder gas en zonlicht, voor de opwekking van elektriciteit voor de gezinnen en de bedrijven (inclusief de productie van aluinaarde) en
 - b) hogere efficiëntie bij het transport en het verbruik van energie in huishoudens en bedrijven.

Deze vier beleidsvoorbereidende activiteiten zijn doorslaggevend voor de besluitvorming over het bijsturen van de bestaande ontwikkelingsrichting en/of alternatieve strategieën. In de onderstaande subparagrafen worden de zorgpunten in het milieubeleid belicht, die bij deze beleidsvoorbereidende activiteiten meegenomen moeten worden, namelijk: bosbeheer, landbeheer, waterbeheer en behoud van biodiversiteit.

IX.5.2. Bosbeheer

Het ongerept natuurbos (14,8 mln ha tropisch bos), dat grotendeels nog in de boezem van de Staat is, wordt in verschillende categorieën onderverdeeld, elk met een eigen economische potentie. Het houtproductiebos (4,5 mln ha) beslaat 30,4 procent van ons totaal tropisch bos. Van het productiebos was per 2015 reeds 62 procent uitgegeven. De integratie van de nationale Ontwikkelings Planning en de regionale planning moet resulteren in structuur- en bestemmingsplannen, die het duurzaam gebruik en beheer van bossen moet vergemakkelijken: versterking van regulerende en toezichthoudende instituten en het betrekken van de lokale bevolking zijn sleutelprincipes in deze benadering. Hierbij wordt rekening gehouden met de oude en bekende uitdagingen, maar ook met nieuwe vraagstukken die verband houden met de planuitvoering in de komende vijf jaren. Het gaat om problemen als verouderde en ontoereikende wetgeving en het beleid rond de uitgave van concessies. Onderbenutting van uitgegeven houtconcessies, verhuur/verpachten van concessies aan derden betekent dat vele (grote) concessies in handen gekomen zijn van buitenlanders. Dit leidt in bepaalde gevallen tot ernstige schade aan het milieu door illegale en overmatige houtkap. Een ander serieus probleem is de ontbossing vanwege mijnbouw. Aan de andere kant zijn er vele kansen voor een beter en duurzamer bosgebruik en -beheer. Uitvoering van onderzoeks- en consultatieprogramma's zal de gegevens en netwerken opleveren, die gebruikt kunnen worden om een strategie en actieplan voor bosbeheer te formuleren voor eind 2017.

Momenteel participeert Suriname actief in het REDD+. Het programma kan een belangrijke rol spelen bij de activiteiten, die op gang moeten komen om Surinames duurzame ontwikkelingsstrategie te operationaliseren. Dit internationaal programma, legt zich toe op het verschaffen van technische bijstand en door toepassing van innovatieve technologie, analyse- en rapportagemethoden, evenals het mobiliseren van financiering.

IX.5.3. Landbeheer

Uit de voorgaande paragraaf is reeds gebleken dat de huidige landdegradatie grotendeels een gevolg is van mijnbouwactiviteiten. Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen: a) over een hele lange periode geaccumuleerde landdegradatie als gevolg van de bauxietproductie, waarbij er weinig of geen herstel heeft

plaats gehad van de milieuschade, in het bijzonder de landdegradatie en b) het voortgaande effect van de huidige mijnbouwactiviteiten in de goudsector.

In de komende planperiode zal Suriname zijn strategie en actieplan voor de beperking en het herstel van landdegradatie formuleren op basis van onderzoek en consultaties met belanghebbenden met de focus op uitgemijnde gebieden. Ten aanzien van de grootschalige landbouwactiviteiten zullen in lijn met de aan te nemen milieuwetgeving, strategieën voor beperking van landdegradatie met belanghebbenden ontwikkeld worden. Cruciaal hierbij is het overeenkomen van standaarden en mechanismen voor toezicht, controle en rapportage.

Het strategisch doel in dit kader is als volgt geformuleerd;

De uitgemijnde en voor landbouw of veeteelt ontboste gebieden zijn in kaart en op empirische data en analyse gebaseerd beleid, standaarden en supervisiemechanismen verzekeren zo goed als mogelijk herstel van milieuschade of minimaliseren onherstelbare milieuschade en vernietiging van ecosystemen.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. De kerninstituten doen toegepast onderzoek in samenwerking met de lokale gemeenschappen in uitgemijnde gebieden.
2. Verantwoordelijke commerciële en andere belanghebbenden dragen bij aan de reconstitutie van uitgemijnde gebieden op basis van gestelde doelen voor grondgebruik en herstel van milieuschade in regionale en streekplannen.
3. Producenten in de land- en bosbouw, regulerende en controlerende instituten evenals lokale gemeenschappen werken samen om milieuschade te minimaliseren door de milieustandaarden en andere normen van verantwoordelijk omgaan met het milieu na te leven en te promoten.

IX.5.4. Waterbeheer

Water is een voorname en waardevolle hulpbron (grondstof) en zal dat in de toekomst steeds meer worden. Het is ook één van de belangrijke hulpbronnen van ons land. Een zwaarwegende norm voor streek- en bestemmingsplannen zal zijn de bescherming van de kwaliteit van zowel bodem- als oppervlaktewater. Daarom is het in kaart brengen van de bestaande en de planning van nieuwe watervoorraden van uiterst belang. De drainage van gebieden is een sleutelvraagstuk van het plannen van een leefbaar en gezond milieu en mede vanuit deze optiek zal bij het ontwikkelen van streek- en bestemmingsplannen ook de berging van water een standaardcomponent van alle regionale plannen worden. Wet- en regelgeving over het gebruik en de ontginning van water zal in de nieuwe planwetgeving ingebouwd worden.

De verontreiniging van Surinames watervoorraden is één van de meest dreigende vraagstukken in het ontwikkelingsproces: hier is de vervuiling van waterwegen, zoals rivieren en kreken, vaak door illegale productieactiviteiten, zoals goudwinning, aan de orde.

Helaas zijn de nodige data om een strategisch plan en actieprogramma te presenteren voor het beheer van water nog niet voor handen; de data zullen vóór het midden van 2018 gepresenteerd worden.

IX.5.5. Behoud van Biodiversiteit

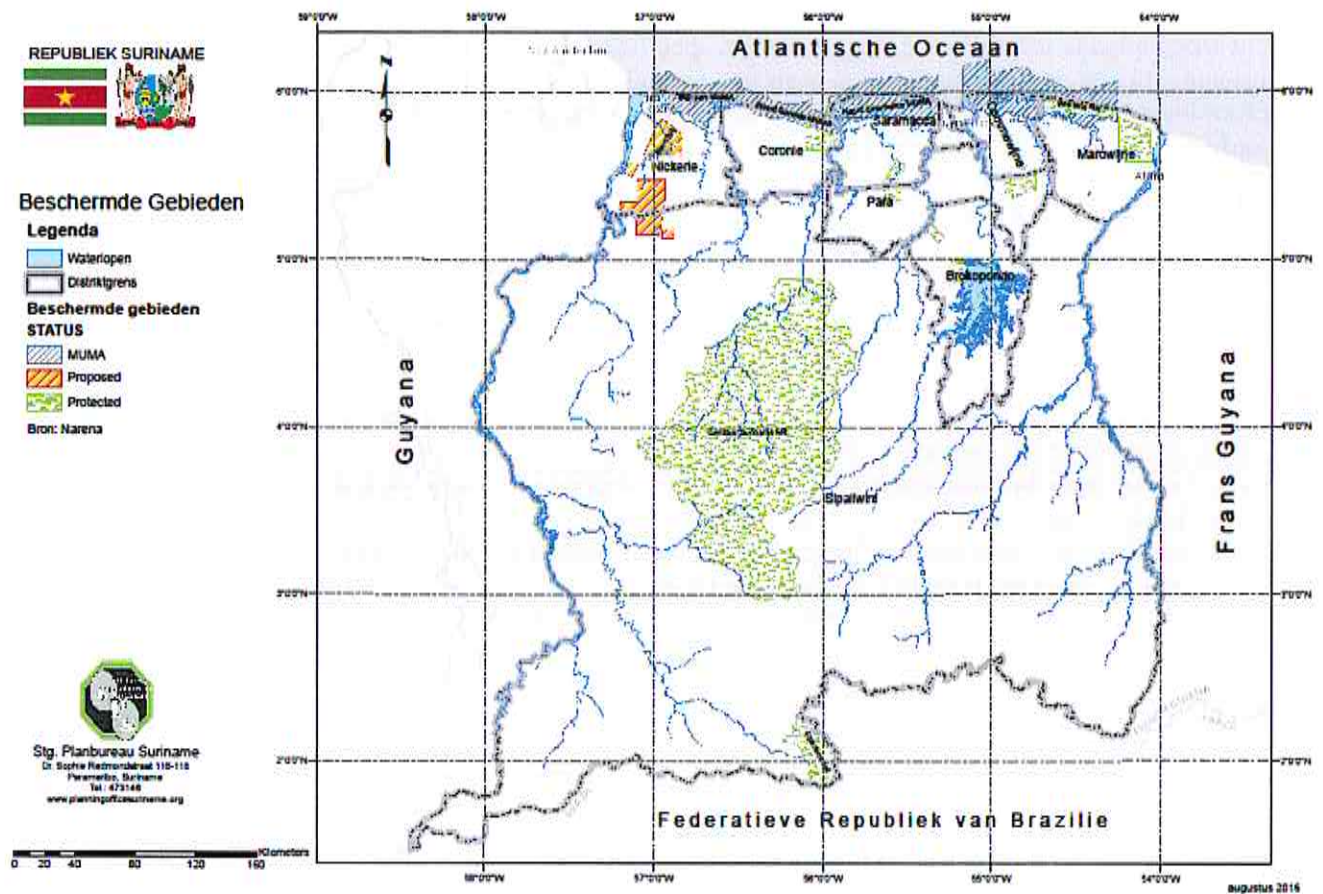
Door grondgebied als natuureservaat, -park of beschermd gebied te bestemmen, heeft Suriname reeds een grote investering gepleegd in het behoud van zijn biodiversiteit. In de milieustrategie is dan ook het beschermen en beheren van deze gebieden de hoogste prioriteit voor behoud van biodiversiteit. Dit betekent natuurlijk niet dat het behoud hiervan buiten deze gebieden onbelangrijk zou zijn. Deze benadering komt in feite neer op prioriteitsstelling en een pragmatische kijk op wat wel en niet mogelijk is. Gegeven de beperkte capaciteit kan Suriname niet over het gehele grondgebied effectief controle en toezicht uitoefenen. Dit wordt duidelijk als de voornaamste factoren die de hoge biodiversiteit van Suriname bedreigen in overweging genomen worden:

- de mijnbouw, in het bijzonder de goudwinning met als specifiek zorgpunt de niet-gereguleerde goudwinning;
- de bosbouw, in het bijzonder de niet-gereguleerde houtkap;
- zowel de legale als illegale jacht en visvangst en handel in beschermde dieren; en
- de mechanische landbouw en het gebruik van landbouwchemicaliën.

Het opbouwen en versterken van de institutionele capaciteit om onderzoeks-, regulerings- en controlerende functies te vervullen door intensieve beheers- en beschermingsprogramma's in de natuurreservaten en beschermde gebieden uit te voeren, zal de biodiversiteit beschermen. Deze opgebouwde capaciteit zal van onschatbare waarde zijn voor pogingen om deze functies over het gehele grondgebied te vervullen. Verder zullen deze ervaringen theoretische en praktische inzichten opleveren om in 2019 een strategie en actieprogramma te formuleren en aan te nemen, specifiek gericht op bescherming van de biodiversiteit van Suriname. Echter, kunnen nu reeds op basis van beschikbare kennis en ervaring en de in paragraaf IX.2 geformuleerde milieustrategie, de volgende belangrijke aspecten van het beleid op dit stuk opgesomd worden:

1. aanneming van de essentiële milieuwetgeving om zinvoller mandaat en actie ter behoud van biodiversiteit en rampenrisico te beperken;
2. promoten, faciliteren en ondersteunen van duurzaam gebruik van de biodiversiteit;
3. reguleren van de toegang tot genetisch materiaal van Suriname, alsook de traditionele kennis en tegelijkertijd het promoten, faciliteren en ondersteunen van lokale aanwending, studie en conservering van materiaal en kennis. Deze maatregelen en acties moeten ook garanderen dat Inheemsen en Marrons een rechtmatig deel krijgen van commerciële en niet-commerciële voordelen en opbrengsten hiervan;
4. voorbereiden en aannemen van een meerjaren onderzoeks- en publicatieprogramma rond Surinamese biodiversiteit;
5. institutionele ontwikkeling in de 'milieusector', waaronder ook begrepen het promoten van sociaal en milieubewust verantwoord ondernemerschap.

Figuur IX.6.5.1 Overzicht Beschermde gebieden Suriname, anno 2016

Bron: Natural Resources and Environmental Assessment (NARENA), bewerking SPS

Hoofdstuk X: Gendergelijkheid en 'Empowerment' van Jongeren

X.1. Genderbeleid

Voor de begripsbepaling kan gender binnen twee kaders worden geplaatst; het biologische en het maatschappelijke kader. Binnen het biologische kader is gender de classificering van de mens aan de hand van aangeboren geslachtskenmerken in man of vrouw.

Het Genderbeleid ressorteert onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken en wordt door het Bureau Gender Aangelegenheden⁶¹ (BGA) geformuleerd, gecoördineerd en geëvalueerd. Beleidsformulering en uitvoering worden gebaseerd op het aangaan van partnerschappen, het analyseren van beschikbare data, het opstellen en aanpassen van wet- en regelgeving en het op gang brengen en vergroten van het genderbewustzijn. Problemen bij het formuleren en uitvoeren van het genderbeleid zijn onder meer:

- Onvoldoende capaciteit om een genderstrategie en -beleid te ontwikkelen, uit te voeren, te monitoren en te evalueren. Om de samenleving in het algemeen en de schoolgaande jeugd in het bijzonder landelijk bewust te maken van gender, opvoeding en mensenrechten (vrouw, man en kind) heeft het BGA een tekort aan kader.
- Onvoldoende statistische en andere informatie, waaronder kwalitatieve data voor specifieke beleidsbepaling en voor het treffen van probleemoplossende interventies. Tegen het stijgend aantal gevallen van huiselijk geweld is in 2015 de Wet Bestrijding Huiselijk Geweld aangenomen, waarbij een slachtoffer een beschermingsbevel kan aanvragen tegen een pleger.
- Onderrapportage van aangiften en het niet aanvragen van een beschermingsbevel tegen huiselijk geweld kunnen mede leiden tot een toename van het aantal partnermoorden.
- Weinig ervaring met en het ontbreken van gender-integratieprocessen, waarbij in de fase van beleidsontwikkeling gelijkheidsdoelen aan alle beleidsdoelen worden toegevoegd, zowel in de publieke als in de private sector. Gender mainstreaming⁶² is het inschattingsproces van de implicaties voor vrouwen en mannen van elke geplande actie, inclusief wetgeving, beleid en programma's op alle gebieden.

Gender⁶³ in maatschappelijke context refereert aan de sociale attributen en kansen die verbonden zijn met het man of vrouw zijn en de relaties tussen vrouwen en mannen en meisjes en jongens evenals de relaties onder vrouwen en die onder mannen. De attributen, kansen en relaties zijn sociaal geconstrueerd en aangeleerd door opvoedingsprocessen. Ze zijn contextueel en tijdgebonden en veranderbaar. Gender bepaalt wat er verwacht, toegestaan en gewaardeerd wordt van een vrouw of een man in een gegeven context. In vele samenlevingen zijn er verschillen en ongelijkheden tussen vrouwen en mannen in toebedeelde verantwoordelijkheden, ondernomen activiteiten, toegang tot en beheer van hulpbronnen alsook besluitvormingsmogelijkheden. Gender is deel van het breder sociaal-cultureel kader met de segmenten klasse, ras, armoede, etniciteit en leeftijd.

Sectorale en nationale ontwikkeling wordt door de mensen, bestaande uit man en vrouw tot stand gebracht. Het is dus van groot belang de maatschappelijke vraagstukken, die de gewenste ontwikkeling negatief kunnen beïnvloeden, te onderzoeken, te analyseren en aan te pakken. Genderdiscriminatie en genderongelijkheid zijn enkele deze vraagstukken.

Er is sprake van genderdiscriminatie wanneer de geslachten op grond van hun rol als man of vrouw worden gediscrimineerd, waardoor hun rechten, kansen en middelen worden beperkt of geheel worden ontnomen. Zowel internationaal als nationaal is het streven derhalve gericht op het realiseren van gendergelijkheid, die onder meer tot uitdrukking komt in gelijke behandeling van mensen van verschillend geslacht, gelijke

⁶¹ Ministerie van Binnenlandse Zaken, Ontwerpbegroting dienstjaar 2017.

⁶² The United Nations Economic and Social Council (ECOSOC 1997/2)

⁶³ <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>

waardering voor genderprestatie, gelijkheid in het maatschappelijk verkeer en gelijke zichtbaarheid, participatie en versterking van zowel vrouwen als mannen. De vijfde⁶⁴ van de zeventien door de VN aangenomen SDG's luidt: "Gendergelijkheid bereiken en alle vrouwen en meisjes versterken".

Gendergelijkheid⁶⁵ impliceert dat vrouwen en mannen dezelfde condities hebben om optimaal hun mensenrechten te realiseren en om bij te dragen aan en voordeel te halen uit economische, sociale, culturele en politieke ontwikkelingen. Gendergelijkheid is dus de gelijke waardering door de samenleving voor overeenkomsten en verschillen tussen mannen en vrouwen en de rollen die ze vervullen. Zij is gebaseerd op vrouwen en mannen die volledige partners zijn in hun gezinnen, buurten en samenleving. Gendergelijkheid begint met gelijke waardering van meisjes en jongens.

Het strategisch doel voor het multidisciplinair beleidsgebied Gender is dat:

Wet- en regelgeving en beleidsuitgangspunten van private en publieke organisaties het recht garanderen op persoonlijke veiligheid en vrijheid van mannen en vrouwen en dat de kansen om hun idealen en talenten te realiseren niet negatief beïnvloed worden door gender stereotypen.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Gelijke toegang tot onderwijs en training voor jongens, meisjes, mannen en vrouwen.
2. Gelijke toegang tot de arbeidsmarkt en de verschillende beroepen, gelijke inkomens, gelijkwaardige arbeidsvoorwaarden voor vrouwen en mannen.
3. Gedegen bescherming tegen huiselijk en seksueel geweld en molest.
4. Gelijkwaardige behandeling in de gezondheidszorg voor de geslachten.
5. Gelijkwaardige participatie van de geslachten in besluitvormende organen en posities.
6. Promotie van wet- en regelgeving en beleid dat gendergelijkheid propageert en bewustwording op gang brengt over de sociale vooruitgang en economische voordelen die hiermee beoogd worden.

X.2. Jongeren

X.2.1. Begripsbepaling

De definitie van de jonge bevolking van een samenleving, kortweg 'jongeren', is internationaal en nationaal onderwerp van voortgaande discussie. Eenduidigheid is op korte termijn niet te verwachten. Dit geldt ook voor het onderscheid tussen kinderen en jongvolwassenen (adolescenten) en in deze twee categorieën te onderscheiden relevante subcategorieën. De onderliggende verschillen van mening zijn enerzijds een gevolg van de vele technische disciplines die betrokken zijn bij deze heterogene doelgroep en anderzijds de verschillen in focus van onderzoek, beleids- en uitvoerende programma's die door betreffende Overheids- en niet-gouvernementele organisaties worden nagestreefd. Ongeacht verschillen in theoretische of beleidsoriëntaties, is het resultaat altijd – in formele zin en op operationeel niveau – een beschrijving van een leeftijdsgroep:

Jongeren, kinderen en jongvolwassenen, zijn personen van een bepaalde leeftijd, minimum en maximumleeftijd, die op grond van de wet recht hebben op een zekere bescherming of bijzondere behandeling. Naast deze formele of wettelijke grondslag zijn er sociale, culturele, religieuze en politieke zwaarwegende redenen om deze groep een speciale plaats te geven in beleids- en ontwikkelingsprogramma's. Zonder de bescherming en vorming van haar jongeren kan een samenleving haar eigen continuïteit niet garanderen: dus de economie, de sociale en culturele verworvenheden komen in gevaar. De formele en beleidsmatige definiëring van jongeren is een voorwaarde voor de systematische operationalisering van de ontwikkelingsuitdaging om de volgende generatie veilig te stellen en hun levenstandaard te verhogen.

⁶⁴ [www:// sustainabledevelopment.un.org/sdgsproposal](http://www.sustainabledevelopment.un.org/sdgsproposal).

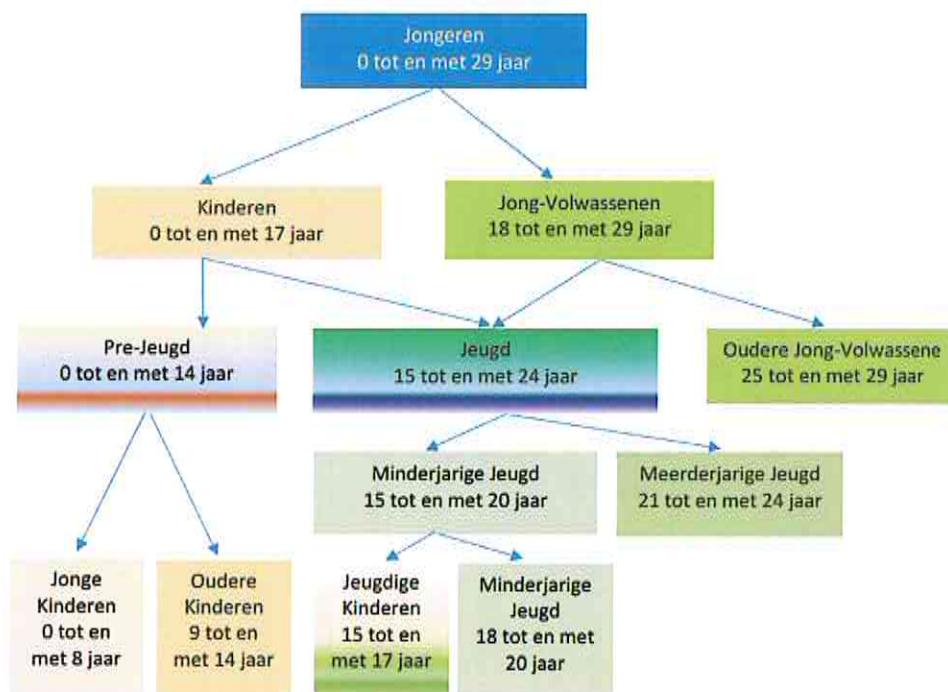
⁶⁵ ABC of Women Worker's Rights and Gender Equality, ILO, Geneva, 2000

Rekening houdend met de internationale standaarden op dit stuk⁶⁶, de regionale⁶⁷ en nationale discussie⁶⁸, de Surinaamse wetgeving en de uitgangspunten van de ontwikkelingsstrategie van het OP 2017-2021 worden **jongeren** gedefinieerd als alle personen die de leeftijd van 30 jaar nog niet bereikt hebben: dus personen tot en met 29 jaar. Hierbij worden twee basis-deelgroepen onderscheiden:

1. Kinderen⁶⁹: personen die de leeftijd van 18 jaar nog niet bereikt hebben. Hierbij wordt verwezen naar de Conventie van de Rechten van het Kind en de vigerende Surinaamse wetgeving (zie onderstaand Schematisch overzicht van relevante subgroepen van Jongeren).
2. Jongvolwassenen (adolescenten): personen in de leeftijdsgroep 18 tot en (met) 29 jaar die de transitiefase doormaken van *afhankelijk kind* naar *onafhankelijke volwassenheid*, in het besef dat de leden van de gemeenschap wederzijds afhankelijk zijn van elkaar.

Gegeven deze brede leeftijdscategorieën is het voor de strategische planning, het beleidsonderzoek en de beleids- en actieprogramma's essentieel deelcategorieën te onderscheiden en te definiëren. Deze hoeven niet onveranderlijk en uniform te zijn en ook wordt hier nadrukkelijk gewezen op overlappingsen die in praktische en juridische zin onvermijdelijk zijn. Zoals internationaal gebruikelijk is, kunnen de grenzen van leeftijdscategorieën afhankelijk van de aard van de doelgroep en de doelen van de (beleids)interventie, bijgesteld worden. De illustratie hiervan is de belangrijke categorie 'jeugd' die internationaal, in elk geval voor statistische doeleinden, gestandaardiseerd is op 15 tot en met 24 jaar. Zij overlapt echter de twee bovengenoemde basisgroepen 'kinderen en jongvolwassenen'.

Schema X.2.1 subcategorieën van Jongeren

Bron: SPS

⁶⁶ Hiertoe worden ook gerekend de gestandaardiseerde (statistische) MDG/SDG-indicatoren of sleutelindicatoren van de VN/UNICEF

⁶⁷ Zie onder meer het CARICOM-document Youth Development en de Verklaring van Paramaribo van januari 2010.

⁶⁸ Hierbij wordt onder meer verwezen naar het 'Integraal beleidsplan voor kinderen en adolescenten: Het Actieprogramma 2012-2016' (Presidentiële Werkgroep Integraal Jeugd- en Kinderbeleid, Maart 2013).

⁶⁹ Volgens de Internationale Conventie van de Rechten van het Kind is een kind elke persoon beneden de leeftijd van 18 jaar, tenzij de wet van een specifiek land de wettelijke leeftijd voor volwassenheid anders definieert. De internationale gemeenschap moedigt landen aan om deze internationale definitie te volgen en de wetgeving dienovereenkomstig vast te stellen.

Schema X.2.2: Overzicht van relevante subcategorieën van Jongeren

Kinderen										Jongeren: Jong volwassenen 18 tot en met 29 jaar										Oudere Jeugd	
Pre-Jeugd 0 tot 12 jaar										Jeugd 15 tot 24											
Jonge Kinderen Early childhood Development Absoluut verbod op werk										Oudere Kinderen Verbod op werk tot en met 14 jaar, voor 15-17 jaar verbod op werk anders dan als component van onderwijs ("on-the-job-training")										Jong volwassenen 18 tot en met 29 jaar	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.											
Zugeling <1	1 < 3	3 < 4	4 < 6	6 < 9	9 < 12	Jong Schoolkind 13 < 15	Ouder Schoolkind 15 < 18	Minderjarige Jong-Volwassenen 18 < 21	Meerderjarige Jong-Volwassenen 21 < 25	Oudere Jeugd 25 < 30											
								</													

Bron: SPS

X.2.2. Strategische Benadering

Te oordelen naar de door de VN geformuleerde definitie is jeugd⁷⁰ een vloeiende categorie in plaats van een vaste leeftijdsgroep. Het strategisch ontwikkelingsdoel is als volgt geformuleerd:

In het beleid onderscheiden doelgroepen van jongeren worden intensief beschermd door effectievere wetgeving en speciale instituten en het hervormd onderwijs, programma's voor sport, cultuur en gemeenschapswerk stimuleren en faciliteren jongeren hun talenten, zelfrespect, persoonlijkheid, creativiteit en medezeggenschap te ontwikkelen, wat hun ontplooiingskansen op de arbeidsmarkt en in het leven verhoogt.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. Effectievere wetgeving en deskundigen van specialistische instituten bieden aan onderscheiden doelgroepen effectieve bescherming, zorg en begeleiding, en speciale programma's verschaffen bijzondere voorzieningen voor kwetsbare kinderen en jonge adolescenten, die slachtoffers zijn geweest van verwaarlozing, molest, geweld of crimineel gedrag.
2. Het hervormd onderwijs is beter in staat de leerprestaties van de jongeren in onze multiculturele en veeltalige samenleving succesvol te verhogen en de grote behoefte aan remedial onderwijs is geprioriteerd, waardoor opgelopen achterstanden vroegtijdig ontdekt en verholpen kunnen worden.
3. Jeugdprogramma's voor sport, cultuur en gemeenschapswerk stimuleren en faciliteren jongeren hun talenten, zelfrespect, persoonlijkheid en creativiteit te ontwikkelen.
4. Innovatieve actieve beleidsprogramma's voor de arbeidsmarkt ten behoeve van jongeren verhogen hun kansen op de arbeidsmarkt en verkleinen de tijd die nodig is voor de transitie van school naar werk.
5. Jeugdigen hebben inspraak in het beleid en programma's die hen direct of indirect raken via formele of informele instituties.

Het Ministerie van Sport- en Jeugdzaken is in samenwerking met de ministeries van Onderwijs Wetenschap en Cultuur, Arbeid, Justitie en Politie, Sociale Zaken en Volkshuisvesting, en Volksgezondheid belast met de zorg voor een gecoördineerd en planmatig jeugdbeleid, de bevordering van de ontwikkeling en begeleiding van de jeugd buiten schoolverband.

X.2.3. Operationele Programma's en Projecten

Voor het integreren van de behoeften en belangen van jongeren in de strategische Ontwikkelings Plannen zijn onderzoek, beleidsformulering, monitoring en evaluatie noodzakelijk, voortbouwend op reeds verricht werk van onder meer de Presidentiële Commissie voor een Integraal Kind- en Jeugdbeleid (2013). Betrokkenheid van de doelgroepen in het gehele beleidsproces is van doorslaggevend belang, vooral bij de verdere uitwerking van:

1. een integrale benadering van de kind- en jeugdproblematiek, die uiteindelijk moet resulteren in een analytisch raamwerk, dat strategische probleemgebieden identificeert voor interventie en de wederzijdse relaties tussen die gebieden. Immers, problemen van jongeren kunnen in feite niet los gezien worden van de problematiek van hun ouders of de gemeenschap waarin ze leven: armoede, onvoldoende werkgelegenheid, kinderarbeid, onderwijsproblematiek, huiselijk geweld en ernstig tekortschietende beleids- en uitvoeringscapaciteit van vooral het staatsapparaat. Een dergelijk analytisch raamwerk, dat de strategische beleidsgebieden in kaart brengt, is onmisbaar voor het ontwikkelen van praktische beleidsdoelen en actieprogramma's in de cross-cutting benadering.
2. Het onderscheiden en definiëren van beleidsrelevante subcategorieën van kinderen en jonge adolescenten: het 'Schematisch Overzicht van Relevante Subgroepen van Jongeren' op de

⁷⁰ <http://www.un.org/esa/socdev/d...ct-sheets/youth-definition.pdf>

volgende pagina kan hieraan een bijdrage leveren. Consensus over de voor het beleid te hanteren subcategorieën zal de beleidsgebieden zoals genoemd in punt 1 meer operationele waarde geven. Daarnaast is dit nodig, omdat de leeftijdscategorie 'jongeren' zo uiteenlopend en veelzijdig is, van zuigelingen tot oudere jeugd (25-29 jaar), dat het onwerkbaar is voor beleids- en actieprogramma's.

Aanvullend op deze behoefte aan een analytisch raamwerk voor de probleem- en beleidsgebieden dat ook relevante subleeftijdscategorieën definieert, zijn er op het gebied van beleidsformulering en ontwikkeling van geïntegreerde actieprogramma's voor jongeren, de volgende uitdagingen:

1. Het onderscheiden van doelgroepen waarvoor speciale strategieën en ontwikkelingsuitkomsten geformuleerd moeten worden en profielen die als focus van interventie en dus de basis van operationele programma's kunnen worden.
2. Het ontwikkelen van geïntegreerde (standaard)producten aan kinderen en jongeren die een hoger rendement hebben omdat:
 - a) steun, geld-transfers voor kinderen, diensten en participatie niet meer als geïsoleerde maatregelen door aparte instanties geleverd worden, maar in samenhang met elkaar, in een bepaalde (sociale) setting. Hierdoor is de impact van de interventie groter.
 - b) De uitdaging is om de respons op behoeften, de realisatie van rechten en het vergroten van ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren te plannen in termen van haalbare operationele programma's, rekening houdend met de beschikbare capaciteiten van bestaande en nieuwe instituten: dus mensen, faciliteiten en (financiële) middelen. Gedacht moet worden aan settings, zoals het onderwijs, de arbeidsverhouding of werkgelegenheidsprojecten, gezondheidszorgorganisaties, gemeenschapsorganisaties (buurtwerk), sport en armoedebestrijding.
3. Het uitzetten van een pad voor institutionele ontwikkeling en wetgeving in het belang van jongeren als onderdeel van de Suriname Vision 2035. Het gaat om het bereiken van consensus over de langetermijn-ontwikkelingsdoelen voor jongeren en welke dringende institutionele veranderingen en wetgeving nodig zijn. Hierbij wordt vooral gedacht aan institutionele verandering, die uitsluiting van bepaalde groepen van jongeren moet voorkomen en hun empowerment moet bevorderen.
4. Het ontwikkelen van culturele programma's, die de zelfwaardering en de weerbaarheid van jongeren kunnen versterken alsook de integratie van die programma's in lokale projecten en actieprogramma's.
5. Het stimuleren van zelfwerkzaamheid en het scheppen van werkgelegenheid door economische diversificatie

Het Integraal Kinder- en Adolescentenbeleid (IKA-beleid) garandeert jongeren (0 - 30 jaar) in ons land optimale ontwikkelingskansen en bescherming, zodat ze kunnen opgroeien tot competente volwassenen, die adequaat participeren in een steeds meer globaliserende wereld.

Het integraal beleidsplan voor kinderen en adolescenten, het Actieprogramma 2012-2016, richt zich onder andere op de volgende beleidsdimensies:

1. Bescherming van kwetsbare kinderen; bestrijding van geweld en misbruik.
2. Capaciteitsontwikkeling bij verschillende instituten om ontwikkelingsachterstanden te identificeren, te voorkomen en te verhelpen.

In deze planperiode zal met alle belanghebbenden gewerkt worden aan het uitwerken en operationaliseren van het cross-cuttingkarakter van Surinames ontwikkelingsstrategie voor jongeren. Middels een jeugdcongres zal in 2018 de verdere uitwerking van de genoemde beleidsdimensies in strategieën ontwikkeld worden.

Deel 5: Financierings- en Uitvoeringsmodaliteiten

Hoofdstuk XI: Financiering van het Ontwikkelings Plan 2017-2021

XI.1. Uitgangspunten

XI.1.1. Hoe is de Ontwikkelingsinspanning tot nu toe Gefinancierd?

Tot de eerste helft van de jaren tachtig van de vorige eeuw waren schenkingen uit Nederlandse Hulp Allocatie Suriname (NHAS) vrijwel de enige bron voor financiering van (ontwikkelings-)investeringen: andere bronnen en landen waren praktisch verwaarloosbaar. In feite was deze financiering geïnstitutionaliseerd in politiek-bestuurlijke systemen, het plan- en beleidsformatieproces en het fiscaal systeem. Daarnaast waren de jaarlijkse overmakingen, in de orde van USD 150 tot 200 mln, essentieel geworden voor de monetaire stabiliteit. Hoewel een historisch verklaarbaar en voor partijen een politiek coulant arrangement, was het inherent conflicterend en de twee landen hebben niet-succesvol geworsteld met de daaruit voortvloeiende economisch-strategische, politieke en procesmatige uitdagingen. Inmiddels is de ontwikkelingssamenwerking met Nederland, zeker in praktisch opzicht, geëindigd en steeds meer slechts onderwerp voor geschiedschrijvers. Bij de discussie over een (nieuwe) strategie voor het financieren van de ontwikkelingsinvesteringen wordt echter door sommigen weemoedig teruggedacht aan de periode van 'grote schenkingen'. Bij het uitwerken van een nieuwe financieringsstrategie is het van belang de feiten rond NHAS samen te vatten:

- a. De omvang van NHAS-bestedingen was na de piek van 1980-1982, jaarlijks gemiddeld USD 29 mln met een piek van USD 52 mln in 1992.
- b. In 2010 zijn de in 1975 overeengekomen gelden (praktisch) geheel opgebraakt. Hierdoor is ook de relatie tussen beiden landen feitelijk verlopen, terwijl partijen in anticipatie hierop als onderdeel van het Meerjaren Ontwikkelings Programma 2006-2010 formeel, noch praktisch een nieuwe overeenkomst voorbereid hebben, noch zich rekenschap gegeven hebben van:
 - de bijzondere relatie tussen Suriname en Nederland en hoe deze vorm te geven in een ontwikkelingssamenwerkingsrelatie;
 - de verder gevorderde ontwikkeling van Suriname als onafhankelijke Staat, zijn integratie in de wereld, de Caribische en de Zuid-Amerikaanse regio, evenals de nieuwe inzichten en opties voor financiering van zijn ontwikkeling;
 - het veranderde internationale klimaat, de strategieën, processen en geldstromen in de ontwikkelingssamenwerking; en
 - de diepgaande wijzigingen in het Nederlands Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid op gebieden zoals de functionele instituten, faciliteiten, normen, procedures en geldstromen.

Inmiddels zijn Suriname en Nederland elkaar ontgroeid in de ontwikkelingssamenwerkingsrelatie. De noodzaak om een betere spreiding en sturing van de financieringsbronnen te realiseren, is het argument om een solide financieringsstrategie voor het Ontwikkelings Plan 2017-2021 te ontwikkelen. Hieronder wordt dieper ingegaan op deze strategie.

XI.1.2. Internationale Ontwikkelingssamenwerking: Gangbare Financieringsbronnen

In de afgelopen vijftien jaar is ontwikkelingssamenwerking in de wereld aanmerkelijk veranderd. In de periode 2003-2014 nemen de netto-verstrekke fondsen aan ontwikkelingslanden afkomstig van de Development Assistant Committee (DAC)⁷¹ toe, en wel van USD 145,8 mld naar USD 577 mld (zie tabel XI.1.2.1). Dit is een groei van circa 300 procent in tien jaar, terwijl de verstrekke fondsen in 2014 circa 1,2 procent uitmaken van het BNI van de donorlanden. De meeste fondsen (circa 60 procent) zijn in 2009 -

⁷¹ Tot de DAC-landen, allen lid van de OECD, behoren: Australië, Oostenrijk, België, Canada, Tsjechië, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, IJsland, Ierland, Italië, Japan, Korea, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Polen, Portugal, Slowakije, Slovenië, Spanje, Zweden, Zwitserland, Engeland, de VSA en de EU.

2014 verstrekt aan ontwikkelingslanden in Afrika en Azië, terwijl het percentage ten behoeve van de Amerikaanse ontwikkelingslanden gemiddeld 11 procent bedraagt.

Tabel XI.1.2.1 Netto verstrekte fondsen van de DAC-landen aan ontwikkelingslanden 2003-2014 (in mld USD)

Netto-trekkingen	2003-2004	2011	2012	2013	2014
I. "Official Development Assistance" (ODA) (A + B)	74,9	135,0	126,9	134,8	137,2
ODA in procenten van het BNI van de landen	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
A. Bilaterale ODA	52,4	94,8	88,4	93,5	94,7
B. Contributie aan Multilaterale Instituten	22,4	40,2	38,5	41,3	42,6
II. Netto-stromen van andere officiële fondsen (C + D)	-2,9	7,3	9,8	7,0	4,6
C. Andere Bilaterale Fondsen (1 + 2)	-2,9	7,6	10,7	7,0	4,7
1. Officiële exportkredieten	-2,1	2,4	3,8	2,8	2,7
2. Aandelen en andere bilaterale activa	-0,8	5,2	6,9	4,2	2,0
D. Multilaterale Instituten	0,0	-0,3	-0,9	0,0	-0,1
III. Schenkingen van private "Voluntary Agencies"	10,8	34,8	35,4	34,2	32,2
IV. Private fondsen op basis van langetermijnmarkt condities	63,0	327,5	307,0	275,0	402,9
1. Directe investeringen	65,2	220,5	205,5	166,2	189,6
2. Private exportkredieten	4,4	10,6	9,1	15,9	3,3
3. Bilaterale portefeuille-investeringen	-4,9	105,7	93,3	84,6	207,0
4. Effecten (securities) van multilaterale instituten	-1,8	-9,3	-0,9	8,3	3,0
V. Totaal netto verstrekte fondsen	145,8	504,6	479,0	451,1	577,0
Totaal netto verstrekte fondsen in procenten van het BNI van de landen	0,5	1,1	1,1	1,0	1,2

Bron: OECD

De samenstelling van verstrekte fondsen aan ontwikkelingslanden is in deze periode significant veranderd. Was het zo dat in 2003-2004, 52 procent van de fondsen uit ontwikkelingshulp (ODA) bestond, in 2014 was dit aandeel slechts 24 procent (zie tabel X1.1.2.2). Het aandeel van verstrekte ontwikkelingshulp maakt circa 0,3 procent uit van het BNI van de donorlanden en is nog steeds beneden het internationaal overeengekomen aandeel van 0,7 procent.

Kapitaaltoevoer van de DAC-landen naar ontwikkelingslanden, betreft thans thans grotendeels particuliere kapitaalstromen tegen langetermijn-marktcondities met name: directe investeringen, exportkredieten, bilaterale portefeuille-investeringen⁷² en participatie in effecten van multilaterale instituten⁷³. Het aandeel van kapitaaltoevoer uit particuliere fondsen steeg in 2003-2004 van 43 naar 70 procent in 2014.

De conclusie is dat, alhoewel ontwikkelingshulp – zowel bilaterale, multilaterale alsook particuliere schenkingen en concessionele leningen – in absolute termen in de afgelopen jaren is toegenomen, deze ten opzichte van particulier kapitaalstromen minder sterk stijgt. De eisen bij het aanwerven van schenkingen en concessionele fondsen door de ontwikkelingslanden zijn zeer hoog en de besteding daarvan wordt nauw gemonitord door de donorlanden en multilaterale instituten. De bestemming van de middelen is ook langzaam aan het verschuiven. In 2013-2014 bijvoorbeeld was het aandeel van humanitaire hulp ten opzichte van 1993-1994 verdubbeld als gevolg van het vluchtelingenprobleem in de wereld, terwijl het aandeel van grondstoffenhulp en technische assistentie aanmerkelijk was gedaald. Een groot deel van de middelen (47 procent in 1993-1994 en 56 procent in 2013-2014) wordt nog steeds besteed aan de sociale, administratieve en economische infrastructuur in de ontwikkelingslanden (zie tabel X1.1.2.3).

⁷² Bilaterale portefeuille-investeringen zijn investeringen in aandelen, waardepapieren en andere investeringen die niet het karakter hebben van een directe investering.

⁷³ Men gaat ervan uit dat door te investeren in of fondsen te verstrekken aan multilaterale instituten, dit uiteindelijk de ontwikkelingslanden ten goede komt.

Tabel XI.1.2.2 Aandeel diverse componenten in totale netto verstrekte fondsen van de DAC-landen aan ontwikkelingslanden 2003-2014 (in procenten)

	2003-2004	2011	2012	2013	2014
"Official Development Assistance" (ODA)	52	27	27	30	24
Netto-stromen van andere officiële fondsen	-2	1	2	2	1
Schenkeningen door private "Voluntary Agencies"	7	7	7	8	5
Private fondsen op basis van lange-termijn-marktcondities	43	65	64	61	70
Totaal netto verstrekte fondsen	100	100	100	100	100

Bron: OECD, bewerking SPS

Men is thans internationaal overeengekomen dat het accent bij het verstrekken van fondsen, inclusief ontwikkelingshulp en milieufondsen, gelegd moet worden op bestedingen die duurzame ontwikkeling in de bestemmingslanden garanderen. De concessionele fondsen moeten naar landen gaan waar de nood, gezien hun investerings- en ontwikkelingsniveau, het grootst is. De effectiviteit van de ontwikkelingssamenwerking moet verhoogd worden, waarbij fragmentatie van verstrekte fondsen door diverse donoren steeds verminderd wordt. Er moet een verbetering komen in de onderlinge samenwerking en coördinatie van toegewezen fondsen door donorlanden. Landen moeten de gelegenheid krijgen om de fondsen te besteden aan hun eigen uitgezette ontwikkelingsstrategie om duurzame ontwikkeling te realiseren.

Tabel XI.1.2.3 Besteding ontwikkelingshulp van DAC-landen in procenten

	1993-1994	2013-2014
Sociale en administratieve infrastructuur	27	37
Economische infrastructuur	20	19
Landbouw	7	5
Industrie	4	2
Grondstoffenhulp en technische assistentie	10	3
Humanitaire hulp	5	11
Andere besteding	27	23
Totaal	100	100

Bron: OECD

XI.2. Financieringsstrategie

XI.2.1. Omvang van de Investeringsinspanning

In het OP 2017-2021 is de financieringsbehoefte met behulp van twee methoden bepaald: a) Projecties middels de rekenmodellen van het SPS, die de investeringsbehoefte indiceren, gegeven de bbp-groeidoelstelling of b) Sommering van de programma- en projectbegrotingen van i) de publieke sector (lijnministeries en soortgelijke overheidsinstituten) en ii) de particuliere investeringen (bedrijven en gezinnen). Aangezien de informatie over de voorgenomen private investeringen zeer slecht is, wordt deze grootte geschat. Het is een zogenaamd residu, het verschil tussen de totale en publieke investeringen. Voor de drie groeiprojecties die in paragraaf I.4 gepresenteerd zijn, worden de totale investeringen in tabel XI.2.1.1 aangegeven. Deze projecties verwijzen naar de som van alle investeringen van de particuliere sector (bedrijven en gezinnen) en de publieke sector, inclusief de zogenaamde voorraadmutaties. Uit deze tabel blijkt duidelijk dat elk van deze projecties een ander niveau van ontwikkelingsinvesteringen vereist: een lagere bbp-groeidoelstelling vereist begrijpelijkerwijs een lager investeringsvolume.

Tabel XI.2.1.1 Macro economische projectie van investeringen* voor het Ontwikkelings Plan 2017-2021 (in mld USD)

Baseline	7,6
Gewenste groeiprojectie	9,7
Pessimistische groeiprojectie	6,4

* Dit is de som van de investeringen van publieke en private (bedrijven en gezinnen) organisaties/personen en uitgaande van het bereiken van een bbp per capita USD 8500 in 2021 (gewenste groeiprojectie)

Bron: Surya-model en bbp-rekenmodel, SPS

De andere methode voor het indiceren van de financieringsbehoefte, optellen van geraamde kosten van voorgenomen beleidsprogramma- en projectbegrotingen, levert voor de publieke sector de schattingen op die gepresenteerd zijn in tabel XI.2.1.2. Hierbij is er gewerkt met de programma's en projecten die a) opgenomen zijn in de ontwerpbegroting 2017 (Jaarplan 2017) en b) de inventarisatie van voorgenomen programma's en projecten van lijnministeries en onder hen ressorterende overheidsinstituten die aangeboden zijn (moeten worden) voor financiering bij externe financiers.

Tabel XI.2.1.2 Geraamde publieke ontwikkelingsinvesteringen in de periode 2017-2021

Code	Vier ontwikkelingszuilen en functionele gebieden	Bronnen voor de ontwikkelingsfinanciering in de planperiode 2017-2021					
		Totaal		Overheidsinkomsten*		Buitenlandse bronnen**	
		Mln USD	%	Mln USD	%	Mln USD	%
1.0	Verhoging van de ontwikkelingscapaciteit w.o.:	2.308	32	564	14	1.745	55
11	Infrastructuur, energie/water, transport en communicatie	1.987	27	324	8	1.664	52
12	Menselijk kapitaal, kennissector, ondernemerschap, institutionele ontwikkeling, inclusief Hervorming	212	3	141	3	72	2
13	Staatsapparaat	108	1	99	2	9	0
20	Economische groei en diversificatie	410	6	47	1	363	11
30	Sociale vooruitgang gebaseerd op solidariteit	2.631	36	1.871	46	760	24
31	Verminderen van institutionele ongelijkheid	557	8	394	10	163	5
32	Versterken van sociale beschermingsmechanismen	613	8	411	10	202	6
33	Anders, w.o. Onderwijs en Gezondheidszorg	1.461	20	1.066	26	395	12
40	Milieu: bescherming en duurzame benutting van het milieu	45	1	43	1	2	0
40	Milieustrategie	45	1	43	1	2	0
50	Cross-cutting issues	1.888	26	1.586	39	302	10
51	Algemene strategische vraagstukken	1.491	20	1.491	36	0	0
52	Regionale ontwikkeling	373	5	75	2	298	9
53	Integratie van gender-issues	4	0	0	0	3	0
54	Integratie van jeugd-issues	20	0	20	0	-	-
60	Financiering van de ontwikkelingsinvesteringen	-	-	-	-	-	-
70	Implementatie, monitoring en evaluatie	-	-	-	-	-	-
	Totaal	7.282	100	4.110	100	3.172	100

Bron: SPS

* Het betreft hier de reguliere of lopende inkomsten van de Overheid

** Het betreft hier alle bronnen voor de financiering van de onderzoeksinspanning inclusief schenkingen en leningen van de ontwikkelingspartners, evenals commerciële leningen

Uit tabel XI.2.1.2 blijkt dat de geraamde overheidsinvesteringen gedurende de planperiode afgerond kunnen worden op USD 7,3 mld, terwijl in de baseline de totale publieke en private investeringen in de economie geschat worden op USD 8,1 mld. De overheidsinvesteringen zouden in de baseline dus ruim 90 procent van de totale investeringen bedragen, wat beleidsmatig een uitdaging genoemd kan worden. Opgemerkt moet worden dat ook deze discrepantie een weerspiegeling is van de verschillen tussen de ramingen in de begroting van de overheidsinkomsten en -uitgaven en de schattingen en projecties gemaakt door het Planbureau met de in gebruik zijnde rekenmodellen.

Aangezien het aandeel van het overheidsinvesteringsprogramma zo een groot deel vormt van de totale publieke en private investeringen voor deze planperiode, is door het Planbureau een zogenaamde beleidssimulatie uitgewerkt die in de tabel (zie Tabel XI.2.1.3) gepresenteerd wordt. In navolging van het besluit om voor het OP 2017-2021 drie groeiprojecties uit te werken, is in deze beleidssimulatie een selectie gemaakt uit het totaal van de geïnventariseerde programma's en projecten uitgaande van:

- De initiële situatieanalyse van het betreffend beleidsgebied, het OP, de ontwikkelingsdoelen en -uitkomsten zoals geformuleerd voor deze planperiode.

- b. De kans op succesvolle afronding van het project in 2017 of 2018 waarbij de kans op het veilig stellen, dus het aantrekken van financiering een belangrijke factor is.
- c. De uitvoeringscapaciteit.
- d. Het verhogen van de kansen van het particulier initiatief om te investeren. Hierbij wordt er van uitgegaan dat de geselecteerde programma's of projecten aangeboden zullen worden aan de private sector als investeringsmogelijkheden door ze te verschuiven naar een verzameling van private sectorprogramma's/projecten waarvoor incentieven geboden worden en die gepromoot moeten worden.

De door de Overheid te mobiliseren externe/buitenlandse financiering wordt dan teruggebracht van USD 3.172 mln naar USD 1.652 mln. De ontwikkelingsinvesteringen die rechtstreeks gefinancierd moeten worden uit de Overheidsbegroting zouden in deze simulatie teruglopen van SRD 30,8 mld (USD 4,1 mld) naar SRD 28,7 mld (USD 3,5 mld). Het rekencentrum van het Planbureau zal deze beleidssimulatie verder macro-economisch becijferen om na te gaan of en welke (andere) macro-economische voordelen behaald kunnen worden met een dergelijke benadering.

XI.2.2. Investeringsstrategie en Actieplan Ontwikkelings Plan 2017- 2021

Zoals aanbevolen door de internationale ontwikkelingspartners zal Suriname een gebalanceerde financieringsstrategie en een actieplan samenstellen voor de financiering van het OP 2017-2021. Hierbij wordt uitgegaan van de vier basisbronnen:

- 1. Surinaamse fondsen:
 - a) Overheidsinkomsten of -besparingen en
 - b) private inkomens of besparingen.
- 2. Internationale fondsen
 - a) publieke fondsen: fondsen van publieke multilaterale organisaties of fondsen beschikbaar gesteld door bevriende landen en
 - b) Directe Buitenlandse Investerings (DBI/FDI) of fondsen van internationale non-profit organisaties.

Uit tabel 18 in de Statistische Annex is het duidelijk dat Suriname sinds het begin van dit millennium steeds meer ontwikkelingsinvesteringen uit de lopende begroting, dus uit Overheidsinkomsten, heeft gefinancierd. Zeker na de substantiële toename van de Overheidsinkomsten uit de minerale sector resulteerde dit in een forse toename van de Overheidsinvesteringen, die ook de bbp-groei aandreven. In aanvulling op deze lokale Overheidsinvesteringen werden vooral ontwikkelingsinvesteringen in de infrastructuur gefinancierd uit bilaterale relaties met bevriende landen: schenkingen, kredietlijnen en andere kredietfaciliteiten.

Naarmate de ontwikkelingsinvesteringen in productie, sociale en fysieke infrastructuur stegen en de inkomensniveaus daalden, werden de tekortkomingen van deze spontane strategie voor een ieder duidelijk. Zich hoofdzakelijk verlaten op één bron voor het financieren van de Ontwikkelings Plannen brengt grote risico's met zich mee. Dus in aanvulling op de aanbevelingen van de internationale organisaties zeggen de lessen die Suriname geleerd heeft uit de afgelopen decennia van ontwikkelingsfinanciering, dat voor het Ontwikkelings Plan 2017-2021 een goed uitgedachte financieringsstrategie uitgezet moet worden, waarbij:

de mogelijke en waarschijnlijke bronnen voor financiering worden geïdentificeerd en per type ontwikkelingsdoel en planuitkomst wordt de mobilisering van fondsen zo goed mogelijk gespreid over Surinaamse Overheids- en private bronnen of internationale publieke of private bronnen.

Voor het OP 2017-2021 zijn in tabel XI.2.2.1 de ontwikkelingsuitkomsten per gedetailleerde financieringsbron ingedeeld. Als onderdeel van de strategie over de ontwikkelingsfinancieringsstrategie van het OP zal een inschatting gemaakt worden van de omvang van de fondsen die potentieel beschikbaar kunnen komen voor ontwikkelingsprojecten van Suriname.

Tabel XI.2.2.1 Ontwikkelingsuitkomsten per gedetailleerde financieringsbron (conceptuele versie)

OVERHEIDSINVESTERINGEN												PARTICULIERE INVESTERINGEN	
	Bilaterale partners		Multilaterale organisaties					Particuliere banken		Lokale Overheid	Private Ondernemingen		
	1e graad *	2e graad	Ontwikkelingsfondsen	Regionaal	Internationaal	Lokaal	Internationaal	Overheids begroting	LPI	FDI			
	Brazilië, China, Indonesië, India, Nederland	Canada, Frankrijk	Milieu, SDG, SIDS, UN-System, OAS}	CDB, IDB	EU, IMF, IsDB, Wereld Bank								
Aard van de geldstroom													
1.0 Schenkingen													
1.1 Onder beleidsvoorwaarden													
1.2 Zonder beleidsvoorwaarden													
2.0 Leningen													
2.1 Concessionele													
2.2 Credit-lines													
2.3 Commerciële Leningen													
2.4 State-to-state met derde partij													
3.0 Aid for Trade													
4.0 Technische Assistentie /samenwerking													
5.0 Particuliere Investerings													

* Landen waarmee Suriname een diaspora-relatie heeft en waarvan bekend is dat ze ontwikkelingsprogramma hebben

* Landen waarmee Suriname een economisch, buurland of andere nauwe relatie heeft en waarvan bekend is dat ze ontwikkelingsprogramma hebben

CONCESSIONAL LOANS, These are loans that are extended on terms substantially more generous than market loans. The concessionality is achieved either through interest rates below those available on the market or by grace periods, or a combination of these. Concessional loans typically have long grace periods. (zie: Statistical Glossary of Terms, <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5901>)

Tabel XI.2.1.3 Simulatie van publieke ontwikkelingsinvesteringen in de periode 2017-2021

		Bronnen voor de Ontwikkelingsfinanciering in de planperiode 2017-2021									
		Totaal		Overheidsfinanciering				Private Investerings*			
		Mln USD	%	Overheidinkomsten		Buitenlandse bronnen		Uit de Overheidsbegroting		Naar FDI of Buitenlandse bronnen	
				Mln USD	%	Mln USD	%	Mln USD	%	Mln USD	%
Vier Ontwikkelingszuilen en functionele gebieden											
1.0	Verhoging van de ontwikkelingscapaciteit, w.o.:	2.305	33	367	15	686	56	194	65	1.058	72
11	-infrastructuur, energie/water, transport en communicatie	1.987	29	211	8	606	53	113	38	1.058	72
12	-menselijk kapitaal, kennissector, ondernemerschap	211	3	60	4	72	2	80	27	-	-
13	-institutionele ontwikkeling inclusief hervorming staatsapparaat	106	2	96	3	9	0	1	0	-	-
20	Economische groei en diversificatie	410	6	10	1	8	12	37	12	355	24
30	Sociale vooruitgang gebaseerd op solidariteit	2.328	34	1.543	42	728	23	58	19	-	-
31	-verminderen van institutionele ongelijkheid	504	7	341	9	163	5	-	-	-	-
32	-versterken van sociale beschermingsmechanismen	600	9	396	10	202	6	2	1	-	-
33	-anders w.o. onderwijs en gezondheidszorg	1.224	18	805	23	363	12	55	19	-	-
40	Milieu: Bescherming en Duurzame Benutting van het milieu	43	1	37	1	2	0	4	1	-	-
40	-Milieustrategie	43	1	37	1	2	0	4	1	-	-
50	-Cross-cutting issues	1.854	27	1.569	41	227	9	6	2	51	3
51	Algemene Strategische vraagstukken	1.491	21	1.491	39	0	0	0	0	-	-
52	Regionale Ontwikkeling:	351	5	67	2	227	9	6	2	51	3
53	-Integratie van gender issues	1	0	0	0	0	0	-	-	-	-
54	-Integratie van Jeugd issues	11	0	11	0	-	-	-	-	-	-
60	Financiering van de Ontwikkelingsinvesteringen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70	Implementatie, Monitoring en Evaluatie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal		6.941	100	3.525	100	1.652	100	299	100	1.465	100

* Het betreft hier de reguliere of lopende inkomsten van de Overheid

** Het betreft hier alle bronnen voor de financiering van de onderzoeksinspanning inclusief schenkingen en leningen van de ontwikkelingspartners evenals commerciële leningen

Bron: SPS

Uitgaande van het bovenstaande is voor deze investeringsstrategie het volgende doel geformuleerd:

Voor de financiering van de geplande ontwikkeling zoals vastgelegd in Surinames Vision 2035 en het Ontwikkelings Plan 2017-2021 zijn er een financieringsstrategie en -programma, die instituten belast met de uitvoering hiervan, hanteren bij het concretiseren en promoten van de investeringsbehoefte van Suriname, om zo de kans op de beschikbaarstelling van gelden uit bilaterale en multilaterale fondsen te maximaliseren en uit de transparante selectie van particuliere investeerders het grootste voordeel voor Suriname te behalen.

De volgende uitkomsten zullen in het beleid nader uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten:

1. In lijn met het OP 2017-2021 en Surinames Vision 2035 is er een financieringsstrategie en -programma voor de financiering van de geplande ontwikkeling die voor alle ontwikkelingsuitkomsten de meest toepasselijke financieringsbron identificeert en per bron de geschatte omvang van beschikbare fondsen voor Suriname in kaart brengt.
2. Instituten die belast zijn met de uitvoering van de financieringsstrategie en -programma voeren een gecoördineerd actieprogramma uit om de investeringsbehoefte (ontwikkelingsuitkomsten) van Suriname te promoten.

3. Voor de financiering van specifieke projecten of programma's die zijn vastgelegd in het OP 2017-2021 gaan Suriname of Surinaamse organisaties overeenkomsten aan met bilaterale partners en multilaterale organisaties en instellingen.

De selectie van particuliere investeerders voor projecten of programma's die zijn vastgelegd in het OP 2017-2021 en waarvoor Suriname nationaal, regionaal of internationaal gegadigden heeft gemobiliseerd, is transparant en levert daarom een grote bijdrage aan de groei van de Surinaamse economie.

XI.3. Mechanismen en Instituten

Het institutioneel kader voor de ontwikkelingsfinanciering in Suriname is in de afgelopen decennia niet gestructureerd of versterkt, uitgaande van een strategische en technisch gedetailleerde conceptie voor optimale resultaten en transparantie. Integendeel, het bestaande apparaat is versnipperd en steeds verder verzwakt als gevolg van spontane (kortetermijn-) beslissingen en andere, meer politiek-bestuurlijke dan plantechische overwegingen. De voornaamste eisen die gesteld worden aan het institutioneel kader voor ontwikkelingsfinanciering zijn:

1. Het zodanig managen van geldstromen dat alle stappen in de fasen van de PCM zo efficiënt en optimaal mogelijk gecompleteerd worden, waarbij:
 - a. de bestedingen plaatsvinden op basis van de vereiste procedures waardoor op adequate wijze verantwoording gegeven kan worden, vooral aan donoren;
 - b. de gelden op tijd beschikbaar worden gesteld en uitgegeven aan de uitgaven waarvoor ze bedoeld zijn.
2. Het identificeren van financieringsbronnen en de succesvolle mobilisatie van fondsen voor specifieke projecten onder meer door het koppelen van programma's en projecten aan de meest toepasselijke financieringsbron.
3. Het onderhouden van de functionele relaties met belangengroepen en organisaties die in de PCM een rol spelen.

Het is duidelijk dat niet één enkele organisatie ontwikkelingsfinanciering kan uitvoeren of coördineren. Bij de uitvoering van het Overheidsinvesteringsprogramma spelen de lijnministeries een rol en vooral de in deze planperiode op te zetten ministeriële planningsunits. Echter, bij de ontwikkelingsfinanciering met fondsen van externe (internationale) bronnen zijn er verschillende redenen waarom de (weder)instelling van een nationaal instituut, dat de rol van 'nationale ordonateur' in combinatie met de ministeriële planningsunits de slagingskansen van programma's/projecten enorm kan vergroten (zie ook paragraaf IV.1.2).

Voor de mobilisatie van zowel lokale als buitenlandse private investeerders is operationalisering van de investeringspromotie en -faciliteringsorganisatie INVESTSUR van groot belang, aangezien dit instituut de investeringsopties, genoemd in het OP 2017-2021, promoot en faciliteert (zie ook paragraaf IV.5.3). Het gaat hierbij om zowel lokale als buitenlandse investeerders. Tenslotte moet gewezen worden op twee investeringsinstituten die van belang zijn voor de particuliere investeringen: een Nationale Ontwikkelings Bank die private ondernemingen financiert die van belang zijn voor de uitvoering van het Ontwikkelings Plan en een Export/Import Bank die de export stimuleert.

Hoofdstuk XII: Implementatiestrategie, Monitoring en Evaluatie

XII.1. Uitdagingen

Een veelgehoorde mening is dat in de afgelopen decennia strategieën en plannen, vastgelegd in de Middellange Termijn Plannen (MTP) niet uitgevoerd worden: het verband tussen de strategieën en planning aan de ene kant en beleid- en actieprogramma's aan de andere kant is er meestal niet. Meer dan voorgaande MTP zal de uitvoering het OP 2017-2021 te maken krijgen met een sterk teruggefallen ontwikkelingscapaciteit⁷⁴ van de overheidsorganisatie om:

1. strategische opties uit te werken, hierover te beslissen en plannen uit te werken;
2. beleids- en actieprogramma's uit te werken naar maatregelen en projecten en deze uit te voeren in een van tevoren uitgezet tijdspad; en
3. de uitvoering van plannen te monitoren en te evalueren.

In feite is er sprake van 'involutie' van het overheidsapparaat, die voelbaar is op deze kritieke gebieden. De sleutelomgevingsfactoren, die deze terugval veroorzaakt hebben, zijn onder meer de serie van diepe economische crises die het apparaat verlamden, onopgeloste chronische problemen en onvoldoende toepassing van de principes van duurzaam behoorlijk bestuur. De uitvoering van het OP 2017 - 2021 zal onder meer te maken krijgen met deze uitdagingen in strategie en doelstellingen om op dit gebied de ontwikkelingscapaciteit te versterken. Hier wordt specifiek, dus in enge zin, ingegaan op de plannings- en uitvoeringsaspecten van het OP 2017 - 2021 als 'plan'.

XII.2. Implementatiestrategie

XII.2.1. Uitvoeringscapaciteit en Institutionele Vraagstukken

De implementatiestrategie voor het Ontwikkelings Plan 2017 - 2021 gaat uit van de realiteit dat herstel en vergroting van de uitvoeringscapaciteit jaren zullen vergen, aangezien de opbouw van menselijke capaciteit, informatiesystemen, ontwikkeling van sleutelinstituties en -instituten, wetgeving en Public Private Partnerships geen kortetermijndoelen zijn. Bijgevolg wordt de duurzame vergroting van de uitvoerings- en ontwikkelingscapaciteit van het Overheidsapparaat gezien in het kader van de institutionele ontwikkeling (zie ook hoofdstuk IV). Hier gaat het om het verhogen van de ontwikkelingscapaciteit meer specifiek a) de Public Sector Reform, b) de hervorming van het Nationaal Plan Apparaat, c) de versterking van de kennissector en d) Publieke en Private Partnerschappen. In dit ontwikkelingsproces worden in onderstaand schema de doelen voor de komende planperiode van vijf jaren in drie fasen onderscheiden.

Schema XII.2.1.1 Drie fasen van het Ontwikkelingsproces

	Wat	Hoe	Voornaamste actie
1 ^e Fase- 2017	De opstart- of transitiefase: Doelen: urgente taken, opbouw van menselijk kapitaal, onderzoek en studie, consensusvorming leggen de basis voor gedegen formulering van beleidsprogramma's, projecten en maatregelen, voorbereiding van wetgeving en formele besluitvorming en veiligstelling van financiering. (overal aan het eind punten zetten)	Voorlopige voorzieningen gebaseerd op oude institutionele setting (wetgeving) die pragmatisch wordt geïmplementeerd, uitgaande van consensus en 'awareness building' over ontwikkelingsdoelen en -uitkomsten, maar nog niet over de resultaten (outputs), activiteiten en kosten en investeringen	1. Operationaliseren van de Planwet en versterking van het Planbureau 2. Opzet van ministeriële plan-units (programming units) onder meer belast met beleids- en projectontwikkeling en M&E 3. Urgentieprogramma voor de opbouw en behoud van deskundig en hooggespecialiseerd kader 4. Integratie van deze maatregelen met ICT-ontwikkeling (e-government) 5. Aangaan van samenwerkingsverbanden met de "internationale ontwikkelingspartners" om deze transformaties te realiseren

⁷⁴ Zie ook de paragraaf IV.1.2

	Wat	Hoe	Voornaamste actie
2 ^e Fase: 2018-19	De meest essentiële institutionele hervormingen worden operationeel: aannames van wetgeving, nieuwe systemen, procedures en instituten worden operationeel, projecten die duurzaam de institutionele capaciteit vergroten zijn gestart en de beschikbare deskundigheid (specialisme) is merkbaar vergroot.	Versterkte en nieuwe procedures en instituten op basis van aangepaste wet- en regelgeving, formulering en management van ontwikkelingsprogramma's en projecten op basis van het Project Cycle Management (PCM) van de Overheid en bijsturing mede op basis van het M&E-systeem dat operationeel is.	1. Aanneames van de nieuwe Planwet. 2. Operationaliseren van de procedures, instituten en netwerken van de nieuwe Planwet. 3. M&E-rapporten komen beschikbaar zoals bij wet is vastgesteld. 4. Aanneames en start met de uitvoering van het Public Sector Reform, waarover multipartiet consensus bereikt is. 5. Bijstelling van beleids- en actieprogramma's zoals voorzien in het Ontwikkelings Plan 2017 – 2021. 6. Integratie van deze maatregelen met ICT-ontwikkeling (e-government).
3 ^e Fase: 2020-21	De 3 ^e implementatiefase:	Verdere uitbouw van de ontwikkelingscapaciteit van de Overheid, ngo's en commerciële sector	

Bron: SPS

XII.2.2. Decentralisatie en Terugdringen van Overheidsdominantie

De ontwikkeling van Suriname is niet simpelweg een taak van de Overheid alleen, maar een gezamenlijke taak van de Staat en al haar burgers en de organisatie en bedrijven waarin zij participeren. Het institutionaliseren van deze benadering is een fundamenteel uitgangspunt in de ontwikkelingsstrategie. Helaas is de realiteit van de ontwikkelingsplanning en -uitvoering nog vrij ver af van dit ideaal. Kernpunt van de uitvoeringsstrategie van het OP 2017 - 2021 is het op gang brengen van participatie van belangengroepen in de beleidsformatie en -uitvoering. De aanneames van een nieuwe Planwet en de instelling van nieuwe procedures en instituten moeten actieve participatie mogelijk maken in zowel de sectorale als regionale planning.

Op het niveau van de uitvoering is de werkelijke rol van organen voor regionaal bestuur een sleutel-doelstelling, maar daarnaast is de identificering van lokale economieën en de uitvoering van lokale plannen minstens even belangrijk. Voor dit laatste is de participatie in de uitvoering niet alleen van groot belang, maar ook praktisch uitvoerbaar. In de sectorale planning zal de opzet van ontwikkelingsinstituten voor geïdentificeerde prioriteitssectoren opties creëren voor zinvolle participatie van belanghebbenden in planning en uitvoering. Er zal reeds in de opstartfase van het OP 2017-2021 op experimentele basis gestart worden met deze benadering, waardoor wetsvoorstellen ontwikkeld kunnen worden op basis van empirische gegevens en praktische ervaring. De voornaamste risico's bij de uitvoering van deze strategie zijn onder meer:

1. Het ontbreken van politieke wil bij:
 - a) politieke leiders die deel uitmaken van de coalitie om beslissingsmacht te delen met of te delegeren aan lagere organen en
 - b) belanghebbenden en/of hun leiders om compromissen te sluiten met andere belangengroepen en zich te committeren.
2. De bestaande wet- en regelgeving die nog steeds centralistisch is, maar ook de cultuur van centralisme die dominant is bij de centrale overheidsbureaucratie.
3. Het ontbreken van formele processen en controlemechanismen voor lagere bestuursorganen.
4. Onvoldoende capaciteit op lagere niveaus van bestuur.

XII.3. Monitoring en Evaluatie

XII.3.1. Doel en Functie

Met uitzondering van middelen donoren of bijzondere leningen gefinancierde projecten en enkele uitzonderlijke units van de Overheid, staat het monitoren en evalueren van plannen, beleidsprogramma's of projecten in de publieke sector nog in de kinderschoenen. Suriname moet snel de capaciteit ontwikkelen om middelen gestandaardiseerde rapportagemethoden, de uitvoering van in elk geval de ontwikkelingsprogramma's/projecten te monitoren en evaluatie te plegen van verschillende aspecten van

doelen, uitvoering en behaalde resultaten. In onderstaand schema wordt deze uitdaging schematisch weergegeven.

Schema XII.3.1.1 Monitoring en Evaluatie

Monitoring en evaluatie gedurende en na de implementatie moet verzekeren:			
	Hoofddoel	Wat	Wie
1)	Behoorlijk bestuur	Van tevoren gespecificeerde informatie beschikbaar voor: - Kwaliteitsmanagement - Voortgangscntrole	- Beleidsbeslissers: Regering (President en Vicepresident) - Parlement - Ambtelijke leiding - Project staf/management - Financierders - Belanghebbenden
2)	Verantwoording/transparantie	Rekenschap gegeven kan worden(of: rekenschap kan worden gegeven...) van gebruikte middelen, de bestedingen en de resultaten.	Idem
3)	Verbeteren van de prestaties in de uitvoering of vervolgprojecten anders ontwikkelen en uitvoeren.	Lessen die geleerd kunnen worden. Analyse van de monitorings- en andere informatie (verschillende niveaus): - Financieel - Verloop van de (technische) uitvoering - Omstandigheden - Goede, minder goede en slechte prestaties - Behaalde en niet-behaalde resultaten.	Idem

Monitoring en Evaluatie (M&E) zijn echter geen geïsoleerde activiteiten; ze staan niet op zichzelf, maar vormen een samenhangend systeem met andere projectfasen: projectvoorbereiding, -formulering en -uitvoering (management). Als onderdeel van de PCM is de naadloze afstemming vereist van informatiestromen, methoden, procedures, organisaties en mensen die betrokken zijn in dit proces. Kortom, de opbouw van een M&E-capaciteit vereist een complementair programma voor de project-voorbereidende en uitvoeringsfase. De inspanning om deze capaciteit binnen het overheidsapparaat op te bouwen, moet dan ook in het breder kader van Public Sector Reform geplaatst worden. Duidelijke overlappingen zijn er met:

1. De verbetering van het fiscaal beleid, de begrotingssamenstelling, de modernisering van de comptabiliteits- en aanbestedingsregelingen en de financiële administratie bij de Overheid in het algemeen.
2. Verhoging van de efficiëntie en doelgerichtheid van de Overheid.
3. E-government.
4. Versterking van het nationaal statistisch systeem in het bijzonder de garantie dat vereiste indicatoren voor de impact van projecten en beleidsprogramma's beschikbaar zijn.
5. Integratie van het sociaal beleid.

M&E-systemen hebben zich in de afgelopen decennia steeds verder ontwikkeld en stellen specifieke eisen aan de beleids- en planformulering en het projectontwerp (format). Reeds bij enkelvoudige projecten is de omvang en de aard van de stroom van informatie (monitoringindicatoren) zo groot en gecompliceerd, dat computerisering haast onvermijdelijk is. Bij het monitoren en evalueren van beleidsprogramma's en het OP 2017-2021 is computerisering een absolute vereiste. Bovendien moet ook opgemerkt worden dat M&E een aparte specialisatiediscipline geworden is, maar tegelijkertijd zo intens geïntegreerd is in projectontwerp en -uitvoering en de financiële administratie, dat voor alle spelers in het ontwikkelingsnetwerk kennis van het nationaal M&E-systeem een vereiste is.

Daarnaast zijn er voor de evaluatie van de impact van projecten en programma's, vooral de 'output to outcome'-evaluatie, statistische indicatoren nodig die uit censussen, surveys en statistieken van administratieve bronnen afkomstig zijn. De verbindingen met het nationaal statistisch systeem zijn dus een essentieel onderdeel van het op te zetten nationaal M&E-systeem. Het strategisch doel wordt als volgt geformuleerd:

Het op wettelijke regelingen gestoelde Surinaams Monitorings- en Evaluatie Instituut, heeft de technische (M&E) capaciteit en het gedecentraliseerd netwerk ontwikkeld om de uitvoering en impact van de programma's en projecten die onderdeel zijn van Surinames Vision 2035, de

middellange (vijf jaren) termijnplannen en de jaarbegrotingen van de ministeries te monitoren en te evalueren en rapporteert periodiek daarover aan de Regering en DNA

De volgende uitkomsten zullen in het beleid verder uitgewerkt worden in resultaten- en actieprogramma's van de desbetreffende ministeries en instituten, te weten:

1. het op wettelijke regelingen gestoeld Monitorings- en Evaluatie Instituut leidt het gedecentraliseerd nationaal monitoringssysteem en managet de daaraan gerelateerde processen en informatiesystemen die de informatiebasis zijn voor de rapportage aan de Regering en DNA, welke met een vastgestelde periodiciteit plaatsvindt, waardoor programma's en projecten tijdig bijgestuurd kunnen worden;
2. het Monitorings- en Evaluatie Instituut, is een 'center of excellence', dat de methoden en technieken voor M&E bij de Overheid ontwikkelt en vastlegt, trainingen verzorgt, bijstand verleent aan ministeries, regionale organen en andere publieke entiteiten om de M&E-activiteiten zo efficiënt, professioneel en onpartijdig te laten verlopen; en
3. er is voldoende deskundig kader aanwezig voor de uitvoering van M&E-activiteiten.

XII.3.2. Methode

Een interdepartementale groep van deskundigen, geleid door deskundigen van het nieuw op te zetten Nationaal Plan Apparaat zal de standaardmethode en -procedures ontwikkelen die dwars door de gehele publieke sector uniform toegepast moeten worden bij het formuleren, uitvoeren, monitoren en evalueren van ontwikkelingsprogramma's en -projecten. Het gaat om standaardisatie van formats voor projectidentificatie, -formulering, managementprocedures, procuratie, monitoring en evaluatie, aangezien het gaat om het genereren en verstrekken van informatie voor een en hetzelfde informatiesysteem. Dit systeem van projectmanagementinformatie in de publieke sector overlapt het (computer)systeem voor de financiële-administratie van de Overheid dat door het Ministerie van Financiën is ingevoerd. De geplande hervormingen van het comptabiliteits- en aanbestedingssysteem bij de Overheid zullen ook bepalend zijn voor het systeem dat ontwikkeld zal worden. In dit kader is de naadloze aansluiting van de software, gebruikt in financiële administratie en de M&E-software, een dwingende voorwaarde voor succes. Aan een M&E-systeem in de Surinaamse publieke sector wordt een aantal basiseisen gesteld. Het systeem moet:

1. Gedecentraliseerd functioneren. Monitoring en evaluatie van het beleid, programma's en projecten vindt gedecentraliseerd plaats. Op elk lijnministerie zijn de minister en zijn departementsleiding verantwoordelijk voor de monitoring en evaluatie van de programma's en projecten die op de begroting van dat ministerie voorkomen.
2. M&E-informatie wordt gecentraliseerd bij het nationaal (autonoom) instituut dat belast is met M&E op nationaal niveau. Gegeven het sensitief karakter van de M&E-basisinformatie, is toegang tot ministeriële datasets, evenals nationale datasets beperkt en betreffende privileges worden bij resolutie van de President vastgesteld. Bij goedkeuring door de bevoegde instantie wordt ook vastgesteld of er circulatiebeperkingen zijn voor voortgangsrapporten en welke die zijn.
3. M&E vindt plaats op:
 - a) Kwartaalbasis, ter ondersteuning van projectmanagement, beschikbaarstelling van en controle op financiële middelen.
 - b) Halfjaarlijks, ten behoeve van termijnevaluatie voor tussentijdse evaluatie van beleid en in elk geval voor het Jaarplan.
 - c) Jaarlijks, ten behoeve van termijnevaluatie binnen het lijnministerie, de jaarrede van de President en het Jaarplan.

Als onderdeel van de formele vaststelling van het systeem voor monitoring en evaluatie van de programma's en projecten in de Surinaamse publieke sector, zal een handboek geproduceerd worden, waarin zijn opgenomen alle verplichte processen, procedures, standaardformulieren en sjablonen (templates). Dit boek moet de werkzaamheden vergemakkelijken en wordt ook de basis voor capaciteitsversterking, waaronder trainingsprogramma's.

Uiterlijk in het tweede kwartaal van 2017 zullen het strategisch plan en actieprogramma voor de opzet van het M&E-systeem binnen de Overheid formeel goedgekeurd worden, waardoor tot uitvoering kan worden overgegaan.

XII.3.3. Institutioneel Kader: Wettelijk Kader, Belanghebbenden en Procedures

XII.3.3.1 Formele, Politiek-bestuurlijke en Plantechische Vraagstukken

Binnen de Overheidsorganisatie is bij wet vastgesteld het mandaat voor de beleidsformulering en de uitvoering, monitoring en evaluatie van de ontwikkelingsprogramma's, die in de goedgekeurde begroting zijn opgenomen door de minister of de departementsdirecteur. De politieke verantwoordelijkheid voor het behalen van de gestelde beleidsdoelen ligt primair bij de minister, maar dit is een gedeelde verantwoordelijkheid, aangezien de departementsdirecteur ook een beleidsfunctionaris is⁷⁵. De ministeriële M&E of 'programming units' zijn primair bedoeld om dit mandaat te vervullen en zo goed mogelijk te voldoen aan de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheden onder leiding van de departementsleiding.

Naast de primaire taak om de PCM binnen het lijnministerie te optimaliseren, vormen de ministeriële M&E-units tezamen de gedecentraliseerde component van het nationaal M&E-systeem, dat in de nieuwe planwetgeving bij wet geregeld zal worden. De rol en de functie van de ministeriële M&E-units in het nationaal systeem zijn gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

1. Een geïntegreerd plansysteem met een M&E-functie. De realisatie van de Suriname Vision 2035, het Ontwikkelings Plan 2017-2021, maar ook van de Jaarplannen vereist een gecoördineerde uitvoering en een geïntegreerd M&E-informatiesysteem. Behalve de uitdaging om sterke ministeriële 'programming units' op te zetten, is de tweede uitdaging deze units te netwerken, in het bijzonder de M&E-component. De onderliggende benadering is dat:
 - a) ministeriële ontwikkelingsprogramma's en -projecten integraal onderdeel zijn van de nationale ontwikkelingsinspanning en niet zelden de inzet van verschillende ministeries vereisen; en
 - b) sleutelfunctionarissen op de ministeries, waaronder ministers en departementsdirecteuren, een collectieve verantwoordelijkheid dragen voor het realiseren van de ontwikkelingsdoelen.
2. Netwerken van sterke ministeriële 'programming units' met een M&E-functie. Het netwerk wordt gestructureerd rondom twee kritische gedeelde functies, waardoor 'allen voordeel' hebben, namelijk:
 - a) een gezamenlijke informatie-infrastructuur. Het gaat om informatieverzameling, opslag, uitwisseling en analyse (waaronder rapportage) gebaseerd op gestandaardiseerde concepten en definities, methode, periodiciteit, procedures, hardware en software.
 - b) Gezamenlijke programma's voor de ontwikkeling, het behoud en het delen van technisch kader, in het bijzonder hoog specialistische deskundigheid.
3. Coördinatie en interdepartementale aanpak van integrale en/of cross-cutting ontwikkelingsvraagstukken of programma's op het gebied van:
 - a) fondsvorming; en
 - b) projectorganisatie (waar nodig).

Bij de uitvoering van het in paragraaf XII.2 bedoelde strategisch plan en actieprogramma zal gebruik worden gemaakt van de planwetgeving, maar de nieuwe planwetgeving die ultimo eind 2017 ter goedkeuring aangeboden zal worden, moet deze benadering formaliseren, waardoor uitvoeringscapaciteit van het voorgestelde systeem geoptimaliseerd kan worden.

XII.3.3.2 Hardware en Software

Daargelaten de nodige deskundigheid, zijn de software en de beschikbare ICT-infrastructuur bepalend voor de methode, de opzet en het managen van een geïntegreerd M&E-systeem. De innige verwevenheid van M&E met informatie over management (waaronder procuratie) en financiële administratie is het voornaamste

⁷⁵ In de Surinaamse situatie is er momenteel geen instituut dat of instantie die departementsdirecteuren verantwoordelijk kan stellen voor politiek-bestuurlijk functioneren.

argument om te kiezen voor het geïntegreerd softwarepakket van het Ministerie van Financiën. De behoefte aan statistieken uit administratieve bestanden evenals het vraagstuk van de vereiste ICT-infrastructuur, vereisen een naadloze integratie van de opzet van een M&E-systeem en de e-governmentstrategie en uitvoeringsprogramma.

XII.3.3.3 Risico's

De risico's voor de succesvolle opzet van een gedecentraliseerd M&E-systeem zullen in detail uitgewerkt worden in het eerder genoemd strategisch plan en actieprogramma voor M&E. Hier worden de volgende risico's aangestipt die reeds op het niveau van de strategische planning van belang zijn voor de besluitvorming:

1. De politieke wil die volgehouden moet worden over een lange periode.
2. Verzuiling en institutionele competitie
3. Niet toereikende wetgeving en op verouderde wetgeving gebaseerde formele processen en procedures (comptabiliteit/aanbestedingen).
4. Gebrekkige capaciteit.
5. Beschikbare financiering.

De besluitvorming rond het OP 2017-2021 heeft deze vraagstukken in elk geval op het niveau van de ministerraad en de departementsdirecteuren formeel opgelost en deze zullen verder op het niveau van de operationele planning opgelost worden.

Kaarten

REPUBLIEK SURINAME

Beschermde Gebieden

Legenda

- Vestigingen
- Waterlopen
- Districtsgrens

Beschermde gebieden

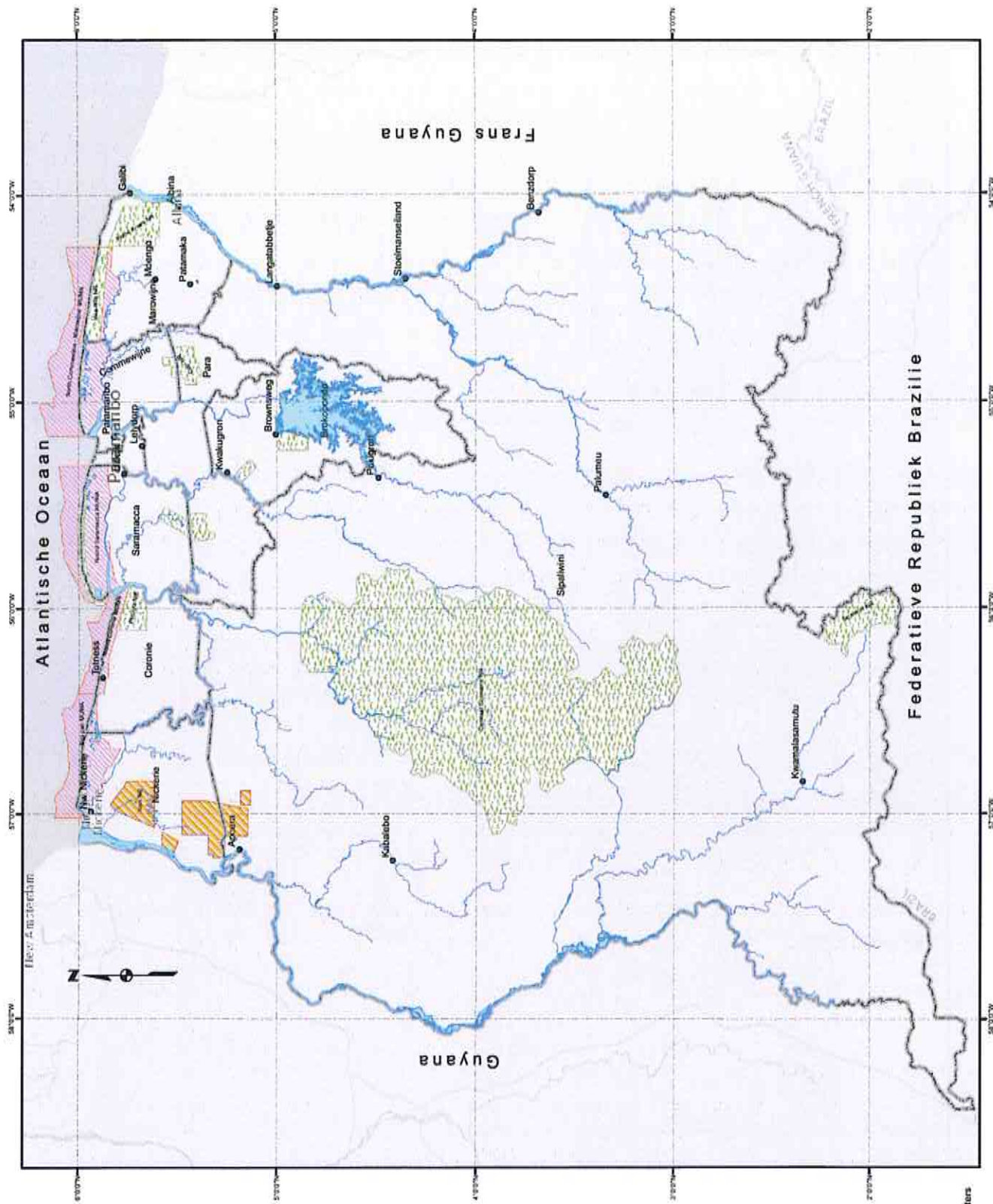
STATUS

- MUMA
- Proposed
- Protected

Bron: Narena / SBB

Sig. Plantureau Suriname
 DT: Suriname Industriewet 116-115
 Planten Registratie
 Tel.: 473144
www.plantengeregistratie.org

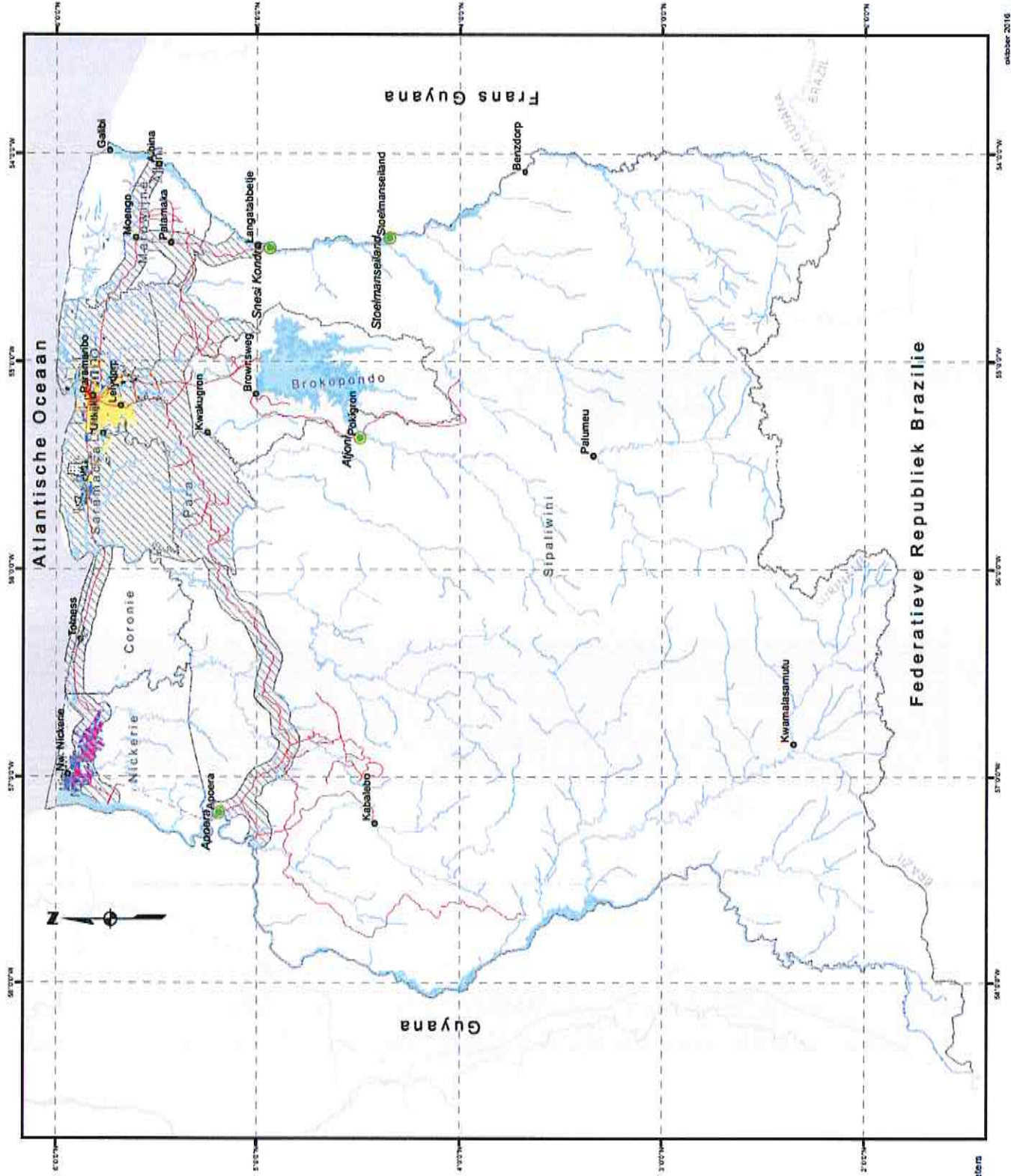
REPUBLIEK SURINAME

Overzicht Landgebruik

Legenda

- Bestuurscentra
- Ontsluitingswegen
- Vestigingen
- Olle exploitatie
- Industrial Area
- Shifting cultivation
- Districtsgrens
- Waterlopen
- Woongebied
- Bebouwd Gebied
- Rijstareaal
- Grasland
- Kokosareaal
- Bananenareaal

Sig. Planbureau Suriname
Dr. Sjoepie Boonstra
Planbureau Suriname
Tel. 227-148
www.planbureau.suriname.org

0 15 30 60 90 120 Kilometers

REPUBLIEK SURINAME

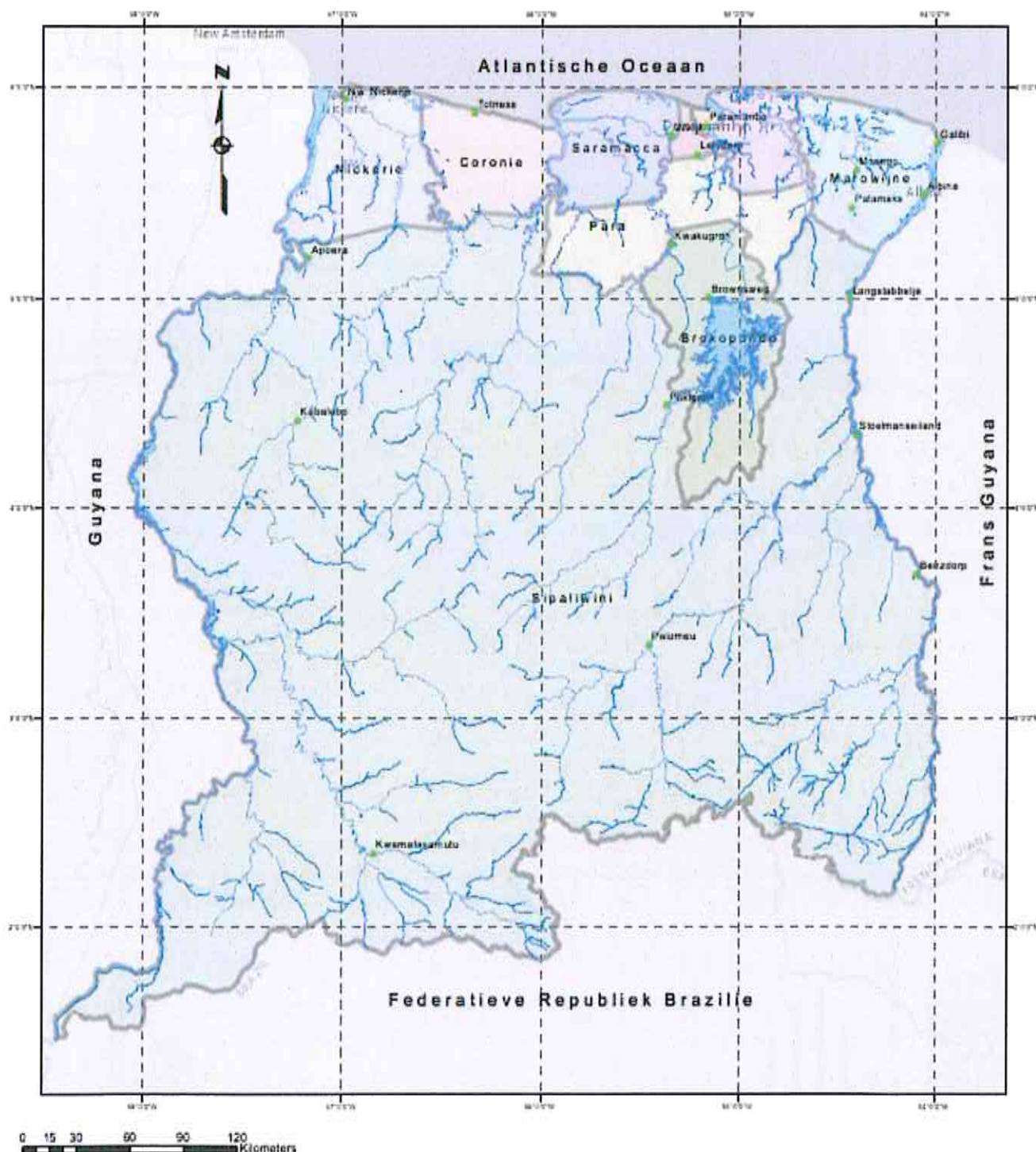

Dr. Jozua Kerkvliet 116 114
Paramaribo, Suriname
Stg. Paramaribo, Suriname
www.cbs.suriname.org

Demografische data van de districten

District	Oppervlakte	Bevolking 2015	Bevolking 2018	Bevolking 2019	Bevolking 2020	Bevolking 2021	Verandering
Paramaribo	182 m²	227866 inw.	228887	228887	228887	228887	0.00%
Weyersburg	441 m²	111379 inw.	114738	114738	114738	114738	3.00%
Brokopondo	5353 m²	11754 inw.	11728	11728	11728	11728	-0.00%
Albani	3932 m²	2675 inw.	2657	2657	2657	2657	-0.67%
Marowijne	3636 m²	15669 inw.	15830	15830	15830	15830	1.03%
Para	5193 m²	24104 inw.	24880	24880	24880	24880	3.22%
Commewijne	2353 m²	27781 inw.	28346	28346	28346	28346	2.03%
Brokopondo	4627 m²	18384 inw.	18387	18387	18387	18387	0.02%
Brokopondo	7364 m²	12807 inw.	13027	13027	13027	13027	1.72%
Brokopondo	130567 m²	33751 inw.	33046	33046	33046	33046	-2.09%

Bron demografische cijfers: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

REPUBLIEK SURINAME

Overzicht Ontsluitingswegen

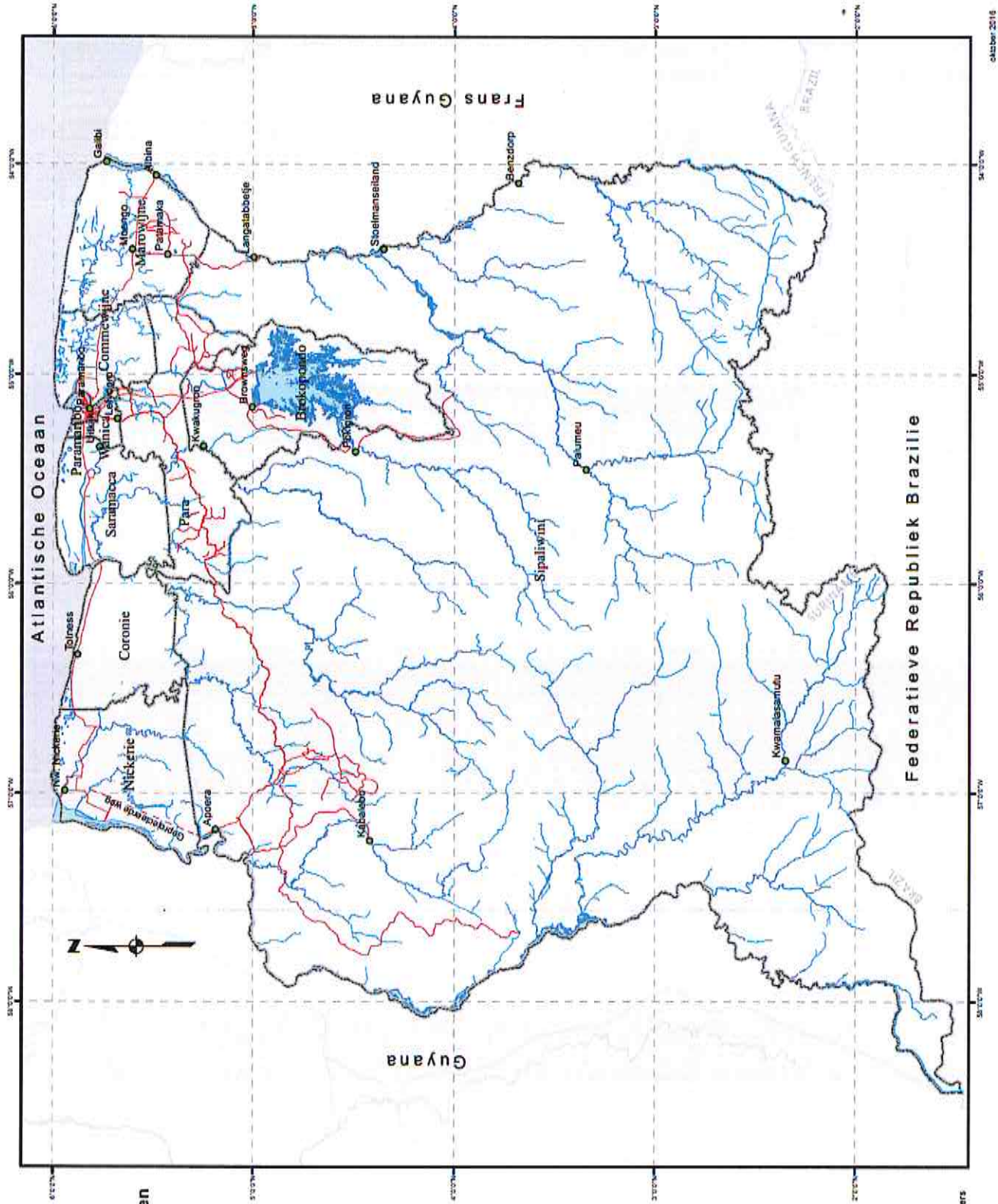
Legenda

- o Vestigingen
- Ontsluitingswegen
- Districtsgrenzen
- Waterlopen

Sjo Planbureau Suriname
Dr. Sjoelme Remondtstraat 116-118
Paramaribo, Suriname
Tel. +594 223 1111
www.sjoplanbureau.org

0 15 30 60 90 120 Kilometers

REPUBLIEK SURINAME

Overzicht Mijnbouw Activiteiten

Legenda

o Vestigingen

□ Districtsgrens

Waterlopen

Ontsluitingswegen

Bouwmaterialen

Type

Grind

Kaolien

Kiezand

Lateriet

Natuursteen

Opvulzand

Rivierzand

Savannazand

Schelp

Schelpzand

Steenslag

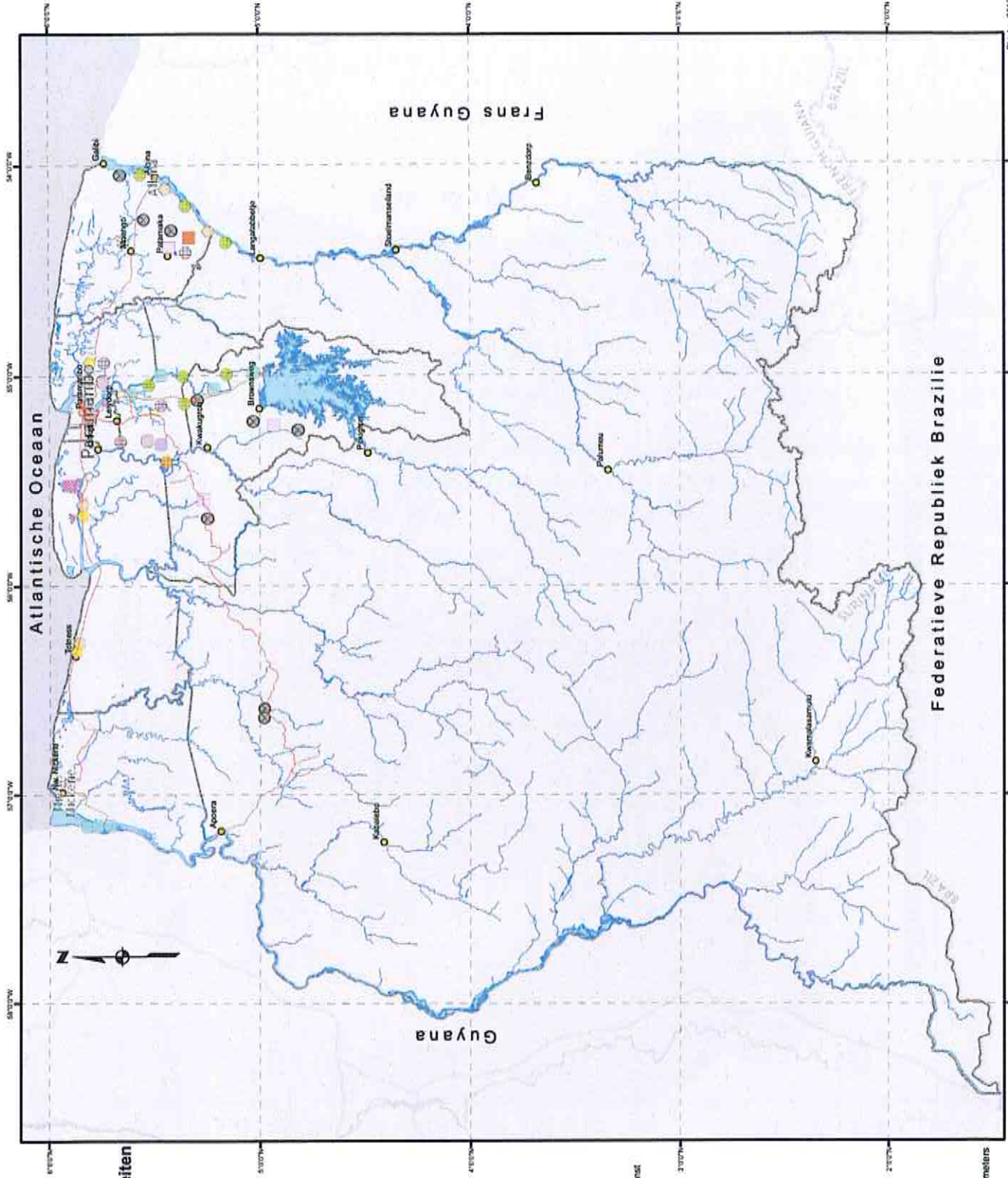
Zand

Aardolie

*Bron: Narema / Geologische Mijnbouwkundige Dienst

Sig. Planbureau Suriname
Dr. Sjauna Kuchinghwaal 156-158
Parlemansweg 156-158
Tel. 127-168
www.planbureau.suriname.org

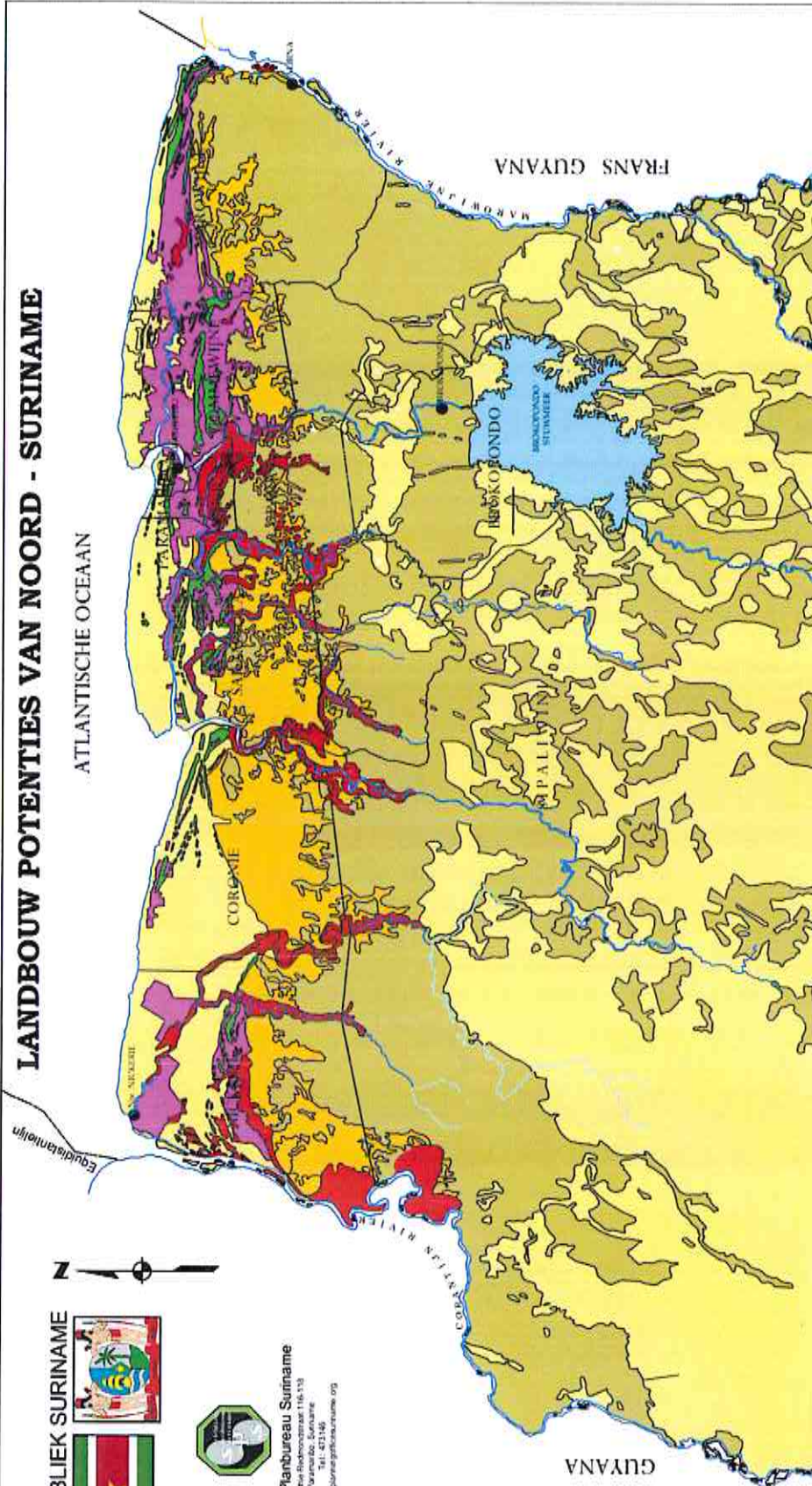
REPUBLIEK SURINAME

Streekluchtplan Bureau Suriname
Dr. S. van der Meulen
Paramaribo, Suriname
Tel.: 421146
www.plannegeografischuriname.org

LANDBOUW POTENTIES VAN NOORD - SURINAME

ATLANTISCHE OCEAAN

Legenda: Agrarisch Potentieel

- Geschikt voor (tuinbouw) de productie van groentesoorten als kool, paprika, spaanse peper, tomaat, sla, aubergine, en andere.
- Geschikt voor de productie van bloemen.
- Geschikt voor de handmatige kleinschalige productie van pinda, soja, maïs, oerdt, wandoe.
- Ongeschikt voor de directe productie
- Geschikt voor de tuinbouw.
- Geschikt voor de productie van bloemen.
- Geschikt voor de productie van fruittuinen. (baco, papaja, marja, citrus, west-indische kers, markoesa, tamarinde, carambola, sapotilla, zuurzak en advokaat.)
- Geschikt voor de coconucultuur.
- Geschikt voor de graslandcultuur. (veeleit vnl. runderen)
- Geschikt voor de productie van banaan, cassave en tayer.

- Geschikt voor de gemechaniseerde rijstcultuur.
- Geschikt voor de productie van bloemen.
- Geschikt voor de aanleg van fruittuinen. (baco, papaja, marja, citrus, west-indische kers, markoesa, tamarinde, carambola, sapotilla, zuurzak en advokaat.)
- Geschikt voor de coconucultuur.
- Geschikt voor de aquacultuur.
- Geschikt voor de productie van banaan, cassave en tayer.
- Geschikt voor de aquacultuur.

- Geschikt voor de gemechaniseerde productie van korngroeiende éénjarige gewassen als maïs, pinda, soja, sorgum, hoogland rijst, zonnebloem, aardappel en gemechaniseerde suikerriet (20 tot 25 m boven zeespiegel).
- Geschikt voor het aanleggen van graslanden ten behoeve van veeleite voor zowel grootvee (runderen) als kleinvee (schapen).
- Geschikt voor de productie van ananas, zwarte - en witte peper, kasjo en savari noten, (z.g. Braziliaanse noten).
- Geschikt voor de productie van cocon - en palmolie.
- Geschikt voor de productie van gember, tayer, yams, napie, balaat en cassave.
- Geschikt voor de productie van wilde bloemen en medicinale planten 20 tot 25 meter boven zeespiegel.

REPUBLIEK SURINAME

Overzicht Mijnbouw Activiteiten

Legenda

- o Vestigingen
- ▭ Districtsgrens
- Waterlopen
- Ontsluitingswegen

Bouwmaterialen

Type

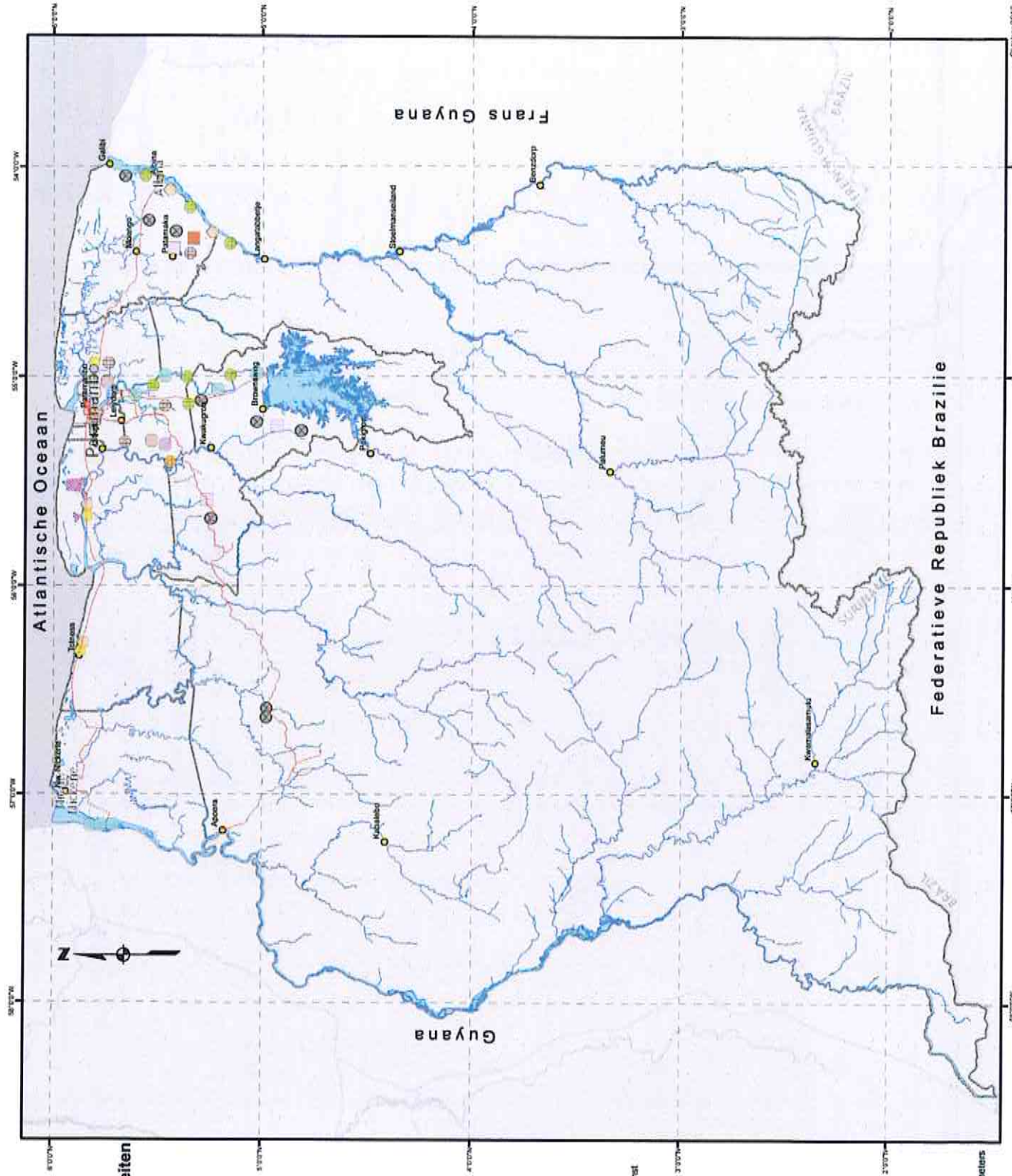
- Grind
- Kaolien
- Kiezzand
- Lateriet
- Natuursteen
- Opwulzand
- Rivierzand
- Savannazand
- Schelp
- Schelpzand
- Sleenslag
- Zand
- Aardolie

*Bron: Nareca / Geologische Mijnbouwkundige Dienst

Stig. Planbureau Suriname
Dr. Sjoerd van der Meulen
Rijksweg 115-118
Paramaribo, Suriname
Tel. + 594 246 4444
www.planbureau-suriname.org

0 15 30 60 90 120
Kilometers

Legenda

Legenda

- *Bron: Stichting Bosbeheer en Bosbezicht/FCMU

Statistische Annex

